Fond za humanitarno pravo

Dosije: Zločini nad Hrvatima u Vojvodini

ISBN 978-86-7932-098-8

Dosijei predstavljaju rezultat istraživanja Fonda za humanitarno pravo o potencijalnim počiniocima ratnih zločina i drugih zločina prema međunarodnom pravu tokom ratova iz 1990-tih godina vođenih na području bivše Jugoslavije. Njihov cilj je da javnosti predstave dokaze i podatke o masovnim zločinima čiji počinioci do sada nisu izvedeni pred lice pravde. Dosijeima se upućuje zahtev institucijama da procesuiraju sve osobe odgovorne za zločine u svojstvu izvršioca, naredbodavca ili po komandnoj odgovornosti, u cilju uspostavljanja vladavine prava i suočavanja sa nasilnom prošlošću u post-jugoslovenskim državama.

Fond za humanitarno pravo

Dosije: Zločini nad Hrvatima u Vojvodini

Beograd,
januar 2019. godine

Sadržaj

SKRAĆENICE 5

REZIME 9

UVOD 11

I. SRPSKA RADIKALNA STRANKA – ZAGOVARANJE PROTERIVANJA HRVATA IZ VOJVODINE 13

II. NASILJE NAD HRVATSKIM STANOVNIŠTVOM VOJVODINE 16

i. 1990. i 1991. godina 16

Opština Inđija, 1991. godina 16

Opština Ruma, 1991. godina 18

Opština Šid, 1991. godina 18

Opština Apatin, 1991. godina 20

Reagovanje 21

ii. 1992. godina 22

Opština Ruma, 1992. godina 22

Opština Stara Pazova, 1992. godina 28

Opština Šid, 1992. godina 29

Opština Petrovaradin, 1992. godina 29

Reagovanje 31

iii. 1993. godina 34

Opština Ruma, 1993. godina 35

Opština Šid, 1993. godina 35

Opština Inđija, 1993. godina 36

Reagovanje 37

iv. 1995. godina 41

Opština Ruma, 1995. godina 41

Opština Stara Pazova, 1995. godina 42

Opština Šid, 1995. godina 43

III. LOGORI U SRBIJI 44

IV. SLUČAJ PORODICE BARBALIĆ U ZEMUNU 47

V. UBISTVA I NESTANCI HRVATA U VOJVODINI 50
i. Nestanak Stevana Đurkova 50
ii. Nestanak Mate i Ivice Abjanovića 52
iii. Ubistvo Krešimira Hercega 54
iv. Ubistvo Živana Marušića 55
v. Ubistvo Franje, Ane i Joze Matijevića 56
vi. Ubistvo Mijata Štefanca 57
vii. Ubistvo Nade i Stevana Guština 59
viii. Ubistvo Stevana Krošlaka 59
ix. Ubistvo Marije Tomić, Agice i Nikole Oskomića 60
x. Ubistvo Marije Purić 61
xi. Ubistvo Živka Litrića 62
VI. SUĐENJE VOJISLAVU ŠEŠELJU PRED MKSJ I REAKCIJE NA PRESUDU 62
EPILOG 65

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
DSHV	Demokratski savez Hrvata u Vojvodini
FHP	Fond za humanitarno pravo
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
JNA	Jugoslovenska Narodna Armija
JSO	Jedinica za specijalne operacije
KOS	Kontraobaveštajna služba
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MRMKS	Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije
RDB	Resor Državne bezbednosti
RSK	Republika Srpska Krajina
SAO	Srpska autonomna oblast
SČP	Srpski četnički pokret
SDG	Srpska dobrovoljačka garda
SDS	Srpska demokratska stranka
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SNO	Srpska narodna obnova
SO	Skupština opštine
SPO	Srpski pokret obnove
SPS	Socijalistička partija Srbije
SRS	Srpska radikalna stranka
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova
TO	Teritorijalna odbrana
TRZ	Tužilaštvo za ratne zločine
YUCOM	Komitet pravnika za ljudska prava

Opštine u Vojvodini u kojima se broj stanovnika hrvatske nacionalnosti smanjio između dva popisa stanovništva (1991-2002):

- do 500
- od 500 do 1500
- više od 1500

Opštine u Vojvodini u kojima se broj stanovnika hrvatske nacionalnosti povećao između dva popisa stanovništva (1991-2002):

Podaci preuzeti iz Izveštaja Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine.

Broj stanovnika hrvatske nacionalnosti na teritoriji Vojvodine u odnosu na broj stanovnika u opštini

	1991.			2002.			Razlika u udelu Hrvata u ukupnom broju stanovnika 2002/1991 %	Razlika u broju Hrvata u opštini
Ukupno	**Ukupno u opštini**	**Hrvati**	**%**	**Ukupno u opštini**	**Hrvati**	**%**	-24,41	18262
Ada	21506	83	0,39	18994	66	0,35	-20.48	17
Alibunar	26535	85	0,32	22954	65	0,28	-23,53	20
Apatin	32999	4354	13,19	32813	3766	11,48	-13,50	588
Bač	17249	2026	11,75	16268	1389	8,54	- 31,44	637
Bačka Palanka	58835	1226	2,08	60966	982	1,61	-19,90	244
Bačka Topola	40473	522	1,29	38245	454	1,19	- 13,03	68
Bački Petrovac	15662	183	1,17	14681	120	0,82	-34,43	63
Bela Crkva	23707	130	0,55	20367	90	0,44	-30,77	40
Beočin	14848	894	6,02	16086	757	4,71	-15,32	137
Bečej	42685	413	0,97	40987	437	1,07	+5,81	+24
Vrbas	46405	885	1,91	45852	659	1,44	-25,54	226
Vršac	58228	357	0,61	54369	276	0,51	-22,69	81
Žabalj	25823	205	0,79	27513	177	0,64	- 13,66	28
Žitište	22811	98	0,43	20399	75	0,37	-23,47	23
Zrenjanin	136778	801	0,59	132051	677	0,51	-15,48	124
Inđija	44185	4650	10,52	49609	1904	3,84	-59,05	2746
Irig	11696	403	3,45	12329	289	2,64	-28,29	114
Kanjiža	30668	108	0,35	27510	82	0,30	-24,07	26
Kikinda	69743	272	0,39	67002	240	0,36	-11,76	32
Kovačica	30469	72	0,24	27890	69	0,25	-4,17	3
Kovin	38263	150	0,39	36082	114	0,32	-24,00	36
Kula	49311	936	1,90	48353	806	1,67	-13,89	130
Mali Iđoš	14394	74	0,51	13494	85	0,63	+14,86	+11
Nova Crnja	14538	44	0,30	12705	42	0,33	-4,55	2
Novi Bečej	28788	102	0,35	26924	89	0,33	-12,75	13
Novi Kneževac	13816	85	0,62	12975	64	0,49	-24,71	21
Novi Sad	265464	8848	3,33	299294	6263	2,09	-29,22	2585
Opovo	11384	492	4,32	11016	289	2,62	-41,26	203
Odžaci	37501	431	1,15	35582	282	0,79	-34,57	149
Pančevo	125261	1692	1,35	127162	1168	0,92	- 30,97	524
Pećinci	20077	148	0,74	21506	88	0,41	-40,54	60
Plandište	14581	103	0,71	13377	69	0,52	-33,01	34
Ruma	55087	3810	6,92	60006	1987	3,31	-47,85	1823
Senta	28779	117	0,41	25568	93	0,36	-20,51	24
Sečanj	18438	177	0,96	16377	148	0,90	-16,36	29
Sombor	96105	8693	9,05	97263	8106	8,33	-6,75	587
Srbobran	17365	135	0,78	17855	147	0,82	+8,89	+12
Sremska Mitrovica	85328	3695	4,33	85902	2547	2,97	-31,07	1148
Sremski Karlovci	7534	1364	18,10	8839	753	8,52	-44,79	611
Stara Pazova	57291	3094	5,40	67576	1615	2,39	-47,80	1479
Subotica	150534	16369	10,87	148401	16688	11,25	+1,95	+319
Temerin	24939	154	0,62	28275	196	0,69	+27,27	+42
Titel	16218	199	1,23	17050	160	0,94	-19,60	39
Čoka	15271	82	0,54	13832	87	0,63	+6,10	+5
Šid	36317	6047	16,65	38973	2086	5,35	-65,50	3961
Ukupno	2013889	74808	3,71	2031272	56546	2,78	-24,41	18262

Podaci preuzeti iz Izveštaja Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine. Poslednju kolonu ove tabele je za potrebe Dosijea izradio FHP.

Rezime

Na teritoriji Autonomne pokrajine Vojvodine u Republici Srbiji u periodu od 1991. do 1995. godine sprovođena je kampanja zastrašivanja i pritisaka na hrvatske civile, sa ciljem da se isele iz svojih kuća i napuste Srbiju. Kampanja, čiji se intenzitet menjao i dostizao vrhunce u drugoj polovini 1991. godine, od proleća do jeseni 1992. i u leto 1995. godine, rezultirala je proterivanjem nekoliko desetina hiljada Hrvata iz Vojvodine. Nasilje nad Hrvatima u Vojvodini uključivalo je napade na privatnu imovinu i verske objekte, pretnje, fizičke napade i ubistava.

Glavni zagovornici i inspiratori kampanje zastrašivanja i pritisaka na hrvatsko stanovništvo u Vojvodini bili su Vojislav Šešelj i njegova Srpska radikalna stranka (SRS). Iseljavanje hrvatskih porodica vršeno je pod pritiskom različitih grupa bliskih SRS, sastavljenih od lokalnog stanovništva i militantnog dela srpskih izbeglica iz Hrvatske, kao i pripadnika dobrovoljačkih jedinica iz Srbije koje su učestvovale u ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (BiH).

Kampanja zastrašivanja odvijala se uz znanje i prećutno odobravanje političkih struktura Republike Srbije. Dokazi predstavljeni u ovom Dosijeu pokazuju da su u pojedinim aktima nasilja nad Hrvatima učestvovali i pripadnici Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Republike Srbije.

Osim toga, u prisilnom iseljavanju vojvođanskih Hrvata značajnu ulogu je imao i Resor Državne bezbednosti (RDB) MUP-a Republike Srbije.

Proterivanje hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva vršeno je širom Vojvodine po istom ili sličnom obrascu, što sugeriše da se odvijalo po prethodno utvrđenom planu. Najpre bi se u naseljima nastanjenim hrvatskim stanovništvom pojavila lica nepoznata meštanima, koja su obilazila kuće lokalnih Hrvata i raspitivala se kod vlasnika za mogućnost zamene imovine. To je bilo praćeno telefonskim pretnjama, objavljivanjem i slanjem pretećih letaka i pisama, ispisivanjem pretećih grafita, javnim prozivkama pojedinačnih ljudi i upadima u kuće, a zatim i podmetanjem eksploziva i bacanjem bombi. Pored navedenog, zabeleženi su slučajevi fizičkog nasilja nad vojvođanskim Hrvatima, kao i slučajevi ubistava hrvatskih stanovnika. Na javnim skupovima, najčešće u organizaciji SRS, Hrvatima su upućivane pretnje, kao i ultimatumi za iseljenje.

Pored toga, na postojanje plana za proterivanje ukazuje i interni dokument RDB Srbije iz oktobra 1995. godine, u kojem se navodi da je u Vojvodini registrovana delatnost srpskih militantnih grupa koja je sračunata „na podsticanje za etničko čišćenje“ i „iseljenje lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti“ [videti str. 40 i 41].

Takođe, u presudi Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici iz aprila 1996. godine navodi se da je ubistvo jedne hrvatske porodice i građanina slovačke nacionalnosti počinjeno kao deo plana da se „ozbiljnim pretnjama i prinudom“ izvrši „pritisak na Hrvate i na pripadnike drugih nesrpskih nacionalnosti“

u Vojvodini, da bi se „ubrzalo prvenstveno iseljavanje Hrvata, ali i drugih nesrpskih nacionalnosti naklonjenih Hrvatima“ [videti str. 59].

U periodu između dva popisa stanovništa, 1991. i 2002. godine, na teritoriji Vojvodine primetno je smanjenje broja Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva. Do smanjenja broja Hrvata došlo je u 39 od 45 opština u Vojvodini, a na teritoriji cele Vojvodine broj Hrvata smanjio se za 18.262, to jest za 24,41%.

U ovom Dosijeu predstavljeni su dokazi o događajima u vojvođanskim opštinama (Ruma, Šid, Stara Pazova, Inđija, Petrovaradin i Apatin) u kojima su pritisci na Hrvate da se isele bili najsnažniji i u kojima je etnička slika najviše izmenjena. Dosije se zasniva na izjavama svedoka i porodica žrtava datih Fondu za humanitarno pravo (FHP), dokumentima RDB-a Srbije, presudama sudova u Srbiji, dokumentima koji su kao dokaz izvedeni pred MKSJ i medijskim prilozima.

Uvod

Tokom 1990. godine održani su prvi višestranački izbori u Hrvatskoj i Srbiji. U obe države na vlast su došle nacionalističke stranke, što je pokrenulo političku krizu unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).

Izbori u Hrvatskoj su održani u aprilu 1990. godine. Većinu glasova osvojila je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Predsednik HDZ-a Franjo Tuđman narednog meseca postao je predsednik Hrvatske.[1]

U decembru 1990. godine održani su izbori i u Srbiji. Socijalistička partija Srbije (SPS) osvojila je većinu glasova, a njen predsednik Slobodan Milošević izabran je za predsednika Republike Srbije. Za predsednika vlade izabran je Dragutin Zelenović iz SPS-a.[2] U decembru 1991. godine, nakon ostavke Dragutina Zelenovića, predsednik Vlade je postao Radoman Božović, takođe iz SPS-a.[3]

U junu 1990. godine Vojislav Šešelj je osnovao Srpski četnički pokret (SČP), međutim vlasti u Srbiji su odbile da registruju SČP kao stranku. Iz tog razloga Šešelj se na predsedničkim izborima u decembru 1990. godine kandidovao kao nezavisni kandidat,[4] a u februaru 1991. godine, spajanjem neregistrovanog SČP-a i lokalnih odbora Narodne radikalne stranke, osnovana je SRS.[5] Za predsednika stranke izabran je Vojislav Šešelj. Jedan od osnovnih programskih ciljeva nove stranke bilo je zagovaranje ideje etnički čiste Velike Srbije.[6] Šešelj je tokom 1991. godine i dela 1992. godine bio jedini poslanik SRS-a u Narodnoj skupštini Srbije,[7] nakon čega je stranka ojačala i tokom dužeg perioda osvajala dvocifrene procente glasova na izborima.[8]

1 Nalog u vezi sa hronologijom događaja u delu optužnice vezanom za Hrvatsku, *Milošević*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/tord/bcs/mil-ord030408b.htm, 30. novembar 2018. godine.

2 „Vlada Republike Srbije od 1990. godine do danas", dostupno na https://www.srbija.gov.rs/tekst/24880/vlade-republike-srbije-od-1990-godine-do-danas.php, pristupljeno 29. novembra 2018. godine; „Socijalistička partija Srbije, istorijat", *Istinomer*, dostupno na http://www.istinomer.rs/stranka/30/Socijalisticka-partija-Srbije/, pristupljeno 29. novembra 20018. godine.

3 „Sve srpske vlade od 1990. do 2012. godine", *RTS*, od 26. jula 2012. godine, dostupno na http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/1107744/sve-srpske-vlade-od-1990-do-2012.html, pristupljeno 29. novembra 2018. godine.

4 Provostepena presuda MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 54.

5 Izveštaj veštaka Yvesa Tomića „Ideologija Velike Srbije u XIX i XX veku", dok. pred. br. P00164.B, *Šešelj*, par. 5.2, str. 81.

6 Kao prvi cilj u svom programu SRS navodi se „obnavljanje slobodne, nezavisne i demokratske srpske države na Balkanu koja će obuhvatiti celokupno srpstvo, sve srpske zemlje, što znači da će u svojim granicama imati, pored sadašnje oktroisane srbijanske federalne jedinice, srpsku Makedoniju, srpsku Crnu Goru, srpsku Bosnu, srpsku Hercegovinu, srpski Dubrovnik, srpsku Dalmaciju, srpsku Liku, srpski Kordun, srpsku Baniju, srpsku Slavoniju i srpsku Baranju". Videti u: „Programska deklaracija Srpske radikalne stranke", *Velika Srbija*, br. 9, maj 1991. godine, str. 6, dostupno na https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/izdavastvo/casopis-velika-srbija/?&pg=8.

7 Svedočenje Vojislava Šešelja pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 20. septembra 2005. godine, str. 44324.

8 Izbori za narodne poslanike Narodne skupštine RS održani su u decembru 1992. godine i na ovim izborima SRS je osvojila 22,58% glasova, dostupno na: http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-1992.php. Na narednim izborima za narodne poslanike održanim u decembru 1993. godine SRS je osvojila 13,85% glasova, dostupno na: http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-1993.php. U septembru 1997. godine na izborima za narodne poslanike SRS je osvojila 28,12% glasova, dostupno na: http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-1997.php. Na izborima u decembru 2000. godine SRS je na izborima osvojila 8,59% glasova, dostupno na: http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/arhiva-izbori-za-narodne-poslanike-2000.php.

U prvoj polovini 1991. godine došlo je do prvih oružanih sukoba u zemlji – najpre u Sloveniji od 27. juna do 6. jula 1991. godine u takozvanom Desetodnevnom ratu, nakon kojeg se JNA povukla iz Slovenije.[9]

Usledili su oružani sukobi u Hrvatskoj. Do tada multietnička zajednička vojska, Jugoslovenska Narodna Armija (JNA) otvoreno je stala na srpsku stranu, granatirala hrvatske gradove i, zajedno sa jedinicama Milicije Krajine i paravojnim jedinicama iz Srbije, učestvovala u ofanzivnim dejstvima u Hrvatskoj.[10] JNA je najkasnije od leta 1991. godine bila pod kontrolom vlasti Srbije.[11] Tokom 1991. godine na teritoriji Srbije je formirano više logora za hrvatske civile i pripadnike oružanih snaga, koji su uhapšeni i dovedeni u Srbiju nakon osvajanja gradova i sela u Hrvatskoj od strane JNA.[12]

Odmah po izbijanju sukoba u Hrvatskoj, SRS je počela da regrutuje, organizuje i upućuje dobrovoljce iz Srbije na ratište.[13] Te dobrovoljačke jedinice su učestvovale u akcijama u Hrvatskoj zajedno sa jedinicama JNA. Vojislav Šešelj je smatrao da između dobrovoljaca SRS-a, JNA i TO više nema razlike i da su u pitanju delovi iste vojske koji se bore za iste ciljeve.[14]

Dana 12. avgusta 1991. godine čelnici Srpske demokratske stranke (SDS) Zapadne Slavonije su proglasili SAO Zapadnu Slavoniju, koja je obuhvatala opštine Pakrac, Podravska Slatina, Daruvar, Grubišno Polje, Virovitica, Bjelovar, delove opština Orahovica i Okučani, odnosno sela između Nove Gradiške i Novske.[15]

Hrvatska vojska je u jesen 1991. godine sprovela niz ofanzivnih akcija na teritoriji Zapadne Slavonije kako bi povratila kontrolu nad područjem koje su držale srpske snage. Krizni štab hrvatske opštine Slavonska Požega je 28. oktobra 1991. godine izdao naredbu o evakuaciji više sela požeške kotline koja su bila naseljena srpskim stanovništvom.[16] To je dovelo do progona srpskog stanovništva iz požeške kotline, to jest prostora ispod Papuka i Psunja. Malobrojno srpsko stanovništvo koje je ostalo u ovim

9 Naređenje SSNO za premeštanje snaga i sredstava sa teritorije Republike Slovenije od 25. jula 1991. godine, dok. pred. br. P01095, *Stanišić i Simatović*; Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva MKSJ od 31. maja 2002. godine, *Milošević*, par. 303.

10 Dosije „JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH", FHP, str. 14-18, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=35208, pristupljeno 30. novembra 2018. godine.

11 Dosije „JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH", FHP, str. 12, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=35208, pristupljeno 30. novembra 2018. godine.

12 Dosije „JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH", FHP, str. 57, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=35208, pristupljeno 30. novembra 2018. godine.

13 Izveštaj veštaka Yvesa Tomića „Ideologija Velike Srbije u XIX i XX veku", dok. pred. br. P00164.B, *Šešelj*, par. 5.3, str. 83; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 106-111, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/seselj/tjug/bcs/160331.pdf; Izvod iz knjige Vojislava Šešelja „Filipike četničkog vojvode" - Osnovne vojne organizacije dobrovoljaca SRS, dok. pred. br. P00213, *Šešelj*, str. 2-5.

14 Video-prilog, Šešelj: „Ja bi streljao svakog ko traži Srpsku armiju!", dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=UN3SL_HIVug, pristupljeno 3. januara 2018. godine; „Politika kao izazov svesti – Vojislav Šešelj", dok. pred. br. P01163, *Stanišić i Simatović*, str. 4-8.

15 Proglašenje SAO Krajine Zapadne Slavonije, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=aaqNKvsHYKA, pristupljeno 29. novembra 2018. godine; Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 16. januara 2006. godine, str. 347-356.

16 Naredba Kriznog štaba općine Slavonska Požega, dok. pred. br. 00018, *Martić*.

selima bilo je izloženo napadima pripadnika Zbora narodne garde (ZNG) i naoružanih hrvatskih ekstremističkih grupa.[17]

Iz slavonskih sela i gradova u kojima nije bilo ratnih dejstava deo srpskog stanovništva se povukao zajedno sa JNA.[18] Oni koji su ostali bili su izloženi pretnjama, fizičkim napadima i napadima na imovinu od strane naoružanih hrvatskih ekstremista i pripadnika ZNG, posebno od novembra 1991. godine. Usled nasilja, veliki broj srpskih civila bio je prinuđen da napusti svoje kuće i imanja u opštinama Grubišno Polje, Slavonska Požega, Podravska Slatina, Virovitica i Daruvar.[19]

Od novembra 1991. godine pa sve do sredine 1992. godine veliki broj srpskih stanovnika navedenih opština izbegao je u Vojvodinu.[20]

Tako je, na primer, do početka maja 1992. godine u Hrtkovce, selo u opštini Ruma, došlo oko 500 izbegličkih porodica, za koje je obezbeđen privremeni smeštaj. Do leta 1992. godine u Hrtkovce se doselilo još 800 srpskih porodica iz Hrvatske, u Golubince oko 400 porodica, a u grad Rumu ukupno oko 10.000 izbegličkih porodica.[21]

I. Srpska radikalna stranka – zagovaranje proterivanja Hrvata iz Vojvodine

Vojislav Šešelj i SRS su od početka rata u Hrvatskoj zagovarali mere odmazde prema Hrvatima u Srbiji, odnosno u Vojvodini. Vojislav Šešelj, od juna 1991. godine narodni poslanik Skupštine Republike Srbije,[22] najkasnije od avgusta 1991. godine je u svojim govorima eksplicitno pozivao na proterivanje, progon i prisilno premeštanje Hrvata iz Srbije.[23]

Šešelj je proterivanje i progon Hrvata nazivao „dobrovoljnim razmenama", „civilizovanim razmenama" stanovništva i imovine Hrvata iz Vojvodine sa Srbima izbeglim iz Hrvatske. Šešelj je to objašnjavao principom retorzije[24] i time progon Hrvata iz Srbije pokušao da svede na administrativnu meru.[25]

17 Izjava svedoka Đ. Z. data FHP-u; Izjava svedoka Lj. S. data FHP-u, decembar 2012. godine; Izjava svedoka Z.P. data FHP-u, decembar 2012. godine; Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. januara 2006. godine, str. 556-557.

18 Izjava svedoka A.K. data FHP-u, septembar 1993. godine; izjava svedoka S.P. data FHP-u, septembar 1993. godine.

19 The command of the 5th military district of the JNA informing the European Community, dok. pred. br. 00017, *Martić*; Svedočenje Veljka Džakule pred MKSJ u predmetu *Martić* od 18. januara 2006. godine, str. 536-538, 556-557.

20 Svedočenje C-037 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 30. septembra 2002. godine, str. 10507.

21 „Uznemiravanje, zastrašivanje i neposredno ugrožavanje lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti", izveštaj NK, Arhiva FHP.

22 „Šešelj, Vojislav" (MICT-16-99), dostupno na http://www.irmct.org/bcs/cases/mict-16-99.

23 Delimično suprotno mišljenje sudije Flavie Lattanzi, Tom 3, MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 101.

24 *Ibid.*

25 Izvod iz knjige Vojislava Šešelja „Milan Panić mora pasti", dok. pred. br. P00685, *Šešelj*, str. 23.

Ovakvo tumačenje retorzije, instituta međunarodnog prava, zapravo je predstavljalo zloupotrebu tog prava i koristilo se kao paravan za etničko čišćenje, proterivanje, progon i prisilno premeštanje.[26]

Vojislav Šešelj je svoje viđenje principa retorzije opisao već 1. aprila 1992. godine, kada je u govoru pred Narodnom skupštinom Srbije rekao sledeće: „Ako jedna država istera pripadnike nacionalne manjine sa svoje teritorije u drugu državu, gde živi većinski deo tog proteranog naroda, po međunarodnom pravu dozvoljeno je primeniti tu odmazdu i izvršiti kontra-proterivanje nacionalne manjine one države, koja je već proterivala." Dalje, Šešelj nastavlja: „[...] po istom onom pravu po kome je Tuđman proterao Srbe iz Hrvatske, mi ćemo proterati Hrvate iz Srbije. I nećemo dozvoliti da Hrvati kao danas u Slankamenu svoje stare, razrušene kuće, kuće pretvorene u štale nude Srbima, izbeglicama u zamenu za vile na jadranskoj obali, koje su svi morali da napuste. Hrvati u Slankamenu, Zemunu i drugim mestima neće imati miran san, dok se ne presele, jer mi srpske izbeglice iz Zagreba, Rijeke, Varaždina i drugih hrvatskih mesta moramo udomiti, moramo im naći krov nad glavom i moramo im nadoknaditi onu štetu, koju su pretrpeli kada su isterivani iz svojih domova."[27] Odgovarajući poslaniku Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV)-a Antunu Skenderoviću, Šešelj je naveo: „Nećemo vas ubijati, razume se, ali ćemo vas lepo spakovati u kamione i vozove, pa se snalazite lepo u Zagrebu."[28]

Princip retorzije, odnosno prisilno iseljavanje Hrvata, zagovarali su i drugi članovi SRS-a. Tako je Milan Bačević, tada poslanik u Saveznoj skupštini Jugoslavije, na tribini SRS-a u Novom Pazaru u julu 1992. godine izjavio da iz Srbije treba iseliti onoliko Hrvata koliko je Srba iseljeno iz Hrvatske, a kao primer je naveo da se u Beogradu nalazi 6.500 penzionisanih oficira Hrvata koji uživaju sve privilegije.[29] Milan Bačević je od maja 2012. do jula 2012. godine bio savetnik tadašnjeg predsednika Srbije Tomislava Nikolića, a danas je član Predsedništva i Glavnog odbora Srpske napredne stranke i trenutno ambasador Republike Srbije u NR Kini.[30]

Bivša potpredsednica i generalna sekretarka SRS-a[31] Maja Gojković, koja je ujedno obavljala i funkciju predsednice ogranka SRS Vojvodine,[32] tokom suđenja Slobodanu Miloševiću dovedena je u vezu sa dešavanjima u Hrtkovcima. Zaštićeni svedok C-047 je, naime, u iskazu u tom predmetu tvrdio da je ona krajem 1991. godine prisustvovala sastanku na kojem su Šešelj i rukovodstvo lokalnog SRS-a razgovarali o proterivanju Hrvata iz Hrtkovaca.[33]

---

26 Delimično suprotno mišljenje sudije Flavie Lattanzi, Tom 3, MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 104.
27 Izvod iz knjige Vojislava Šešelja „Poslaničke besede", dok. pred. br. P00075, *Šešelj*, str. 7 - 8.
28 Izvod iz knjige Vojislava Šešelja „Poslaničke besede", dok. pred. br. P00075, *Šešelj*, str. 9.
29 „Raseliti Šiptare i Hrvate", *Večernje novosti*, 29. jul 1992. godine.
30 Ambasada Republike Srbije, Peking - NR Kina http://www.beijing.mfa.gov.rs/lat/ambassador.php, pristupljeno 9. oktobra 2018. godine.
31 Saopštenja za javnost potpisana od strane Maje Gojković, *Velika Srbija*, br. 9, maj 1991. godine, str. 5, dostupno na https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/izdavastvo/casopis-velika-srbija/?&pg=8; „Radikalska 'gvozdena ledi'", *Velika Srbija*, br. 16, maj 1994. godine, str. 10, dostupno na https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/izdavastvo/casopis-velika-srbija/?&pg=8.
32 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 59.
33 Odgovor tužilaštva na „podnesak broj 19" optuženog od 12. septembra 2003. godine; Svedok C-047 je svedočio u predmetu *Milošević* pred MKSJ 3, 4. i 10. juna 2003. godine, njegovo svedočenje je delimično zatvoreno za javnost.

Pozivajući se na ovo svedočenje, Tužilaštvo MKSJ je osporavalo Šešeljev zahtev da Maju Gojković imenuje za svog pravnog savetnika. Tužilaštvo je zauzelo stav „da je Maja Gojković osumnjičeni, čak mogući saizvršilac optuženog", kao i da bi mogla da se ugrozi bezbednost svedoka ukoliko bi joj se omogućio pristup materijalima iz procesa protiv Vojislava Šešelja.[34] Veće MKSJ je uvažilo ove razloge i svojom odlukom odbilo zahtev Vojislava Šešelja da Maju Gojković imenuje za svog pravnog savetnika.[35]

Maja Gojković danas obavlja funkciju predsednice Narodne skupštine Srbije[36] i članica je predsedništva vladajuće Srpske napredne stranke.[37]

U martu 1992. godine predsednik Srbije Slobodan Milošević je izjavio da od opozicionih lidera najviše ceni Šešelja. Kao razloge za to Milošević je istakao da su SRS i Šešelj finansijski nezavisni od inostranstva, kao i da je Šešelj „dosledan u izražavanju svog političkog mišljenja".[38] Nakon izbora u decembru 1992. godine, SPS je zajedno sa SRS formirala manjinsku vladu i u tom periodu su ove dve stranke intenzivno sarađivale.[39]

U septembru 1993. godine je došlo do političkog sukoba između Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja, što je dovelo do privremenog razlaza SPS i SRS.[40]

Specijalni izvestilac Komisije UN za ljudska prava Tadeuš Mazovjecki je u izveštaju o stanju ljudskih prava na prostoru bivše Jugoslavije iz februara 1994. godine ukazivao da vodeće političke ličnosti u Srbiji, poput Vojislava Šešelja, u javnom životu i u medijima u Srbiji pozivaju na versku i nacionalnu netrpeljivost. Takođe je naveo da je potpirivanje netrpeljivosti i nacionalnih predrasuda bilo posebno rasprostranjeno tokom predizborne kampanje za parlamentarne izbore u decembru 1993. godine, kada je veliki broj Hrvata zbog pritisaka već napustio Srbiju.[41]

Međutim, Vojislav Šešelj je tvrdio da njegova stranka i on nisu proterali hrvatsko stanovništvo, nego da su „propagadnim naporima malo ubrzali tu razmenu".[42]

34 *Ibid*.
35 Odluka po podnesku broj 19. od 30. septembra 2003. godine.
36 Predsednica Narodne skupštine Maja Gojković, http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/sastav/predsednik/biografija-.2419.html.
37 Maja Gojković, biografija, dostupno na http://www.istinomer.rs/akter/185/Maja-Gojkovic, pristupljeno 18. decembra 2018. godine.
38 *Ilustrovana politika* od 23. marta 1992. godine, navedeno prema „Povratak u Karlobag", *NIN*, 27. januar 2000. godine, dostupno na http://www.nin.co.rs/2000-01/27/11331.html, pristupljeno 29. novembra 2018. godine.
39 Svedočenje Vojislava Šešelja pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 25. avgusta 2005. godine, str. 43306-43307.
40 Svedočenje Vojislava Šešelja pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 25. avgusta 2005. godine, str. 43307.
41 Izveštaj broj E/CN.4/1994/110 od 21. februara 1994. godine, par. 124, navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995", Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.
42 „Vojislav Šešelj i Aleksandar Vučić, Četnici, Etničko čišćenje sela Hrtkovci, Srbija '92/'93", 2:59-3:05 dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=jy_P7IkavX8, pristupljeno 9. novembra 2018. godine.

Uprkos saznanjima koje je državni vrh imao o aktivnostima Vojislava Šešelja i njegove Srpske radikalne stranke u Narodnoj skupštini i van nje, ni on, niti njegova Srpska radikalna stranka, nisu bili ni na koji način sankcionisani za pritiske i nasilje nad vojvođanskim Hrvatima u periodu od 1991. do 1995. godine.

II. Nasilje nad hrvatskim stanovništvom Vojvodine

i. 1990. i 1991. godina

U Vojvodini su se etnički motivisani incidenti sporadično dešavali već od jeseni 1990. godine. Prvi zabeležen incident bio je podmetanje eksploziva u franjevački samostan u Baču, u jesen 1990. godine.[43] Nakon toga, ovaj samostan je još u dva navrata bio oštećen.[44]

Od početka 1991. godine Hrvati su se iz pojedinih vojvođanskih opština iseljavali pod pritiskom, a pretnje i zastrašivanja hrvatskog stanovništva intenzivirani su u maju te godine [videti str. 16 i 19].

Pritisci ekstremističkih srpskih grupa na hrvatsko stanovništvo nastavljeni su i nakon maja, a nasilje se intenziviralo u jesen 1991. godine [videti str. 18 i 19].

Opština Inđija, 1991. godina

Za praznik rada, 1. maja 1991. godine, na zgradi Hrvatskog seljačkog doma u Novom Slankamenu, u opštini Inđija, okačene su dve zastave – jugoslovenska i nova hrvatska zastava sa šahovnicom, koja je pre toga odlukom Sabora Republike Hrvatske zamenila zastavu Socijalističke Republike Hrvatske.[45]

Praksa postavljanja zastava za praznik rada poštovala se svake godine do tad, međutim kačenje zastave sa šahovnicom izazvalo je negodovanje meštana Novog Slankamena srpske nacionalnosti. U toku dana, radnici Sekretarijata unutrašnjih poslova (SUP) Inđija skinuli su zastavu sa šahovnicom sa zgrade Hrvatskog seljačkog doma.[46] Ubrzo nakon toga, predstavnici DSHV su zajedno sa predstavnicima opštine Inđija okačili drugu zastavu sa šahovnicom, koja je ponovo skinuta u toku noći.[47]

---

43 „Izmišljena ugroženost Hrvata“, *Borba*, 7. jun 1991. godine.

44 Izveštaj broj E/CN.4/1992/S-11/9 od 28. avgusta 1992. godine, par. 62, Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995“, Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

45 Krajem 1990. godine Ukazom Sabora Republike Hrvatske dotadašnja zastava Socijalističke Republike Hrvatske zamenjena je šahovnicom: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/1990_12_55_1067.html, pristupljeno 5. decembra 2018. godine.

46 „Greške vlasti siju razdor“, *Vjesnik*, 21. maj 1991. godine; „Prijetnje Hrvatima”, *Vjesnik*, 4. maj 1991. godine; „Novi Slankamen - 01.05.1991. skidanje zastave od srbijanske milicije“, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=E0ghz7RoV6o, pristupljeno 18. decembra 2018. godine.

47 „Šahovnica podelila selo“, *Večernje novosti*, 4. maj 1991. godine; „Pod teretom događaja i simbola“, *Borba*, 11. maj 1991. godine; „Greške vlasti siju razdor“, *Vjesnik*, 4. maj 1991. godine.

Iako ne postoji zvanično objašnjenje o tome šta se tokom noći dogodilo, o događajima u Novom Slankamenu u više navrata govorio je pripadnik Srpske dobrovoljačke garde (SDG)[48] iz Stare Pazove Mihajlo Ulemek.[49] Prema njegovim rečima, on je tokom večeri 1. maja 1991. godine došao u Novi Slankamen na poziv meštana srpske nacionalnosti. Ulemek je postavio ultimatum lokalnim Hrvatima da skinu zastavu ili će u „protivnom goreti deset hrvatskih kuća". Nakon toga, šahovnica sa Hrvatskog seljačkog doma je skinuta.[50]

Događaji od 1. maja 1991. godine u Novom Slankamenu doveli su do toga da je Skupština opštine (SO) Inđija donela odluku da se na području opštine u svečanim i svim drugim prilikama mogu isticati samo zastave i obeležja Socijalističke Republike Srbije i SFRJ. Istovremeno, SO Inđija uputila je predlog Skupštini Srbije da ovo pitanje reguliše na nivou cele republike.[51]

Predsedništvo SO Inđija je 23. jula 1991. godine izdalo saopštenje za javnost u kojem je osudilo nasilje u Novom Slankamenu. Opštinske vlasti su apelovale na građane „da se uzdrže od ispoljavanja svih revanšističkih aktivnosti prema drugim narodima".[52]

Narednih meseci Hrvati u Novom Slankamenu su bili izloženi pretnjama i zastrašivanju od strane Mihajla Ulemeka i grupe ljudi okupljene oko njega.[53] Hrvatima su upućivali pretnje putem telefona, ubacivali su im bombe u dvorišta i pucali po kućama i lokalima u njihovom vlasništvu.[54]

U junu 1991. godine Hrvatica B.V, meštanka Novog Slankamena, odvedena je iz svog lokala u Nove Banovce u opštini Stara Pazova, gde je silovana. Okružno javno tužilaštvo iz Sremske Mitrovice je 1998. godine podiglo optužnicu protiv Mihajla Ulemeka, pripadnika SDG iz Stare Pazove, za silovanje B.V. 1991. godine, međutim 2003. godine OJT je odustalo od krivičnog gonjenja.[55] U rešenju o obustavi krivičnog postupka OJT nije navelo razloge za donošenje ove odluke.[56]

48 Srpska dobrovoljačka garda (SDG) je paravojna formacija koju je u oktobru 1990. godine formirao Željko Ražnatović Arkan, koji je bio komandant sve vreme postojanja SDG. Ova jedinica je bila poznata i kao „Arkanovi tigrovi" ili „Arkanovci". Od avgusta 1991. godine SDG je prisutan u istočnoj Slavoniji i u drugim delovima Hrvatske. Baza ove formacije bila je u Erdutu. Od proleća 1992. godine SDG je prisutan na teritoriji BiH. Tužilaštvo MKSJ je 1997. godine podiglo optužnicu protiv Željka Ražnatovića Arkana. 2000. godine Ražnatović je ubijen u Beogradu. Više na http://www.icty.org/bcs/case/zeljko_raznjatovic/4.

49 Public redacted version od prosecution final trail brief, *Stanišić and Simatović*, 28. February 2013, par. 1015, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/stanisic_simatovic/custom5/en/130228.pdf.

50 „Srbin sam, tim se dičim", *Intervju*, 21. novembar 1995. godine, dostupno na: http://www.yurope.com/zines/SAM/arhiva_1/0009.html, pristupljeno 26. oktobra 2018. godine; „Srbujem taman koliko je potrebno", *Sremske novine*, 21. avgust 1991. godine; „Greške vlasti siju razdor", *Vjesnik*, 21. maj 1991. godine.

51 „Samo dve zastave", *Večernje novosti*, 26. maj 1991. godine.

52 Saopštenje Predsedništva SO Inđija navedeno prema: „Osuda nasilja", *Sremske novine*, 31. jul 1991. godine.

53 „Srbujem taman koliko je potrebno", *Sremske novine*, 21. avgust 1991. godine; „Srbin sam, tim se dičim", *Intervju*, 21. novembar 1995. godine, dostupno na: http://www.yurope.com/zines/SAM/arhiva_1/0009.html, pristupljeno 26. oktobra 2018. godine.

54 „Srbujem taman koliko je potrebno", *Sremske novine*, 21. avgust 1991. godine; „Osuda nasilja", *Sremske novine*, 31. jul 1991. godine.

55 Rešenje o obustavljanju krivičnog postupka, Okružni sud Sremska Mitrovica, posl. br. K-20/98, od 18. avgusta 2003. godine.

56 *Ibid.*

Opština Ruma, 1991. godina

Od jeseni 1991. godine Hrvati u Rumi bili su izloženi učestalim pretnjama putem telefona. Nepoznati ljudi su im poručivali da imaju rok od dva ili tri dana da se isele iz svojih kuća, pod pretnjom da će u suprotnom biti ubijeni.[57]

U prvoj polovini decembra 1991. godine bačena je bomba na zgradu Kulturno-prosvetnog društva „Matija Gubec" u Rumi.[58] Nakon toga bombe su bačene i na privatne kuće u naselju Breg – delu Rume koji je bio pretežno naseljen Hrvatima. U narednih godinu dana bačeno je oko dvadesetak bombi na hrvatske kuće u Rumi.[59] Policija nije otkrila nijednog počinioca.[60]

Meštani Rume su kao odgovorne za podmetanje bombi, pretnje i zastrašivanje, označili članove lokalnog odbora SRS koji su se okupljali u kafanama „Brlog" i „Stara Srbija".[61] Kao organizatori kampanje zastrašivanja Hrvata označeni su vlasnik kafane „Stara Srbija" Nenad Mušicki i stanovnik Rume Đorđe Rogić.[62]

Opština Šid, 1991. godina

Na teritoriji opštine Šid su pretnje i zastrašivanje Hrvata prisutni od početka 1991. godine, kada su i zabeležena prva iseljavanja.[63] Na meti su najpre bile uglednije, bogatije i obrazovanije porodice u Šidu. Jedan broj Hrvata u šidskog opštini je napustio posao pod pritiskom, a zabeleženi su i slučajevi otpuštanja radnika zbog njihove nacionalne pripadnosti.[64]

Kao organizatore pretnji i zastrašivanja meštani šidskih sela označili su članove SRS, lokalne Srbe – na prvom mestu Petra Živkovića, nekadašnjeg prosvetnog radnika i funkcionera SRS iz sela Sot i Zlatka Stjepanovića Papigu, predsednika odbora SRS Morović.[65]

57 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
58 „Bomba u domu muzike", *Sremske novine*, 11. decembar 1991. godine.
59 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
60 Izjave svedoka date FHP-u, septembar 1993. godine.
61 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka M.M. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava T.G. data Vojvođanskom građanskom centru, dostupna na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/tomislav-gajger/, pristupljeno 1. novembra 2018. godine; Marko Kljajić, „Kako je umirao moj narod", Izdavačko društvo Hrid Subotica, str. 68-69.
62 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; „Hrvati su 'ugroženi' po receptu", *Sremske novine*, 23. septembar 1992. godine; Službena beleška MUP RDB Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma, od 23. juna 1992. godine, dok. pred. br. P01104, *Šešelj*, str. 3.
63 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 10.
64 Izjava svedoka B.M.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka J.K. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka J.M. data FHP-u, septembar 1993. godine.
65 Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka R.K. data FHP-u, oktobar 1993. godine; Izjava svedoka Đ.Ž. data FHP-u, novembar 1993. godine; Izjave svedoka S.L. i J.M. data FHP-u, oktobar 1993. godine; Izjava svedoka M.S. data FHP-u, oktobar 1993. godine.

Hrvatima su upućivana preteća pisma i telefonski pozivi. Bacanje bombi nije zabeleženo u samom gradu, ali u selima oko Šida prisutan je bio i taj vid pritiska.[66] U manjim mestima, zastrašivanju i pretnjama prethodilo je širenje glasina o vezi osobe koja je meta sa hrvatskim vlastima, pre svega sa HDZ-om.[67] Pritisak na Hrvate se dodatno povećao nakon granatiranja Šida od strane hrvatskih oružanih snaga sa teritorije sela Nijemci i Lipovac u Hrvatskoj, u novembru 1991. godine.[68]

U maju 1991. godine jedna specijalna jedinica MUP-a Srbije bila je stacionirana nedaleko od sela Kukujevci u opštini Šid. Ova jedinica je bila zadužena za obezbeđivanje granice sa Hrvatskom i imala je oko sto pripadnika. Pripadnici ove specijalne jedinice, na čelu sa Nenadom Bućinom, policajcem iz Sremske Mitrovice, svakodnevno su transporterom ulazili u Kukujevce, pretresali kuće lokalnih Hrvata i izvodili ih iz kuća. Odvodili su ih van sela, u silos i hangar u blizini železničke stanice, gde su ih tukli i maltretirali.[69] Hrvati iz Kukujevaca su često odvođeni i na ispitivanje u policijsku stanicu u Šidu.[70]

Zbog svakodnevnih pretnji i maltretiranja, hrvatski meštani Kukujevaca su u novembru 1991. godine formirali delegaciju[71] koja je zatražila prijem kod predstavnika SO Šid. Do sastanka u opštini, međutim, nikada nije došlo, ali je delegaciju primio Nedeljko Makivić, tadašnji načelnik policije u Šidu.[72] Svega nekoliko dana nakon razgovora sa njim, nepoznati pripadnici MUP-a Srbije odveli su Iliju Tomića, jednog od članova delegacije, u susedno selo Bačinci, na železničku prugu i pretukli ga kundacima, pendrecima, nogama i rukama.[73]

66 Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava Z.S. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava M.S. data FHP-u, oktobar 1993. godine; Izjava svedoka N.M. data FHP-u, novembar 1993. godine.

67 Izjava svedoka D.Š. data FHP-u, septembar 1993. godine.

68 „Granate na Šid", *Večernje novosti*, 6. novembar 1991. godine, str. 5; „Granate iz Hrvatske pogodile dečji vrtić", *Politika*, 6. novembar 1991. godine; Izjava svedoka J.K. data FHP-u, novembar 1993. godine.

69 Izjava svedoka N.M. data FHP-u, novembar 1993. godine; Izjava svedoka M.L. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka R.K data FHP-u, oktobar 1993. godine; Izjava svedoka A.M. data FHP-u, septembar 2015. godine. FHP je 6. septembra 2018. godine uputio zahtev za pristup informacijama od javnog značaja PU Sremska Mitrovica, kojim je tražio informacije o tome na kom radnom mestu je u periodu od 1991. do 1995. godine bio zaposlen policijski službenik Nenad Bućin i da li je Nenad Bućin i dalje zaposlen u Ministarstvu unutrašnjih poslova Republike Srbije. MUP RS je 1. oktobra 2018. godine doneo Rešenje 02/4 broj 072/1-793/18-1 kojim su spojeni postupci po zahtevima FHP-a za pristup informacijama i kojim je zahtev za slobodan pristup informacijama odbijen. FHP je 25. oktobra 2018. godine podneo žalbu protiv ovog rešenja Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti.

70 Izjava svedoka Jelene D. data Vojvođanskom građanskom centru, dostupno na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/jelena-kukujevci/; Izjava svedoka Josipa Šorgića data Vojvođanskom građanskom centru, dostupno na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/josip-sorgic/; Izjava svedoka Ilije Tomića data Vojvođanskom građanskom centru, dostupno na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/ilija-tomic/, pristupljeno 23. novembra 2018. godine.

71 Delegaciju su činili Tihomir Todorović, tada nastavnik u osnovnoj školi, Antun Paradžiković, bivši poslanik u Skupštini Srbije, Marijan Marošević, predsednik mesne zajednice Kukujevci, Josip Rakovac, konobar, i Ilija Tomić, upravnik ekonomije u selu. Dostupno u: Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 10.

72 Izjava svedoka N. M. data FHP-u, novembar 1993. godine.

73 Izjava svedoka Ilije Tomića data Vojvođanskom građanskom centru, dostupno na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/ilija-tomic/, pristupljeno dana 11. septembra 2018. godine.

Krajem novembra 1991. godine u Kukujevce su upućeni pripadnici specijalnih jedinica MUP-a Srbije iz Beograda i Novog Sada.[74] Nakon toga, Nenad Bućin više nije dolazio u selo, a meštanima Kukujevaca je u policiji u Šidu rečeno da je on uhapšen. Međutim, to se nije desilo, već je on vraćen u Sremsku Mitrovicu, na radno mesto na kojem se i do tada nalazio.[75]

U vojnom lovištu nedaleko od sela Morović nakon avgusta 1991. godine bila je stacionirana jedinica JNA iz Novog Sada, čiji je komandant bio Ilija Sudžum.[76] Zadatak jedinice bio je da obezbeđuje granicu sa Hrvatskom. Pripadnici jedinice dolazili su u Morović svake večeri. Okupljali su se u lokalnoj kafani „Sleter". Predsednik mesnog odbora SRS Morovića Zlatko Stjepanović zvani Papiga prijavljivao je vojnicima gde žive Hrvati, nakon čega su ovi upadali u njihove kuće i prebijali ih.[77]

Opština Apatin, 1991. godina

Osim u Sremu, Hrvati su 1991. godine bili meta napada i u Bačkoj, o čemu svedoče događaji iz Apatina.

U septembru 1991. godine Antun Silađev, Hrvat iz Sonte je, zajedno sa Matom Horvatom, kao radnik vodoprivrednog preduzeća „Zapadna Bačka" iz Sombora, radio na obezbeđenju crpne stanice u blizini bogojevačkog mosta na Dunavu, na samoj granici sa Hrvatskom. Zbog radne obaveze Antun Silađev je i živeo u delu objekta crpne stanice. Ovaj granični pojas je obezbeđivao Novosadski korpus JNA.[78]

Nakon ponoći 30. septembra 1991. godine dva vojnika u uniformi JNA pozvala su Antuna Silađeva da izađe iz objekta u kojem je živeo. Kada je izašao, jedan od vojnika je pucao u njega. Silađev je pao pogođen u desni kuk, nakon čega su mu vojnici prišli i počeli da ga šutiraju. Dok su ga šutirali psovali su mu „mater ustašku i crnokošuljašku". Naredili su mu da pozove i drugog radnika Matu Horvata, koji je zatim izašao sa rukama podignutim uvis, i tada su ih obojicu tukli i maltretirali.[79]

74 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 12.

75 Tokom istraživanja FHP je uputio više zahteva za pristup informacijama od javnog značaja MUP-u RS u vezi sa licima koja su bila zaposlena u MUP-u u periodu od 1991. do 1995. godine, međutim MUP je odbio da dostavi te podatke, uz obrazloženje da su ti podaci već dostavljeni FHP-u. Obrazloženje MUP-a je samo delimično tačno. Naime, MUP je dostavio FHP-u tražene podatke za neke opštine za 1995. godinu, ali ne i za period od 1991. do 1994. godine. Za opštinu Šid MUP nije dostavio podatke ni za 1995. godinu. Dostupno u: Rešenje 02/4 broj 072/1-793/18-1 od 1. oktobra 2018. godine, Arhiva FHP-a; Izjava svedoka M.L. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka N.M. data FHP-u, septembar 1993. godine.

76 FHP je 11. oktobra 2018. godine uputio zahtev za informaciju MO u vezi sa profesionalnim angažovanjem Ilije Sudžuma u periodu od 1991. do 1995. godine. Prema odgovoru od 26. decembra 2018. godine, MO ne poseduje podatke o Iliji Sudžumu. Odgovor MO br. 10297-4 od 26. decembra 2018. godine, Baza podataka FHP.

77 Izjava svedoka M.S. data FHP-u, oktobar 1993. godine;

78 Izjava svedoka A.S. data FHP-u, mart 2005. godine; Presuda Prvog opštinskog suda u Beogradu u predmetu *Antun Silađev* od 26. januara 2007. godine, Arhiva FHP-a; Zahtev za naknadu štete zbog kršenja ljudskih prava u prošlosti od 15. novembra 2005. godine, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=13425, pristupljeno 11. decembra 2018. godine.

79 Izjava svedoka A.S. data FHP-u, mart 2005. godine; Obaveštenje o incidentu prilikom obezbeđenja objekta „9-1", Vodoprivredno preduzeće Zapadna Bačka od 30. septembra 1991. godine, Arhiva FHP-a.

Vodoprivredno preduzeće Zapadna Bačka, gde je Antun Silađev bio zaposlen, o incidentu u kojem je on bio ranjen obavestilo je Sekretarijat za narodnu odbranu SO Sombor i Sekretarijat Narodne odbrane Sombor, Apatin i Odžaci.[80] U jednom dokumentu Međuopštinskog sekretarijata unutrašnjih poslova opština Sombor, Apatin i Odžaci potvrđuje se da su napad izvršili pripadnici rezervnog sastava JNA. Međutim, istraga ni do danas nije sprovedena i za nanošenje povreda Antunu Silađevu niko nije odgovarao.[81]

FHP je u ime Antuna Silađeva 2012. godine pokrenuo postupak za priznavanje statusa civilnog invalida rata na osnovu Zakona o pravima civilnih invalida rata Republike Srbije. Pokrajinski sekretarijat je odbio zahtev za priznanje statusa, nakon čega je FHP u januaru 2013. godine podneo tužbu Upravnom sudu u Novom Sadu protiv rešenja Pokrajinskog sekretarijata.[82] Upravni sud u Novom Sadu doneo je 22. oktobra 2014. godine presudu kojom je odbio tužbu FHP-a i potvrdio stav Pokrajinskog sekretarijata da povrede nisu nastale „u vreme i na način predviđen Zakonom". Naime, u presudi Upravnog suda se navodi da su povredu naneli pripadnici JNA, a Zakon propisuje da se civilnim invalidima rata mogu smatrati samo osobe stradale od „neprijateljskih snaga", dok se JNA ne smatra neprijateljskom vojskom. Takođe, Zakon se primenjuje samo na slučajeve koji su se odigrali tokom rata, a zvanični stav državnih institucija Srbije, pa tako i Upravnog suda, je da Srbija u vreme kada se desio napad na Antuna Silađeva nije učestvovala u ratu.[83]

Reagovanje

Predstavnici svih nivoa vlasti opštine Šid negirali su da su se hrvatski meštani iselili zbog pritisaka koje su trpeli. Predsednik MZ Morović Mirko Njegovan je o početku iseljavanja Hrvata tvrdio: „Prvo su odlazili mladi. Masovno. Neki su pobegli od mobilizacije. Sada ne smeju da se vrate i kad bi hteli. Inače, na Hrvate nije vršen pritisak. Bombe uopšte nisu bacane. Možda je koja pala, ali to su Hrvati sami sebi bacali da bi privukli pažnju i opravdali svoju želju da odu u Hrvatsku."[84] Nedeljko Makivić, tadašnji načelnik SUP-a u Šidu, tvrdio je „da je iseljavanje bilo na bazi dobrovoljnosti".[85]

80 Izjava svedoka A.S. data FHP-u, mart 2005. godine; Presuda Prvog opštinskog suda u Beogradu u predmetu *Antun Silađev* od 26. januara 2007. godine, Arhiva FHP-a; Dopis Međuopštinskog sekretarijata za unutrašnje poslove od 16. oktobra 1991. godine, Arhiva FHP-a; Obaveštenje o incidentu prilikom obezbeđenja objekta „9-1" SO Sombor, Sekretarijat za narodnu odbranu od 30. septembra 1991. godine, Arhiva FHP-a; Obaveštenje, Sekretarijat Narodne odbrane Sombor, Apatin i Odžaci od 1. oktobra 1991. godine, Arhiva FHP-a.

81 Izjava svedoka A.S. data FHP-u, mart 2005. godine; Dopis Međuopštinskog sekretarijata za unutrašnje poslove od 16. oktobra 1991. godine, Arhiva FHP-a.

82 Tribina - Kome sve treba besplatna pravna pomoć: Obespravljenost najugroženijih, nedeljnik *Vreme*, 17. decembar 2015. godine, dostupno na https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1350794&print=yes.

83 Presuda upravnog suda, Odeljenje u Novom Sadu III-11 U.64/13 od 22. oktobra 2014. godine, Arhiva FHP-a; „Pravni i institucionalni okvir u Srbiji u pogledu prava i potreba civilnih žrtava rata", izveštaj FHP-a, avgust 2017. godine, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=34194, pristupljeno 19. decembra 2018. godine.

84 Izjava svedoka M.Nj. data FHP-u, septembar 1993. godine.

85 Izjava svedoka N.M. data FHP-u, novembar 1993. godine.

Krajem maja 1991. godine, Sabor Republike Hrvatske doneo je Deklaraciju o kršenju prava pripadnika hrvatske manjine u Republici Srbiji i autonomnim pokrajinama Vojvodina i Kosovo. U delu Deklaracije koji se odnosio na položaj Hrvata u Vojvodini navedeno je da se pred hrvatske kulturno-istorijske spomenike postavlja eksploziv i da se skidaju hrvatska nacionalna obeležja, kao i da su Hrvati izloženi pretnjama, pozivima na likvidaciju, zlostavljanju, policijskoj grubosti i teroru.[86]

Deklaracija je izazvala negodovanje vlasti Srbije i oštre reakcije. Tako je predsednik Izvršnog veća Vojvodine Radoman Božović tvrdnje iznete u Deklaraciji ocenio kao zlonamerne i neargumentovane.[87] Đorđe Nadrljanski, pokrajinski sekretar za prosvetu i kulturu, istakao je da je „Deklaracija samo hipotetička izmišljotina, bez ikakvih podataka ili argumenata, smišljena kao politička parola o ugroženosti".[88] Pokrajinski sekretar za unutrašnje poslove Predrag Markov je naveo da služba unutrašnjih poslova ne poseduje informaciju o tome da se neka hrvatska porodica iselila pod pritiskom.[89]

ii. 1992. godina

Tokom 1992. godine nasilje usmereno na hrvatsko stanovništvo u Vojvodini je intenzivirano. Od maja 1992. godine u većem broju nacionalno mešovitih naselja u Vojvodini vršen je organizovan pritisak na Hrvate pretnjama, bacanjem bombi, podmetanjem eksploziva, provaljivanjem i useljavanjem u njihove privatne kuće.[90]

Od maja do avgusta 1992. godine zabeležen je i najveći talas iseljavanja Hrvata iz vojvođanskih sela, najviše iz Hrtkovaca, Kukujevaca, Novog Slankamena, Beške i Petrovaradina. U tom periodu je pod pritiskom i pretnjama više od 10.000 Hrvata razmenilo svoju imovinu za imovinu Srba iz Hrvatske.[91]

Opština Ruma, 1992. godina

Od proleća 1992. godine na teritoriji opštine Ruma pojačani su pritisci i nasilje nad Hrvatima.

U samom gradu bacane su bombe u dvorišta kuća u vlasništvu Hrvata, nekima i u nekoliko navrata.[92] Do avgusta 1992. godine izvršeno je najmanje 12 napada bombama na kuće i imanja Hrvata u

86 Deklaracija o kršenju prava pripadnika hrvatske manjine u Republici Srbiji i autonomnim pokrajinama Vojvodini i Kosovu od 31. maja 1991. godine, Sabor Republike Hrvatske, str. 1, dostupno na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1991_06_27_746.html, pristupljeno 31. oktobra 2018. godine.

87 „Pravdanje terora nad Srbima", *Borba*, 5. juna 1991. godine.

88 „Izmišljena ugroženost Hrvata", *Borba*, 7. jun 1991. godine.

89 „Izmišljena ugroženost Hrvata", *Borba*, 7. jun 1991. godine.

90 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine.

91 Uznemiravanje, zastrašivanje i neposredno ugrožavanje lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti, izveštaj NK, Arhiva FHP-a; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 1.

92 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka S.G. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka M.M. data FHP-u, septembar 1993. godine; „Pretnje pa bomba", *Borba*, 7. septembar 1992. godine; „Bombaška upozorenja", *Borba*, 8. septembar 1992. godine.

rumskom naselju Breg.[93] Meštani Rume su dobijali preteće poruke poput „Ustaše, sad ćemo doći da vam odsečemo uši", „Silovaćemo ti ćerku, a ti ćeš gledati".[94]

Slični pritisci događali su se i u rumskom selu Nikinci, putem telefonskih pretnji da se ljudi isele.[95] U avgustu 1992. godine podmetnut je eksploziv na dva hrvatska imanja u Nikincima.[96]

Najveći talas nasilja i pritisaka na Hrvate na teritoriji opštine Ruma odigrao se u maju 1992. godine u selu Hrtkovci.

Dana 6. maja 1992. SRS je održala predizborni miting u Hrtkovcima pred više od hiljadu ljudi, uglavnom srpskih izbeglica iz Slavonije.[97] Vojislav Šešelj je na tom skupu rekao da u Sremu nema mesta za Hrvate, kao i da oni koji su otišli iz Srema više nemaju gde da se vrate jer će u njihove kuće da se usele srpske izbeglice.[98]

Tada je rekao sledeće: „I u ovom selu, Hrtkovcima, i u ovom mestu srpskog Srema nema mesta Hrvatima. Kojim Hrvatima samo ima mestima među nama? Samo onim Hrvatima i njihovim porodicama koji su zajedno sa nama krvarili na frontovima."[99] „[T]reba svakoj izbegloj srpskoj porodici da damo adresu jedne hrvatske porodice. Daće milicija, milicija će raditi onako kako vlast odluči, a mi ćemo uskoro biti vlast. Lepo, sve izbegle srpske porodice će doći na hrvatska vrata i zatečenim Hrvatima dati svoje adrese u Zagrebu i u drugim hrvatskim mestima. Hoće, hoće. Biće dovoljno autobusa, izvešćemo ih na granicu srpske zemlje, odatle peške neka produže, ako sami ne odu."[100]

Svoj govor Šešelj je završio sledećom porukom: „Ubeđen [sam] da ćete i vi Srbi iz Hrtkovaca i ostalih sela u okolini znati da sačuvate međusobnu slogu i jedinstvo, da ćete se vrlo brzo otarasiti preostalih Hrvata u vašem selu i okolini[.]"[101]

Šešeljevo izlaganje je bilo praćeno povicima „Ustaše napolje" i „Hrvati u Hrvatsku".[102]

93 „Selim se ali samo u Srbiju", *Politika*, 22. avgust 1992. godine.
94 Izjava svedoka S. R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
95 Izjava svedoka M. L. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka M.A. data FHP-u, septembar 1993. godine.
96 Izveštaj Civilnog pokreta o kršenju prava građana nesrpske nacionalnosti na ličnu i imovinsku sigurnost, predat saveznom ministru za ljudska prava i prava manjina Momčilu Grubaču i ministru pravde Tiboru Varadiju 10. septembra 1992. godine, Arhiva FHP-a.
97 „Ko pali vatre po Sremu", *Sremske novine*, 13. maj 1992. godine; Službena beleška MUP RDB, Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma od 11. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00548, *Šešelj*, str. 1-4.
98 Izvod iz knjige Vojislava Šešelja „Đavolov šegrt – zločinački rimski papa Jovan Pavle II", dok. pred. br. P00547, *Šešelj*, str. 1-4.
99 *Ibid*.
100 *Ibid*, str. 5.
101 *Ibid*, str. 9.
102 Službena beleška MUP RDB, Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma od 11. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00548, *Šešelj*, str. 1-4; Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10343.

Na istom skupu je Milan Žilić, lokalni sekretar SRS, pročitao imena više od deset Hrvata iz sela koji, kako je tvrdio, „jurišaju ustaškom kamom". Naveo je imena još dvojice meštana koji navodno „pomažu ustašama" i odbijaju da pruže pomoć srpskim izbeglicama.[103] Žilić je dodao i da je lokalna politika u Hrtkovcima pod kontrolom Hrvata i da se na rukovodećim mestima u javnim preduzećima u selu nalaze Hrvati i Mađari. Za tadašnjeg predsednika mesne zajednice Dobrosava Markovića, Žilić je rekao da se „potpuno asimilovao sa sredinom u kojoj živi", zbog čega je „politički život Srba u blokadi", sugerišući da Marković, iako je Srbin, zastupa interese hrvatskog stanovništva.[104] Hrvati koji su prozvani na mitingu SRS-a su se ubrzo sa porodicama iselili iz Hrtkovaca.[105]

Nakon mitinga SRS usledilo je organizovano nasilje nad lokalnim Hrvatima, što je dovelo do masovnog iseljavanja hrvatskog stanovništva iz Hrtkovaca.[106]

Lokalno hrvatsko stanovništvo u Hrtkovcima bilo je izloženo zastrašivanju, telefonskim pretnjama, lecima preteće sadržine i javnim pozivima na iseljenje. Na kućama Hrvata su ispisivani uvredljivi grafiti i razbijani su prozori.[107]

U napadima usmerenim na zastrašivanje Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva u Hrtkovcima učestvovao je jedan broj srpskih izbeglica iz Hrvatske, zajedno sa lokalnim Srbima koji su bili bliski SRS-u. Oni su u grupama organizovano upadali u hrvatske kuće i uz pretnju uništavanjem imovine i upotrebe oružja tražili od vlasnika da im predaju kuće.[108] Izbeglice su dolazile u kuće sa spremnim spiskovima na kojima su bile ispisane adrese Hrvata u Hrtkovcima. Vlasnicima kuća govorili su da su njihove kuće predviđene za razmenu.[109]

103 Milan Žilić na mitingu SRS rekao je sledeće: „Desetine mladića, braća Grdić, braća Stepić, braća Sindrić, Rašo Mladen, Markuš Mata. Šoštarić Ivica, gospoda Fortnet i Nemet i drugi, i pored obaveze egzistencije, opredelili su se u MUP i Zbor narodne garde Republike Hrvatske. Odavde jurišaju ustaškom kamom." Navedeno prema „Đavolov šegrt – zločinački rimski papa Jovan Pavle II" Vojislava Šešelja, dok. pred. br. P00547, *Šešelj*, str. 1-4; „Ko bojkotuje izbore taj je izdajnik srpstva", *Sremske novine*, 13. maj 1992. godine; Službena beleška MUP RDB, Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma od 11. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00548, *Šešelj*, str. 1-4.

104 Službena beleška MUP RDB, Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma od 11. maja 1992. godine, dok. pred. br. P00548, *Šešelj*, str. 2.

105 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 1, tačka 3; Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10340.

106 „Na osnovu gore navedenih podataka i nalaza, zaključujem da su izuzetni događaji u selu Hrtkovci, Vojvodina, ozbiljno uticali na odlazak etničkih Hrvata i drugih nesrba iz sela, naročito od maja do avgusta 1992. godine[...]" Navedeno prema Ekspertski izveštaj Ewa Tabeau - Iseljavanje Hrvata i drugih nesrba iz sela Hrtkovci, dok. pred. br. P00565.B, *Šešelj*, str. 33.

107 „Mirna savest ojađena duša", *NIN*, 22. maj 1992. godine, dok. pred. br. P00555, *Šešelj*; „Uznemiravanje, zastrašivanje i neposredno ugrožavanje lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti", izveštaj NK, Arhiva FHP-a; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 2.

108 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 2; Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 15. oktobra 2008. godine, str. 10770.

109 Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 8. oktobra 2008. godine, str. 10426; „Mirna savest ojađena duša", *NIN*, 22. maj 1992. godine, dok. pred. br. P00555, *Šešelj*; „Uznemiravanje, zastrašivanje i neposredno ugrožavanje lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti", izveštaj NK, Arhiva FHP-a.

Prema svedočenju meštana, na meti su se našli prvo bogatiji ljudi u selu, prvenstveno oni koji su imali veće i lepše kuće.[110]

Hrvatsko stanovništvo u Hrtkovcima je bilo izloženo i podmetanju eksploziva i bacanju bombi u dvorišta.[111] U nekim slučajevima bacanju bombi je prethodila poseta ljudi koji su se raspitivali za razmenu kuća, što je bila vrsta pritiska kako bi stanovništvo pristalo na razmenu imovine.[112]

U periodu od 10. maja 1992. godine do 1. jula 1992. godine oko 20 hrvatskih porodica je fizički izbačeno iz svojih kuća u Hrtkovcima, dok je veliki broj njih podlegao pritisku i pristao na razmenu imovine.[113] U periodu od maja do avgusta 1992. godine, iz Hrtkovaca se pod pritiskom iselilo oko 450 hrvatskih i nacionalno mešovitih porodica.[114]

Obrazac napada na meštane hrvatske nacionalnosti u Hrtkovcima vidljiv je iz nekoliko primera koji slede.

Sredinom maja 1992. godine u kuću Marka Fumića u ulici Ive Lole Ribara u Hrtkovcima ušla je grupa naoružanih muškaraca u maskirnim uniformama, među kojima je bio i Zvezdan Jovanović, pripadnik Jedinice za specijalne namene RDB Srbije, kasnije preimenovane u Jedinicu za specijalne operacije (JSO).[115] Oni su naložili Marku Fumiću da se iseli u roku od tri dana sa zabranom da ponese bilo šta od

110 Svedočenje Katice Paulić pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 19. novembra 2008. godine, str. 11898-11899.

111 Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 15. oktobra 2008. godine, str. 10770; Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 8. oktobra 2008. godine, str. 10556-1057.

112 Drugi izveštaj o slučajevima ugrožavanja lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti od 10. avgusta 1992. godine, Arhiva FHP.

113 Svedočenje Katice Paulić pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 19. novembra 2008. godine, str. 11910-11913; Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 10635-10640; Nasilno useljene kuće, OUP Ruma od 17. maja 1992. godine, dok. pred. br. D00414, *Stanišić i Simatović*; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 2.

114 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 1.

115 OJT Ruma je 12. novembra 1992. godine podiglo optužnicu protiv Zvezdana Jovanovića, Miodraga Brašića i Slobodana Lešića zbog krivičnog dela lažno predstavljanje i zbog neovlašćenog držanja oružja. Dana 31. maja 2002. godine Opštinski sud u Rumi je doneo rešenje o obustavljanju krivičnog postupka zbog apsolutne zastarelosti krivičnog gonjenja. Zvezdan Jovanović je bio pripadnik specijalne jedinice RDB MUP-a Republike Srbije od 1991. godine. Jovanović je ostao pripadnik Jedinice za specijalne namene i nakon incidenta u Hrtkovcima, iako je MUP RS imao informacije o postupku koji je vođen protiv njega. Jovanović je 2007. godine proglašen krivim za ubistvo predsednika Vlade Republike Srbije Zorana Đinđića i osuđen na 40 godina zatvora - Službena beleška MUP RDB Centar resora DB Sremska Mitrovica od 4. juna 1992. godine, dok. pred. br. P00551, *Šešelj*, str. 2-3; Rešenje o obustavljanju krivičnog postupka, Okružni sud u Rumi posl. br. XVII Kv-187/02, od 31. maja 2002. godine; Zapisnik o saslušanju osumnjičenog Zvezdana Jovanovića dat pred MUP-om RS Uprave za borbu protiv organizovanog kriminala od 7. aprila 2003. godine; Navedeno prema transkriptu audio zapisa u predmetu *Ulemek i dr.* od 25. decembra 2003. godine, str. 16; Depeša broj 153 OUP Ruma od 17. maja 1992. godine, dok. pred. br. D00414, *Stanišić i Simatović;* Presuda Posebnog odeljenja Okružnog suda u Beogradu u predmetu *Milorad Ulemek i dr*. od 23. maja 2007. godine.

svojih stvari.[116] Na poziv komšija stigla je policija i odvela napadače, ali je porodica Fumić i nakon toga bila na meti ekstremnih srpskih izbeglica.[117] Iz tog razloga je porodica Fumić napustila Hrtkovce.[118]

Porodica Julijane Molnar je u više navrata bila na meti napada. U njihovu kuću dolazile su različite grupe izbeglica koje su zahtevale da se porodica Molnar iseli iz Hrtkovaca. Pretili su im i nazivali ih ustašama. Jednom prilikom nepoznata grupa ljudi ušla je u kuću Julijane Molnar i pretila joj nožem koji su zaboli u sto ispred nje.[119]

Andrija Đerđ, meštanin Hrtkovaca koji je radio u inostranstvu, ustupio je kuću svoje majke izbeglicama. Međutim, uprkos tome u njegovu kuću su se nasilno uselile izbeglice iz Hrvatske – Rade Čakmak i Petar Pokrajac.[120] Ubrzo je Andrija Đerđ napustio Hrtkovce.[121]

Kao jedan od organizatora pritisaka i nasilja nad Hrvatima u Hrtkovcima, označen je meštanin Ostoja Sibinčić, službenik opštine Ruma i jedan od osnivača lokalnog odbora Srpskog pokreta obnove (SPO). Sibinčić je u prvoj polovini 1992. godine isključen iz SPO zbog svoje uloge u proterivanju Hrvata i postao je blizak idejama SRS.[122] Po dolasku prvih izbeglica u Hrtkovce, Ostoja Sibinčić je uspostavio kontakt sa njima tako što je počeo da članovima SRS daje adrese Hrvata iz sela i ohrabrivao ih da se u njih usele.[123]

U junu 1992. godine formirana je nova lokalna vlast u Hrtkovcima, uz učešće srpskih izbeglica iz Hrvatske koje nisu imale regulisano prebivalište u selu. Vlast u Hrtkovcima bila je koncentrisana oko Ostoje Sibinčića, koji je izabran za predsednika Skupštine MZ Hrtkovci i Radeta Čakmaka, izbeglice iz Hrvatske, nekadašnjeg komandanta Teritorijalne odbrane (TO) Grubišno Polje. Lokalna vlast je

116 Depeša broj 153 OUP Ruma od 17. maja 1992. godine, dok. pred. br. D00414, *Stanišić i Simatović*; Službena beleška MUP RDB Centar resora DB Sremska Mitrovica od 4. juna 1992. godine, dok. pred. br. P00551, *Šešelj*, str. 2-3.

117 Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10391; Hrtkovci su blizu Beograda - pismo Skupštini Srbije i Helsinki Watch, Arhiva FHP.

118 Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10391.

119 Hrtkovci su blizu Beograda - pismo Skupštini Srbije i Helsinki Watch, Arhiva FHP, Emisija „Tu sasvim blizu", TV produkcija UrbaNS, 2001. godina; „Mir i nemir Julijane Molnar", *Borba*, 7. jul 1992. godine.

120 Nasilno useljene kuće, OUP Ruma od 17. maja 1992. godine, dok. pred. br. D00414, *Stanišić i Simatović*; „Iz legende u zatvor", *Sremske novine*, 7. oktobar 1992. godine.

121 Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10381; Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 14. oktobra 2008. godine str. 10635.

122 Zbog uloge Ostoje Sibinčića u dešavanjima u Hrtkovcima, predsednik lokalnog odbora SPO Aleksa Ejić je odlučio da raspusti odbor, kako se stranka ne bi dovodila u vezu sa Sibinčićevim postupcima. Ostoja Sibinčić je isključen iz SPO zbog nasilnog ponašanja prema Hrvatima u Hrtkovcima - Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine str. 10323-10324; Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 14. oktobra 2008. godine, str. 10604; „Ko je promašio stranu", *Sremske novine*, 20. maj 1992. godine.

123 Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 14. oktobra 2008. godine, str. 10604; Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10324 i od 8. oktobra 2008. godine, str. 104; „Mirna savest ojađena duša", *NIN*, 22. maj 1992. godine, dok. pred. br. P00555, *Šešelj*.

imala podršku Trivuna Ivkovića, upravnika Kazneno-popravnog Doma u Sremskoj Mitrovici i sekretara udruženja „Solidarnost“[124] iz Sremske Mitrovice. Cilj novouspostavljene vlasti bio je proterivanje Hrvata i onih koje su smatrali nelojalnim Srbima.[125]

Nova vlast je donela odluku o promeni naziva ulica i javnih ustanova. Imena hrvatskih istorijskih ličnosti zamenjena su imenima znamenitih Srba.[126]

Krajem jula 1992. godine doneta je odluka o promeni naziva sela Hrtkovci, a početkom avgusta 1992. godine Ostoja Sibičić je zajedno sa Trivunom Ivkovićem skinuo tablu sa nazivom sela i postavio novu sa imenom Srbislavci.[127] Policija nije sprečila samo postavljanje table, ali je dan kasnije uklonila tablu sa nazivom Srbislavci.[128]

Nacionalno mešovita grupa meštana Hrtkovaca početkom jula 1992. godine reagovala je i dostavila vlastima opštine Ruma podatke o iseljavanju Hrvata iz Rume. Prema tim podacima, „do 1. jula 1992. iselilo se oko 200 hrvatskih i nacionalno mešovitih porodica: 80 porodica zbog direktnih, njima lično upućenih pretnji ili pretnji koji su izbeglice upućivale Hrvatima na javnim skupovima u selu; 18 zbog upada izbeglica u njihove kuće i prisiljavanja da potpišu papire o razmeni i prenosu imovine; oko 10 zbog fizičkog izbacivanja na ulicu, a 78 porodica iz straha da bi mogle biti maltretirane“.[129]

Srbi iz Hrtkovaca koji su stali u odbranu svojih sugrađana Hrvata takođe su bili na meti napada militantnih grupa okupljenih oko Ostoje Sibinčića. Sibinčić je Srbe koji su pomagali Hrvatima nazivao „nekvalitetnim Srbima“ i „nesretnim Srbima“, dok je Srbe iz Slavonije smatrao „kvalitetnim Srbima“.[130]

Ostoja Sibinčić, tada predsednik Skupštine MZ Hrtkovci, u izjavi datoj FHP-u u septembru 1993. godine potvrdio je da su postojali spiskovi ljudi koji su prema njegovom mišljenju trebali da napuste Hrtkovce. U izjavi Ostoja Sibinčić kaže: „Svi Hrvati koji su napustili Hrtkovce, pardon, Srbislavce, i

124 Jedan od vođa udruženja „Solidarnost“ bio je i Jovan Glamočanin, potpredsednik SRS. Videti u: Izjava svedoka Jovana Glamočanina, dok. pred. br. P00688.B, *Šešelj*, 4-5.

125 Službena beleška MUP RDB, Centar resora DB Sremska Mitrovica, odsek Ruma od 23. juna 1992. godine, dok. pred. br. P01104, *Šešelj*, str. 1-4.

126 „Hoće li Hrtkovci biti Srbislavci“, *Sremske novine*, 15. jul 1992. godine; Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 103836.

127 Postavljanje table sa imenom *Srbislavci,* snimak dostupan na https://www.youtube.com/watch?v=jy_P7IkavX8, pristupljeno 2. decembra 2018. godine.

128 „Hoće li Hrtkovci biti Srbislavci“, *Sremske novine*, 15. jul 1992. godine; „Selu ostaviti istorijsko ime“, *Sremske novine*, 5. avgust 1992. godine; „Selu ostaviti istorijsko ime“, *Sremske novine*, 12. avgust 1992. godine; „Na meti 'mešoviti' Srbi“, *Sremske novine*, 26. avgust 1992. godine; Izveštaj broj E/CN.4/1994/47 od 17. novembar 1993. godine, par. 215, navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995“, Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

129 Svedočenje Alekse Ejića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 7. oktobra 2008. godine, str. 10330; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske“, Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 2.

130 Svedočenje Franje Baričevića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 14. oktobra 2008. godine, str. 10603; „Štrajk u fabrici kvalitetnih Srba“, *Duga*, 13. mart 1993. godine.

odselili se, nisu imali patriotskog nadahnuća. Otišle su one familije koje smo prokljuvili. Imali smo spiskove svih koji je trebalo da odu. A otišli su nekažnjeni. Svi su bili u dosluhu sa ustašama."[131] U jednoj ranijoj izjavi za medije naveo je da su Hrvati otišli „jer nisu pravi ljudi. Sada su ostali valjani."[132]

Opština Stara Pazova, 1992. godina

Tokom leta 1992. godine u staropazovačkom selu Golubinci je pojačan pritisak na Hrvate. Selom su kružila preteća pisma sa potpisom „Odbora za iseljenje Hrvata".[133] Uznemiravanja telefonom bila su česta. U pismima i telefonskim pozivima ljudima je prećeno da se što pre isele rečima „Šta čekate", „Što se već ne selite, ustaše".[134] Na imanja lokalnih Hrvata bacane su bombe i pucalo se po njihovim kućama.[135] Registrovano je oko 20 slučajeva napada bombama u selu.[136]

Pojedini Hrvati iz Golubinaca privođeni su na informativne razgovore u policijsku stanicu u Rumi, gde su pod optužbama da prikupljaju oružje za Hrvate bili ispitivani i premlaćivani.[137]

Prema svedočenjima Hrvata iz Golubinaca, najveći pritisak na njih su vršile srpske izbeglice.[138] Zbog toga su Hrvati iz Golubinaca menjali kuće sa Srbima iz Virovitice, Podravske Slatine i Slavonskog Broda.[139] Do sredine 1992. godine iz Golubinaca je otišlo oko 120 porodica. Kao i u Hrtkovcima, iseljavanje se dešavalo po utvrđenom obrascu. U selu su se najpre pojavljivale grupe od po četvoro-petoro srpskih izbeglica koje su obilazile kuće Hrvata i raspitivale se za zamenu imovine. Nakon toga bi usledili pritisci i pretnje telefonskim putem, kao i javne prozivke Hrvata, nakon čega njima nije preostajalo ništa drugo nego da pristanu na zamenu imovine.[140]

U Golubincima i Hrtkovcima je zabeleženo i da su srpske izbeglice u nekim slučajevima dolazile naoružane u većim grupama, od 30 do 50 ljudi, upadale u kuće lokalnih Hrvata uz pretnju oružjem i sa pripremljenim ugovorima o razmeni imovine.[141] U Golubincima su na ovaj način izbačene najmanje četiri porodice.[142]

131 Izjava svedoka O.S. data FHP-u, septembar 1993. godine.
132 „Mir i nemir Julijane Molnar", *Borba*, 7. jul 1992. godine.
133 Izjava svedoka J.D. data FHP-u, septembar 1993. godine.
134 Izjava svedoka S.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
135 Izjava svedoka J.D. data FHP-u, septembar 1993. godine; „Tamo nije moja strana", *Sremske novine*, 29. jul 1992. godine.
136 Izjava svedoka Z.D. data FHP-u, septembar 1993. godine.
137 Poznat je primer Ivana Budića, koji se u julu 1992. godine po povratku sa ispitivanja u policijskoj stanici u Rumi obesio u svojoj kući u Golubincima. Videti: „Sukobe isprovocirao HDZ", *Glas javnosti*, 11. decembar 1999. godine, www.glas-javnosti.rs/clanak/glas-javnosti-27-11-2007/sukobe-isprovocirao-hdz; Podaci Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata (1991.) od 13. novembra 2018. godine; dr Milan Bičanić, „Srijem krvavo krilo Hrvatske", Mladost, Zagreb, 1994. godine, str. 255-257.
138 Izjava svedoka J.D. data FHP-u, septembar 1993. godine.
139 „Senka nad golubovim selom", *Borba*, 21. jul 1992. godine.
140 „Uznemiravanje, zastrašivanje i neposredno ugrožavanje lične i imovinske sigurnosti građana nesrpske nacionalnosti", izveštaj NK, Arhiva FHP-a.
141 *Ibid.*
142 *Ibid.*

Opština Šid, 1992. godina

Početkom 1992. godine, sa dolaskom srpskih izbeglica na teritoriju opštine Šid, veliki broj Hrvata iz Morovića, Gibarca i Kukujevaca su pod pritiskom odlučili da zamene imovinu sa Srbima iz Hrvatske.[143] Na teritoriji opštine Šid najveći talas iseljavanja Hrvata desio se u leto 1992. godine.[144]

U julu 1992. godine u Kukujevcima je počela sa radom agencija za razmenu nekretnina koja se najpre zvala „Juga", a zatim „Lasta". Reklamni slogan agencije bio je „I selidba je sa nama lakša".[145]

Vlasnica agencije je bila Mileva Stegić, koja se 1992. godine sa porodicom doselila u Kukujevce iz Zagreba.[146] Na suđenju Vojislavu Šešelju, bivši dobrovoljac više srpskih jedinica Goran Stoparić svedočio je o tome da je ova agencija bila zadužena za posredovanje prilikom razmene imovine Srba iz Hrvatske i Hrvata iz Vojvodine. Te razmene bile su posledica nasilnog ulaska izbeglih Srba u kuće lokalnih Hrvata, nakon čega su Hrvati bili prinuđeni na razmenu.[147]

Stoparić je u svom svedočenju doveo u vezu agenciju „Juga", odnosno „Lasta", i Jovicu Stegića, supruga Mileve Stegić, sa SRS. Prema njegovim rečima, Stegić je bio član SRS-a i njen donator.[148]

Stoparić je naveo da je Agencija, osim u Kukujevcima, kancelarije imala u Vinkovcima i Šidu.[149]

Opština Petrovaradin[150], 1992. godina

Tokom cele 1992. godine Hrvati i drugi nesrbi na području novosadskih naselja Sremska Kamenica i Petrovaradin bili su izloženi pretnjama i zastrašivanju.[151]

U naselju Sremska Kamenica u opštini Petrovaradin Hrvati su bili izloženi pretnjama telefonom i verbalnim provokacijama od strane grupe srpskih izbeglica iz Hrvatske.[152] Zabeleženi su slučajevi upada u kuće lokalnog hrvatskog stanovništva, uz pretnje da moraju da se isele. U dvorišta su im bacane bombe.[153]

143 Izjava svedoka A. M. data FHP-u, septembar 2015. godine.
144 Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
145 „Profiteri nacionalnih seoba", *Politika*, 17. jul 1992. godine; „I selidba je sa nama lakša", *Borba*, 20. jul 1992. godine.
146 „Šta je 'Juga'?", *Sremske novine*, 22. jul 1992. godine; „Huškači iz prikrajka", *Večernje novosti*, 23. jul 1992. godine.
147 Svedočenje Gorana Stoparića pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 16. januara 2008. godine, str. 2447-2448.
148 *Ibid*, str. 2452.
149 *Ibid*, str. 2448-2456.
150 Petrovaradin i Sremska Kamenica su 1992. godine bila gradska naselja Novog Sada. U međuvremenu, administrativnim promenama Novi Sad je podeljen na dve opštine - Gradska opština Novi Sad i Gradska opština Petrovaradin. Sremska Kamenica je naseljeno mesto koje danas pripada Gradskoj opštini Petrovaradin. Dostupno na: Opštine https://skupstina.novisad.rs/opstine/.
151 Petrovaradin i Sremska Kamenica se, zbog svoje blizine Novom Sadu, svrstavaju u uže gradsko područje; Izjava svedoka E.K. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka V.K. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka V.T. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka J.M. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka S.B. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka D.R, data FHP-u, septembar 1993. godine.
152 Izjava svedoka E.K. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka V.K data FHP-u, septembar 1993. godine.
153 Izjava svedoke E.K. data FHP-u, septembar 1993. godine.

Jedna hrvatska meštanka Sremske Kamenice u septembru 1993. godine istraživačima FHP-a je ispričala da je u leto 1992. godine upozorena da treba da se iseli i da svoju kuću u Sremskoj Kamenici zameni za kuću u Hrvatskoj. „Zazvonio mi je neki Đuro, izbeglica iz Slavonske Požege. Radio je nekada tamo u SUP-u. Mislim da trenutno živi u Veterniku. Pitao me je da li želim da zamenim sa njim kuću. Savetovao me je da se selim jer, po njemu, neću ovde 'dobro da prođem' kao Hrvatica. Pričao mi je o svojoj kući, koja je navodno velika i moderna. Razgovarali smo nekoliko sati. Pristala sam na zamenu. Sutradan smo otišli u Petrovaradin, kod advokata. Tamo smo se o svemu dogovorili. Međutim, kada sam stigla kući, uplašila sam se i odlučila da to ne činim. Uostalom nisam ni verovala u sve njegove priče o kući, koju navodno poseduje. Pozvala sam ga telefonom i saopštila mu svoju konačnu odluku. Pobesneo je. Vikao je da ja ugrožavam srpsku porodicu i da će 'moj slučaj' da prijavi SRS, koja će da preduzme mere protiv mene. Ponovo su usledili preteći telefonski pozivi. Nekoliko puta sam pokušala sve da ispričam lokalnom milicioneru Milošu. Na sve moje reči je slegao ramenima."[154]

U Petrovaradinu su Hrvati takođe bili izloženi telefonskim pretnjama. Noću su ih pozivali nepoznati ljudi i psovali „majku ustašku", pretili su im dizanjem kuća u vazduh i terali ih da se isele.[155] U Petrovaradinu je zabeleženo bacanje bombi i podmetanje eksploziva u dvorišta kuća lokalnih Hrvata.[156]

Na suđenju Slobodanu Miloševiću pred MKSJ, zaštićeni svedok C-048, nekadašnji saradnik RDB-a, govorio je o ulozi samog RDB MUP-a u iseljavanju Hrvata sa područja Vojvodine. Prema njegovom svedočenju, načelnik Centra RDB u Novom Sadu Milovan Popivoda[157] ga je u leto 1992. godine upoznao sa ciljem da se „što više Hrvata iseli iz Vojvodine kako bi se formirala [...] stabilna granica u graničnom području između Vojvodine i Hrvatske", sa „tvrdim Srbima iz Krajine".[158]

Popivoda je, kako je naveo svedok C-048, smatrao da taj cilj treba postići zastrašivanjem najpre najbogatijih i najuticajnijih ljudi u mestima gde su Hrvati većinsko stanovništvo ili značajna populacija stanovništva. To bi rezultiralo njihovim odlaskom iz tih mesta, nakon čega bi se iselilo i preostalo stanovništvo.[159] Istu tezu je načelnik RDB-a Jovica Stanišić preneo Mihalju Kertesu, tadašnjem zameniku ministra unutrašnjih poslova, na sastanku u avgustu 1992. godine[160] [videti str. 34].

154 Izjava svedoka V.T. data FHP-u, septembar 1993. godine.
155 Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
156 Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka B.R. data FHP-u, septembar 1993. godine.
157 Rešenje RDB MUP R Srbije o postavljanju Milovana Popivode na mesto načelnika Centra RDB u Novom Sadu od 13. aprila 1992. godine, dok. pred. br. P02491, *Stanišić i Simatović*, str. 1.
158 Svedočenje C-048 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 28. april 2003. godine, str. 19639.
159 *Ibid*, str. 19640.
160 *Ibid*, str. 19677.

Načelnik novosadskog Centra RDB Popivoda smatrao je da nasilje i likvidacije na teritoriji Vojvodine treba izbegavati, ali da je takve radnje moguće sprovoditi u ratom zahvaćenim teritorijama Istočne Slavonije i Baranje, jer se „to uvek može pripisati ratnom vihoru i ratnoj anarhiji kakva uobičajeno vlada na takvim područjima".[161] U praksi se zaista i dešavalo da su vojvođanski Hrvati hapšeni, odvođeni na područje Istočne Slavonije i tamo likvidirani [videti str. 51 i 54].

Svedok C-048 je takođe govorio o tome da je on za Centar RDB Novi Sad omogućio prisluškivanje pojedinih vojvođanskih Hrvata, poput župnika Marka Kljajića iz Petrovaradina i Roberta Čobana, tada urednika novosadskog magazina „Nezavisni svet". C-048 je redovno izveštavao Centar o kretanju Kljajića i Čobana.[162]

Porodici Roberta Čobana, koja je živela u Baču, nepoznata lica su u aprilu 1992. godine bacila bombu u dvorište. Počinioci nikada nisu otkriveni.[163]

Krajem decembra 1992. godine, načelnik Centra RDB Novi Sad Milovan Popovoda je preneo svedoku C-048 da je potrebno „pritisnuti župnika da se iseli iz Vojvodine".[164]

Dana 6. januara 1993. godine u župni dvor u Petrovaradinu su upale dve osobe, koje su metalnim šipkama porazbijale pokućstvo i napale majku župnika Marka Kljajića. Dvojica Srba, izbeglica iz Hrvatske, uhapšeni su i optuženi za ovaj napad, međutim postupak protiv njih je obustavljen naredne, 1994. godine.[165]

Reagovanje

Krajem maja 1992. godine, u momentu kada iseljavanje Hrvata iz Vojvodine traje, tadašnji predsednik Izvršnog veća AP Vojvodine Jovan Radić izjavio je da nema masovnog odlaska Hrvata iz Vojvodine, da se radi o pojedinačnim slučajevima, kao i da su odlasci Hrvata iz Vojvodine dobrovoljni i da ne postoje pritisci.[166]

Sa druge strane, u julu 1992. godine predsednik mesnog odbora SRS u Golubincima Radislav Lepšanović izjavio je da se „stanje drastično popravilo jer je Hrvata sve manje, sve više se iseljavaju. Naši politički stavovi su jasni: treba da se isele svi Hrvati. Naravno, ne oni koji su s nama bili na frontu i borili se za slobodu Srba – oni treba da ostanu u Golubincima jer to su Srbi katoličke veroispovesti."[167]

161 *Ibid*, str. 19640.
162 *Ibid*, str. 19641.
163 Izjave L.Č. i J.Č. date FHP-u, septrembar 1993. godine.
164 Svedočenje C-048 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 28. april 2003. godine, str. 19642.
165 Svedočenje C-048 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 28. april 2003. godine, str. 19642; Marko Kljajić, „Kako je umirao moj narod", Izdavačko društvo Hrid Subotica, str. 103-105; „Petrovaradinski župnik: Znao sam da me prisluškuju početkom 90-ih", *IndexHR*, 3. maj 2003. godine, dostupno na https://www.index.hr/vijesti/clanak/petrovaradinski-zusnik-znao-sam-da-me-prisluskuju-pocetkom-90tih/135375.aspx, pristupljeno 22. novembra 2018. godine; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 9.
166 „Veliki transport", *NIN*, 29. maj 1992. godine.
167 „A bilo nam je tako lepo", *Sremske novine*, 1. jul 1992. godina.

Tokom juna 1992. godine grupa beogradskih intelektualaca, okupljena u Civilnom pokretu otpora i u Beogradskom krugu, dva puta je razgovarala sa meštanima i izbeglicama u Hrtkovcima. Do sredine jula 1992. godine sedam puta su organizovali konferencije za štampu u Hrtkovcima i jednom u Golubincima.[168]

Sredinom jula 1992. godine delegacija beogradskih intelektualaca je predala ministru pravde Tiboru Varadiju prvi Izveštaj o kršenju prava građana nesrpske nacionalnosti na ličnu i imovinsku sigurnost, u kojem su izneti podaci o ugrožavanju građana nesrpske nacionalnosti u Hrtkovcima, Golubincima i Rumi.[169]

Sredinom avgusta 1992. godine delegacija sastavljena od meštana Golubinaca, Hrtkovaca i Rume izvestila je ministra pravde Tibora Varadija i ministra za ljudska i prava manjina SRJ Momčila Grubača o nasilju nad hrvatskim stanovništvom u Vojvodini i odsustvu reakcije policijskih organa.[170] Ova poseta, uz kampanju i izveštaje građanskih grupa i antiratnih aktivista o ugrožavanju lične i imovinske sigurnosti Hrvata u Vojvodini i kampanju nezavisnih medija, dovela je do reakcije vlasti tek u avgustu 1992. godine.[171]

Tada je uhapšen Ostoja Sibinčić, predsednik Skupštine MZ Hrtkovci, kao i Rade Čakmak, njegov sin Milivoj Čakmak, Mirko Paunović i Dane Miletić – izbeglice iz Hrvatske.[172] To hapšenje je javnosti prikazano kao garancija poštovanja ljudskih prava građana nesrpske nacionalnosti. Vlast je reagovala sa zakašnjenjem, nakon što je veliki broj Hrvata napustio Vojvodinu, i nije se bavila odgovornošću glavnih političkih ideologa i inspiratora progona Hrvata iz Vojvodine.[173]

Specijalni izvestilac Komisije UN za ljudska prava Tadeuš Mazovjecki u svom izveštaju iz avgusta 1992. godine naveo je da postoje infomacije o porastu slučajeva uznemiravanja i zastrašivanja nesrpskog stanovništva na teritoriji Vojvodine.[174] Specijalni izvestilac je upozorio da postoji opasnost da se politika etničkog čišćenja, tada prisutna u drugim delovima bivše Jugoslavije, prenese i na Vojvodinu.[175]

---

168 Prvi Izveštaj o kršenju prava građana nesrpske nacionalnosti na ličnu i imovinsku sigurnost, predat ministru pravde Tiboru Varadiju 15. jula 1992. godine, Arhiva FHP.

169 *Ibid*.

170 „Na meti 'mešoviti' Srbi", *Sremske novine*, 26. avgust 1992. godine.

171 Izveštaj Pod lupom br. 1, „Hrtkovci - pritisak na Hrvate u Srbiji", Fond za humanitarno pravo, februar 1993, str. 1.

172 „Na meti 'mešoviti' Srbi", *Sremske novine*, 26. avgust 1992. godine.

173 Izveštaj Civilnog pokreta o kršenju prava građana nesrpske nacionalnosti na ličnu i imovinsku sigurnost, predat saveznom ministru za ljudska prava i prava manjina Momčilu Grubaču i ministru pravde Tiboru Varadiju 10. septembra 1992. godine, Arhiva FHP-a.

174 Izveštaj broj E/CN.4/1992/S-11/9 od 28. avgusta 1992. godine, par. 32, navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995", Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

175 Izveštaj broj E/CN.4/1992/S-11/9 od 28. avgusta 1992. godine, par. 62, Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995", Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

U septembru 1992. godine podignuta je optužnica protiv Ostoje Sibinčića, Radeta i Milivoja Čakmaka, Mirka Paunovića i Daneta Miletića, za nasilje kojim se ugrožavaju slobode i prava građana pripadnika drugog naroda ili etničke grupe, kao i za nedozvoljeno držanje oružja.[176]

Sibinčić i Čakmak su proveli tri meseca u pritvoru, nakon čega su pušteni da se brane sa slobode.[177] Za vreme njihovog boravka u pritvoru, u Hrtkovcima su smanjene međuetničke napetosti i incidenti.[178] Međutim, nakon odluke suda o puštanju osumnjičenih da se brane sa slobode, grupa srpskih izbeglica se ponovo okupila oko Ostoje Sibinčića i Radeta Čakmaka, i iznova su počeli da vrše pritisak na Hrvate i etnički mešovite porodice, ali i na one Srbe koji su zahtevali jednaka prava za sve meštane Hrtkovaca, nezavisno od njihove nacionalne pripadnosti.[179]

Suđenje Ostoji Sibinčiću i Radetu Čakmaku je završeno u maju 1993. godine. Ostoja Sibinčić je proglašen krivim za ugrožavanje sigurnosti, dok je zajedno sa Čakmakom osuđen i za nedozvoljeno držanje oružja. Osuđeni su samo na uslovne kazne zatvora.[180] Milivoj Čakmak, Mirko Paunović i Dane Miletić oslobođeni su optužbi za ugrožavanje sigurnosti.[181] Uprkos činjenici da je osuđen na uslovnu kaznu zatvora, Ostoja Sibinčić je po okončanju procesa koji je protiv njega vođen ostao na čelu Skupštine MZ Hrtkovci.[182]

Nakon hapšenja Sibinčića i grupe lica koja mu je bila bliska, u avgustu 1992. godine, pojačan je policijski nadzor nad delovanjem militantnih grupa izbeglica.[183] Odmah zatim, Vlada SR Jugoslavije, na čelu sa Milanom Panićem, smenila je zamenika ministra unutrašnjih poslova Mihalja Kertesa zbog lične odgovornosti za etničko čišćenje u Vojvodini. Zvanično objašnjenje bilo je da se Kertes „suprotstavio vladinom planu o sprečavanju etničkog čišćenja".[184]

176 Završne reči na suđenju Ostoji Sibinčiću i presuda, dok. pred. br. P00554, *Šešelj*, str. 7; Optužnica Opštinskog javnog tužilaštva u Rumi protiv *Ostoje Sibinčića i dr.* od 15. septembra 1992. godine, dok. pred. br. P560, *Šešelj*. U oktobru 1992. godine uhapšeni su Milan Vukelja, član skupštine MZ Hrtkovci, Željko Vasić, potpredsednik Skupštine MZ, Milan Žilić, predsednik OO SRS, i Milorad Predojević. Nakon saslušanja oni su pušteni. Videti „Iz 'legende' u zatvor", *Sremske novine*, 7. oktobar 1992. godine.

177 „Ko je bio režiser pakla u Hrtkovcima", *Sremske novine*, 2. decembar 1992. godine.

178 „Štrajk u fabrici kvalitetnih Srba", *Duga*, 13. mart 1993. godine.

179 Izveštaj Pod lupom br. 1, „Hrtkovci - pritisak na Hrvate u Srbiji", Fond za humanitarno pravo, februar 1993, str. 2.

180 Ostoja Sibinčić je osuđen za krivično delo ugrožavanja sigurnosti, kao i za neovlašćeno posedovanje oružja, na kaznu od četiri meseca zatvora za svako delo, uslovno na šest meseci. Rade Čakmak je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od tri meseca za krivično delo neovlašćeno posedovanje oružja, uslovno na tri meseca. Videti u: Završne reči na suđenju Ostoji Sibinčiću i presuda, dok. pred. br. P00554, *Šešelj*, str. 5-6.

181 Završne reči na suđenju Ostoji Sibinčiću i presuda, dok. pred. br. P00554, *Šešelj*, str. 6.

182 „Hoće miliciji da uskrate gostoprimstvo", *Politika*, 3. februar 1993. godine; „Bilo je seoba i biće ih večno", *Sremske novine*, 10. februara 1993. godine.

183 Izveštaj Pod lupom br. 1, „Hrtkovci - pritisak na Hrvate u Srbiji", Fond za humanitarno pravo, februar 1993, str. 2.

184 „Ko je ovaj čovek? Mihalj Kertes", *Glas javnosti*, 20. maj 2000. godine, dostupno na http://arhiva.glas-javnosti.rs/arhiva/2000/05/21/srpski/P00052006.shtm, pristupljeno 23. novembra 2018. godine; „Čudesni svet Bracike Kertesa", *Nedeljnik Vreme* br. 520, 20. decembar 2012. godine, dostupno na https://www.vreme.com/arhiva_html/520/index.html, pristupljeno 23. novembra 2018. godine.

Na suđenju Slobodanu Miloševiću pred MKSJ svedočio je zaštićeni svedok C-048, nekadašnji saradnik RDB-a. Jedna od tema svedočenja bio je i sastanak iz avgusta 1992. godine, na kojem su bili prisutni Mihalj Kertes i Jovica Stanišić, načelnik Službe državne bezbednosti MUP-a Srbije. Kertes je, na osnovu tvrdnji ovog svedoka, izvestio Jovicu Stanišića da je u stalnoj koordinaciji sa Frankom Simatovićem, operativcem RDB-a, u vezi sa situacijom u Vojvodini i Istočnoj Slavoniji, kao i da je „već dosta ustaša otišlo" sa prostora Slavonije. Stanišić je naglasio da je to bitno kako bi se „politikom svršenog čina" istočni deo Hrvatske pripojio Republici Srbiji i da je iz tog razloga potrebno da se u graničnom pojasu Vojvodine formira stabilna srpska većina.[185]

Stanišić je, po navodima svedoka, sugerisao Kertesu da je na teritoriji Srbije potrebno da se „radi što suptilnije", da se izbegava miniranje stambenih objekata, kao i „da nema ljudskih žrtava i da ide na način da najpre zaplaši ljude u određenom regionu, par ljudi, a onda će krenuti za njima i ostali".[186]

Kertes je, inače, sve vreme održavao kontakt sa Ostojom Sibinčićem. U julu 1992. godine Mihalj Kertes je primio u zvaničnu posetu Ostoju Sibinčića i Trivuna Ivkovića, zajedno sa, kako je Ivković rekao, delegacijom „poštenih Mađara i Hrvata" iz Hrtkovaca.[187] Zamenik Ostoje Sibinčića, Željko Vasić je u avgustu 1992. godine izjavio sledeće: „Možda je i bilo nesporazuma sa ustašama, ali sve smo to posle razgovora kod Mihalja Kertesa izgladili."[188]

U oktobru 1992. godine zbog sve glasnijih tvrdnji o etničkom čišćenju na teritoriji Vojvodine, Sremski upravni okrug[189] izdao je saopštenje za javnost u kojem je navedeno da u Sremu nema etničkog čišćenja i da „ovi procesi predstavljaju direktnu posledicu ratnih događanja u kojima je neko našao interes, neko iskazao svoje raspoloženje, a neko stvarno otišao iz straha". U istom saopštenju odgovornost za incidente u Vojvodini prebačena je na građane Srbije hrvatske nacionalnosti zbog navodnog pružanja podrške režimu u Hrvatskoj, isticanja zastava sa šahovnicama, kao i odlaska u hrvatsku vojsku.[190]

Načelnik Sremskog okruga u to vreme je bio Žikica Dronjak iz SPS-a.[191]

iii. 1993. godina

U prvoj polovini 1993. godine došlo je do smanjenja obima prisilnih preseljenja, međutim nastavljeno je sa pretnjama i zastrašivanjem nesrpskog stanovništva na teritoriji Vojvodine od strane militantnih

185 Svedočenje C-048 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 28. april 2003. godine, str. 19676, 19677, 19680.
186 Svedočenje C-048 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 28. april 2003. godine, str. 19677.
187 „Hoće li Hrtkovci biti Srbislavci", *Sremske novine*, 15. jul 1992. godine; „U Savu u ime naroda", *Borba*, 14. jul 1992. godine; „Noći bez sna u selu bez imena", *Politika Ekspres*, 24. avgust 1992. godine; „Afera Hrtkovci i ustaška kurva Nataša Kandić", Beograd, Srpska radikalna stranka, 2007. godina, str. 475.
188 „Noći bez sna u selu bez imena", *Politika ekspres*, 24. avgust 1992. godine.
189 Upravni okrug se obrazuje radi vršenja poslova državne uprave izvan sedišta organa državne uprave; dostupno na http://www.mduls.gov.rs/latinica/dokumenta-upravni-okruzi.php, pristupljeno 4. decembra 2018. godine.
190 Saopštenje za javnost Sremskog okruga, navedeno prema „U Sremu nema etničkog čišćenja", *Sremske novine*, 14. oktobar 1992. godine.
191 Sremski upravni okrug, odgovor br. 907-12-00001/2018-01 od 10. oktobra 2018. godine; „U Savu, u ime naroda", *Borba*, 14. jul 1992. godine.

grupa u cilju razmene kuća. Pritisci su i dalje vršeni putem telefonskih pretnji, bacanja bombi i javnih prozivanja „nepodobnih".[192]

Ubistvo članova porodica Oskomić i Tomić 30. jula 1993. godine u selu Kukujevci, opština Šid [videti str. 60], dovelo je do novog talasa iseljavanja Hrvata sa teritorije Vojvodine.[193]

Opština Ruma, 1993. godina

Pretnje Hrvatima u Rumi su se smanjile tokom 1993. godine, ali je i dalje bilo slučajeva bacanja bombi u dvorišta Hrvata u gradskom naselju Breg.

Početkom 1993. godine u Hrtkovcima su javno istaknuti plakati na kojima je kao rok za iseljavanje preostalih Hrvata i Mađara određen 12. februar te godine.[194] U isto vreme, srpske izbeglice okupljene oko Ostoje Sibinčića u više navrata su uz pretnju oružjem sprečili sud i policiju da iz kuća proteranih Hrvata isele osobe koje su se u njih uselile.[195] Zbog toga je iseljavanje nasilno useljenih izbeglica u hrvatske kuće trajalo mesecima. Opštinski sud u Rumi je zbog ometanja sudskih organa osudio šestoro izbeglica na uslovne kazne zatvora.[196]

Opština Šid, 1993. godina

U šidskom selu Kukujevci 30. jula 1993. godine ubijen je bračni par Oskomić, kao i njihova rođaka Marija Tomić. Do 15. oktobra 1993. godine, kada su osumnjičeni za ovo ubistvo uhapšeni, više od 50 hrvatskih porodica iz Kukujevaca se iselilo.[197] Nakon ovog ubistva u selo su došle nove grupe izbeglica, koje su nastavile da vrše pritisak na Hrvate podmetanjem požara i bacanjem bombi na njihova imanja.[198]

192 Izveštaj broj E/CN.4/1994/47 od 17. novembra 1993. godine, par. 213-215, navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995", Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, str. 254, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

193 Izjava svedoka J.D. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka Z.D. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka D.R. data FHP-u, septembar 1993. godine; Izjava svedoka S.K., septembar 1993. godine, Izjava svedoka Ž. I., septembar 1993. godine.

194 „Plakati oročili iseljenje", *Borba*, 11. februar 1993. godine; „Štrajk u fabrici kvalitetnih Srba", *Duga*, 13. mart 1993. godine.

195 „Hoće miliciji da uskrate gostoprimstvo", *Politika*, 3. februar 1993. godine; „Štrajk u fabrici kvalitetnih Srba", *Duga*, 13. mart 1993. godine; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 3.

196 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 3.

197 Izveštaj broj E/CN.4/1994/110 od 21. februara 1994. godine, par. 147 navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995", Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, str. 254, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf; Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993, str. 12; Izjava svedoka M.S. data FHP-u, septembar 1993. godine.

198 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 12; Izjava svedoka S.K. data FHP-u, septembar 1993. godine.

Prema svedočenju Srbina izbeglog iz Hrvatske koji se krajem 1991. godine doselio u Kukujevce, vid represije prema lokalnom hrvatskom stanovništvu predstavljao je dolazak Vojislava Šešelja, predsednika SRS, na poziv seoske vlasti koju su u Kukujevcima u avgustu 1993. godine činili prevashodno Srbi izbegli iz Hrvatske. U izjavi je naveo da je Hrvatima u Kukujevcima bilo teško: „Bacane su im bombe, pretili su im telefonom. A naročito je nezgodno kada dobiju za komšiju nekog od radikala. Onda tu razgovora nema." I nastavlja: „Ja se ne slažem sa bombašenjima. Mislim da se sve to moglo uraditi daleko elegantnije."[199]

Kao u Hrtkovcima, tako je i u Kukujevcima Mesna zajednica, koju su činili doseljeni Srbi, podnela zahtev za promenu imena sela, u ovom slučaju u Staro Srpsko Selo. Izvršni odbor SO Šid odbio je ovaj zahtev uz obrazloženje da je ime sela latinskog, a ne hrvatskog porekla. Istovremeno je prihvaćena promena naziva većine ulica u selu, koje su umesto po znamenitim Hrvatima nazvane po ličnostima iz srpske istorije i kulture.[200]

Opština Inđija, 1993. godina

Sredinom avgusta 1993. godine Vojislav Šešelj je posetio bolnicu u selu Stari Slankamen u opštini Inđija.[201] Prilikom posete Šešelj je izjavio da „srpske ranjenike mogu da leče samo Srbi", kao i to da će zaposleni u bolnici dobiti platu „kad bolnicu očiste od onih koji nisu Srbi". Sam Šešelj je potvrdio novinarima NIN-a svoje izjave iz Starog Slankamena i dodao da „[t]e naše nepokretne borce na razne načine muče i kinje hrvatske sestre".[202]

Nekoliko dana posle Šešeljeve posete, u bolnicu je poslat spisak sa imenima zaposlenih u bolnici koje je zbog etničke i/ili političke pripadnosti trebalo otpustiti ili prebaciti na manje plaćena radna mesta. Mediji su tada izvestili da su listu nepodobnih sačinili članovi SRS iz Inđije. Najmanje jedna osoba je otpuštena nakon Šešeljeve posete bolnici, dok su drugi zaposleni trpeli pritiske kroz pretnje otkazima.[203]

199 Izjava svedoka M.S. data FHP-u, septembar 1993. godine.

200 „Kukujevci ostaju - Kukujevci", *Sremske novine*, 14. jul 1993. godine; Inicijativa za promenu naziva Kukujevcima obnovljena je 2007. godine kada je, sada većinsko, srpsko stanovništvo, uputilo Skupštini opštine Šid predlog o promeni imena mesta u Lazarevo. Odbornici Skupštine opštine Šid prihvatili su ovaj put inicijativu meštana sremskog sela Kukujevci o promeni imena, dok su meštani susednog Gibarca za svoje selo predložili naziv Dušanovo. Nakon toga zahtevi su prosleđeni Vladi. Međutim, sam predlog je naišao na osudu i veliki broj reakcija nekadašnjih stanovnika ova dva sela, Hrvata koji su bili prinuđeni da odu, te je ovaj predlog na kraju povučen; videti u „'Ajde selo da krstimo", *Danas*, 31. oktobar 2007. godine, dostupno na https://www.danas.rs/drustvo/ajde-selo-da-krstimo/, pristupljeno 20. novembra 2018. godine; „Dosta je kukanja", *Blic*, 5. novembar 2007. godine, dostupno na https://www.blic.rs/vesti/vojvodina/dosta-je-kukanja/3c71k08, pristupljeno 20. novembra 2018. godine; „Muka naša Gibaračka", *Hrvatski glas Berlin*, 26. septembar 2012. godine, dostupno na http://www.hrvatskiglas-berlin.com/?p=48015, pristupljeno 20. novembra 2018. godine.

201 Bacanje u Dunav", *Sremske novine*, 1. septembar 1993. godine, članak originalno objavljen u NIN-u 27. avgusta 1993. godine; Emisija „Tu sasvim blizu", TV produkcija UrbaNS, 2001. godina.

202 *Ibid*.

203 *Ibid*; „Bolnica nakraj srca", *Sremske novine*, 20. oktobar 1993. godine, članak originalno objavljen u NIN-u.

Reagovanje

U februaru 1993. godine specijalni izvestilac Komisije UN za ljudska prava Tadeuš Mazovjecki je objavio izveštaj u kojem je ponovio zabrinutost zbog slučajeva zastrašivanja Hrvata u Vojvodini putem verbalnih i fizičkih pretnji, kao i miniranja kuća. U izveštaju je konstatovano „da su u Sremu mnogi ljudi, posebno Hrvati, napustili sela Hrtkovci, Kukujevci i Novi Slankamen, kao rezultat pretnji i miniranja kuća“[204], kao i „da je policija davala prećutni pristanak na ove incidente koji su kasnije pripisivani pojedincima“.[205] Izveštaji izvestioca UN i sve jači pritisak javnosti su bili povod da republičke i pokrajinske vlasti reaguju i da na neki način pokušaju da predstave situaciju u Vojvodini u što je moguće boljem svetlu. Zbog toga su različite delegacije vlasti u nekoliko navrata posetile hrvatska sela u Vojvodini.[206]

Tako su u martu 1993. godine Margit Savović, savezna ministarka za ljudska prava i prava manjina, Miroljub Mladenović, potpredsednik Skupštine Srbije, Stevan Vještica, potpredsednik Skupštine Vojvodine i Damjan Radenković, potpredsednik Izvršnog veća Vojvodine prisustvovali sednici Saveta MZ Novi Slankamen. Navedeni predstavnici vlasti su tada odbacili navode o pritiscima na nesrpsko stanovništvo Vojvodine i ugroženosti lokalnih Hrvata, a odgovornost je prebačena na takozvani „spoljni faktor“, te je zaključeno da „[z]apadu odgovara destabilizacija svakog sela, a zatim i cele Srbije“. Damjan Radenković je istakao da „[t]eze koje se proturaju o navodnoj ugroženosti nacionalnih manjina u Vojvodini nisu tačne. Niko nije otišao sa posla zato što je druge nacionalnosti. I sve ostale izmišljotine su netačne.“[207]

Ista delegacija, zajedno sa pokrajinskim sekretarom za informisanje Ljubomirom Lukićem i predsednikom SO Ruma Branislavom Devrnjom, posetila je i Hrtkovce u drugoj polovini marta 1993. godine.[208] Delegacija se sastala sa predstavnicima Hrtkovaca, među kojima su bili Ostoja Sibinčić, predsednik Skupštine MZ Hrtkovci i Rade Čakmak, koji su pre toga aktivno učestvovali u organizovanju nasilja nad Hrvatima i u tom trenutku optuženi za ugrožavanje sigurnosti i nedozvoljeno držanje oružja. Zaključak delegacije je bio da „nije reč o pustošenju sela i etničkom čišenju, nego o pojedinačnim slučajevima“.[209] Nakon posete, Ostoja Sibinčić je izjavio: „Prvi put osećamo da smo potrebni matici Srbiji.“[210]

---

204 Izveštaj broj E/CN.4/1993/50 od 10. februara 1993. godine, par. 183, navedeno prema Mazowiecki, „Izvještaji 1992-1995“, Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007. godine, str. 127, dostupno na: http://www.untz.ba/uploads/file/promocije/2013-14/tadeusz-mazowiecki-inmemoriam-oktobar2013/IZVJESTAJI_MAZOWIECKI_1992-1995-BOS.pdf.

205 *Ibid*, par. 184

206 „Srbija je država svih koji u njoj žive“, *Sremske novine*, 31. mart 1993. godine, str. 4.

207 *Ibid.*

208 Branislav Devrnja je bio član SPS-a. Komentarišući događaje u Hrtkovcima, u februaru 1993. godine ocenio je da je u pitanju ideološki sukob, negirajući time pitanje kršenja ljudskih prava građana nesrpske nacionalnosti. Kako je Devrnja rekao, radi se o „konfrontaciji sa dubokom političkom pozadinom. Na jednoj strani jedne radikalne opcije krajnje desnice, a sa druge jedne opozicione opcije koje su u ovom trenutku u takvim dubiozama da izgledaju praktično nepomirljiva.“ Videti u: „Plakati oročili iseljenje“, *Borba*, 11. februar 1993. godine.

209 „Korak prema istini“, *Sremske novine*, 31. mart 1993. godine, str. 2 i 3; „M. Savović - Nema etničkog čišćenja“, *Borba*, 23. mart 1993. godine; „Nema etničkog čišćenja“, *Večernje novosti*, 23. mart 1993. godine.

210 „M. Savović - Nema etničkog čišćenja“, *Borba*, 23. mart 1993. godine.

Ostoja Sibinčić nije smatrao iseljavanje Hrvata iz Hrtkovaca problematičnim, naprotiv. U aprilu 1993. godine izjavio je: „Ako je nešto lepo u ovom ratu to je primicanje ljudi iz dijaspore svojim maticama i kad su Hrvati i kad su Srbi u pitanju."[211]

Sava Žarkov, predsednik Opštinskog odbora SRS u Rumi, u septembru 1993. godine tvrdio je da bombe u Rumi Hrvati podmeću sami sebi „kako bi privukli pažnju".[212]

Savezno ministarstvo za ljudska prava i prava manjina na čelu sa Margit Savović je u julu 1993. godine, u svom saopštenju navelo da će status Hrvata u Vojvodini biti rešen donošenjem Zakona o manjinama i „raspletom celokupne jugoslovenske krize". Navodeći primere nasilja nad Srbima u Hrvatskoj, Ministarstvo je istaklo da se takve stvari „[u] SR Jugoslaviji, Republici Srbiji i pokrajini Vojvodina nikada [...] nisu dešavale, niti će se dešavati slične stvari".[213] Međutim, do tada je na prostoru Vojvodine uveliko vršeno uništavanje imovine, nasilno zauzimanje kuća, podmetanje eksploziva i ubijanje Hrvata. Do jula 1993. godine ubijeno je i nestalo najmanje deset Hrvata iz Vojvodine [videti deo koji se tiče ubistva i nestanaka, str. 50] i iseljeno je više od 10.000 hrvatskih stanovnika.[214]

U julu 1993. godine Republika Hrvatska je uputila pismo generalnom sekretaru UN, u kojem su izneti navodi o kršenju ljudskih prava Hrvata u Vojvodini.[215] U pismu su navedena svedočenja o maltretiranju građana hrvatske nacionalnosti, pretresu njihovih kuća, istrerivanju iz kuća, krađi i uništavanju njihove imovine, kao i podaci o iseljavanju hrvatskog stanovništva iz Vojvodine.[216]

Pokrajinski sekretarijat za ostvarivanje prava nacionalnih manjina, upravu i propise odbacio je ove optužbe kao netačne i tim povodom uputio pismo Savetu bezbednosti 12. oktobra 1993. godine.[217] Pismo je potpisao pokrajinski sekretar Pavel Domonji, u to vreme član SPS-a[218], koji je kasnije prešao u SRS i postao član njenog najvišeg stranačkog organa – Centralne otadžbinske uprave.[219]

---

211 „Lepota rata", *NIN*, 23. april 1993. godine, str. 31.

212 Izjava svedoka S.Ž. data FHP-u, septembar 1993. godine. U jednom od svojih izveštaja, Centar RDB (CRDB) u Sremskoj Mitrovici upravo Savu Žarkova označava kao jednog od nosilaca „ekstremističke delatnosti SRS" na teritoriji koju je pratio CRDB Sremska Mitrovica. U istom izveštaju se navodi da je ovo lice „pod tretmanom RDB". Izveštaj „Prilog za izradu teme: 'Aktivnost ekstremista iz SRS sa posebnim osvrtom na paravojno organizovanje i naoružavanje'" RDB MUP RS, Centar RDB Sremska Mitrovica, 10. april 1995. godine, dok. pred. br. D01333, *Stanišić i Simatović*, str. 4.

213 "Ne zavidite Srbima", *Večernje novosti*, 5. jul 1993. godine.

214 Izveštaj Pod lupom br. 8, „Razmena stanovništva - vojvođanski Hrvati za Srbe iz Hrvatske", Fond za humanitarno pravo, decembar 1993. godine, str. 1

215 Odgovor Pokrajinskog sekretarijata za ostvarivanje prava nacionalnih manjima, upravu i propise od 12. oktobra 1993. godine, Arhiva FHP.

216 *Ibid*, str. 9.

217 *Ibid*.

218 Izveštaj o ukupnim rezultatima izbora za poslanike u Skupštinu AP Vojvodine 31. maja i 14. juna 1992. godine, str. 8, dostupno na http://www.pik.skupstinavojvodine.gov.rs/sadrzaj/1jun%201992.pdf, pristupljeno 24. oktobra 2018. godine.

219 Pavel Domonji je preminuo 9. oktobra 2018. godine, dostupno na: Preminuo prof. mr Pavel Domonji (1940- 2018), https://www.rtvstarapazova.rs/sr/vest.php?id=8966, pristupljeno 24. oktobra 2018. godine; Sahranjen mr Pavel Domonji, dostupno na https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/saopstenja/sahranjen-mr-pavel-domonji.html, pristupljeno 24. oktobra 2018. godine.

Pokrajinski sekretarijat je u svom odgovoru zauzeo stav da su optužbe za kršenje ljudskih prava Hrvata u Vojvodini „još jedan prilog satanizaciji Srba, atak na Saveznu Republiku Jugoslaviju, većinu njenih građana, kao i pokušaj da se međunarodno javno mnjenje dovede u zabludu i obezbedi direktno mešanje najšire međunarodne zajednice u unutrašnje stvari naše zemlje".[220]

Dalje, u odgovoru Sekretarijata se konstatuje da je tačno da se određeni broj Hrvata iselio sa područja Vojvodine, ali da to nije učinjeno pod pritiskom vlasti. Pokrajinski sekretar je istakao da je do toga došlo „pod pritiskom i u organizaciji ekstremnog – nacionalističkog dela građana hrvatske nacionalnosti koji su živeli ili još žive u AP Vojvodini i SRJ, nekih verskih dostojanstvenika Katoličke crkve sa teritorije Autonomne Pokrajine Vojvodine, Savezne Republike Jugoslavije, ali i Republike Hrvatske, i, što je izuzetno važno – pod uticajem čelnika političke partije Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine".[221]

Pokrajinski sekretarijat je zauzeo stav da je zamena nepokretnosti Srba iz Hrvatske za imovinu Hrvata u Sremu dobrovoljna i da se ona vrši legalno uz posredovanje advokata. Takođe su istakli da su svi ugovori o zameni nepokretnosti zaključeni u korist građana hrvatske nacionalnosti, a na štetu građana srpske nacionalnosti.[222]

Ovaj stav je potpuno saglasan stavovima kojih su se u vreme nasilja nad Hrvatima držali Vojislav Šešelj i njegova Srpska radikalna stranka.[223]

Vojislav Šešelj i članovi SRS su u više navrata iznosili tezu da su prilikom razmene imovine „Hrvati mnogo bolje prošli, jer su dobili mnogo vrednije srpske kuće u Hrvatskoj", kao i da su svoja seoska imanja menjali za kuće i stanove u Zagrebu i na primorju.[224]

220 Odgovor Pokrajinskog sekretarijata za ostvarivanje prava nacionalnih manjima, upravu i propise od 12. oktobra 1993. godine, str. 1, Arhiva FHP.

221 *Ibid*, str. 3.

222 Odgovor Pokrajinskog sekretarijata za ostvarivanje prava nacionalnih manjima, upravu i propise od 12. oktobra 1993. godine, str. 6 i 7, Arhiva FHP.

223 „Useljavali su se uvek pod povoljnim uslovima, uvek su dobijali bolje kuće i stanove u Hrvatskoj koje su nekada pripadali Srbima, nego što su Srbima ovde ostavljali svoju imovinu." Videti u: Vojislav Šešelj, intervju, *Radio B92*, 30. septembar 1993. godine, navedeno u Izveštaju veštaka Anthony Oberschall od strane Tužilaštva MKSJ u predmetu *Šešelj* od 17. januara 2006. godine, str. 68.

224 Završna reč odbrane pred MKSJ u predmetu *Šešelj* od 15. marta 2012. godine, str. 17432; Vojislav Šešelj intervju, *Radio Apatin,* 24. novembar 1993. godine, navedeno prema Izveštaj veštaka Anthony Oberschall od strane Tužilaštva MKSJ u predmetu *Šešelj* od 17. januara 2006. godine str. 139; „Šarović o presudi Šešelju: Nikakvog progona niti deportacije nije bilo", *N1*, 11. april 2018. godine, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=ScZD-55gDDM, pristupljeno 10. decembra 2018. godine. Isti stav zastupao je i Trivun Ivković, koji je 2014. godine za iseljene Hrvate rekao: „Ovde su ostavili kuće od čerpića, dobili su kuće u Rijeci, Zagrebu, Virovitici, Osijeku i sve ostalo", videti u: Intervju Trivun Ivković 2. deo, Goli Život, *TV Happy*, 15. februar 2014. godine, https://www.youtube.com/watch?time_continue=3&v=cFfN--44tzs, pristupljeno 11. decembra 2018. godine.

U maju 1994. godine, tadašnja funkcionerka SRS Maja Gojković u *Velikoj Srbiji*, glasilu SRS, iznela je stav „[...] da je nacionalnim manjinama dobro u Srbiji, a oni koji se odavde sele ne čine to zbog pritisaka, nego da bi poboljšali svoj ekonomski položaj".[225]

Prema podacima iz ugovora o razmeni nekretnina, FHP je utvrdio da je neznatan broj Hrvata iz sela oko Rume zamenio svoja imanja za kuće i stanove u većim hrvatskim gradovima i na primorju. Od 266 ugovora o razmeni u koje je FHP imao uvid, samo 16 ugovora su za predmet razmene imali imovinu na primorju, dok se osam ugovora odnosilo na grad Zagreb. Većina Hrvata iz Vojvodine svoju imovinu je zamenila za seoska imanja u manjim mestima u opštinama Slavonska Požega, Podravska Slatina i Virovitica.[226]

U oktobru 1993. godine na teritoriji Srema uhapšeno je više lica, članova i simpatizera SRS i pripadnika SČP[227], zbog sumnje da su izvršili krivična dela zločina nad civilnim stanovništvom, terorističke akcije i ubistva iz niskih pobuda.[228] Uhapšena su i četiri lica kojima je suđeno za ubistvo članova porodice Oskomić i Tomić [videti str. 61]. Među uhapšenima su bili i Petar Živković, nastavnik iz Sota i funkcioner SRS i nekadašnji potpredsednik opštine Šid, zatim Milenko Petrić, potpredsednik SRS za područje Srema, kao i Gradimir Milošević, član SRS iz Sremske Mitrovice.[229]

RDB MUP-a Srbije je uhapšena lica označio kao „glavne nosioce ekstremističke delatnosti".[230]

U internom izveštaju RDB-a iz oktobra 1995. godine navodi se da su ova lica odgovorna za „podsticanje za etničko čišćenje teritorije Srema i šire, kroz pritiske za iseljenje lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti. Uporišta za navedeni metod i vid delovanja nalazili su među izbeglim licima srpske nacionalnosti iz Republike Hrvatske, što je posebno kulminiralo sredinom 1992. godine. U tom periodu su na području Srema vršeni permanentni pritisci na pojedina mesta naseljena hrvatskim stanovništvom, posebno u opštinama Ruma i šire."[231] Većina uhapšenih, izuzev uhapšenih za ubistvo

225 „Radikalska gvozdena ledi", *Velika Srbija*, br. 16, maj 1994. godine, str. 14, dostupno na https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/izdavastvo/casopis-velika-srbija/?&pg=8.

226 Veliki broj Hrvata iz Hrtkovaca zamenio je svoja imanja za seoska imanja u Jakšiću i Kuli, koji su 1991. godine bili u sastavu opštine Slavonska Požega. Jakšić je danas samostalna opština, a selo Kula je deo opštine Kutjevo - Ugovori o razmeni imovine, Arhiva FHP.

227 SČP je postao deo SRS-a. Pripadnici SČP-a su takođe i članovi SRS-a. SČP je pod vođstvom SRS-a izvršavao svoje zadatke u okviru vojnih aktivnosti čiji je glavni cilj bilo regrutovanje, organizacija i upućivanje dobrovoljaca. Videti u: Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, par. 62.

228 „Grupni portret trinaestorice", *Sremske novine*, 17. novembar 1993. godine.

229 „Grupni portret trinaestorice", *Sremske novine*, 17. novembar 1993. godine; Prilog za izradu teme „Rezultati i dalji pravci operativnog rada po OA Tomson" MUP RS, Centar RDB Sremska Mitrovica od 2. avgusta 1995. godine, dok. pred. br. D00251, *Stanišić i Simatović*, str. 2-8.

230 U „glavne nosioce ekstremističke delatnosti SRS" RDB MUP-a ubraja i Nikolu Vasića, tadašnjeg poslanika SRS u Skupštini RS iz Šida; videti u: Izveštaj „Prilog za izradu teme: 'Aktivnost ekstremista iz SRS sa posebnim osvrtom na paravojno organizovanje i naoružavanje'", RDB MUP RS, Centar RDB Sremska Mitrovica, 10. april 1995. godine, dok. pred. br. D01333, *Stanišić i Simatović*, str. 4.

231 Prilog za izradu teme: „Delovanje militantnih grupacija sa pozicija srpskog ekstremizma - SČO, Srpska garda, Beli orlovi, Ravnogorski pokret i dr", MUP RS RDB, Centar RDB Sremska Mitrovica od 11. oktobra 1995. godine, dok. pred. br. D01289, *Stanišić i Simatović*, str. 5.

članova porodica Oskomić i Tomić [videti str. 61], optužena je samo za nedozvoljeno držanje oružja.[232]

iv. 1995. godina

Nakon akcije Hrvatske vojske „Bljesak" početkom maja 1995. godine[233], a zatim i akcije „Oluja" u avgustu 1995. godine[234], u Srbiju je došao veći broj srpskih izbeglica iz Hrvatske, sa područja Zapadne Slavonije i teritorije takozvane Republike Srpske Krajine. Veliki broj njih je došao u Vojvodinu, što je ponovo dovelo do međuetničkih tenzija.[235]

Tokom 1995. godine ponovo je došlo do prisilnog iseljavanja i isterivanja hrvatskog stanovništva iz kuća od strane militantnog dela Srba izbeglih iz Hrvatske, koji su uglavnom bili naoružani i uniformisani, uz podršku lokalnog stanovništva bliskog SRS.[236] Građani srpske nacionalnosti, koji su stali u zaštitu komšija, i sami su bili izloženi napadima.[237] Iako je na većinu incidenata policija reagovala brže i adekvatnije nego prethodnih godina, od maja do oktobra 1995. godine iz Srbije se iselilo još oko 5.000 građana hrvatske nacionalnosti.[238]

Opština Ruma, 1995. godina

U avgustu 1995. godine srpske izbeglice iz Hrvatske ulazile su u kuće Hrvata u Rumi i isterivali vlasnike uz pretnje i postavljanje ultimatuma za iseljenje u roku od 48 sati. Između 10. i 12. avgusta, što je period najvećeg talasa dolaska izbeglica sa prostora tzv. RSK nakon operacije „Oluja", skoro sve kuće Hrvata na Bregu u Rumi bile su meta napada, neke i više puta.[239] Prema svedočenju meštana Brega hrvatske nacionalnosti, izbeglice je na njih upućivao vlasnik kafane „Brlog" u kojoj su se okupljali članovi i simpatizeri lokalnog odbora SRS.[240]

232 „Grupni portret trinaestorice", *Sremske novine*, 17. novembar 1993. godine.

233 Operacija *Bljesak* – Etničko čišćenje zapadne Slavonije 1. maj 1995. godine, Izveštaj FHP-a, dostupan na http://www.hlc-rdc.org/?p=13797, pristupljeno 11. decembra 2018. godine

234 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Gotovina i dr.* od 15. aprila 2011. godine.

235 Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm; Miroslav Samardžić, Položaj manjina u Vojvodini, 1998. godina, dostupno na http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav_samardzic_polozaj_manjina_u_vojvodini.pdf, pristupljeno 19. novembra 2018. godine, par. 3.1.

236 „Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm; Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine.

237 „Zid ćutanja", *NIN*, 1. septembar 1995. godine, 30 i 31.

238 Miroslav Samardžić, Položaj manjina u Vojvodini, 1998. godina, dostupno na http://www.kczr.org/download/tekstovi/miroslav_samardzic_polozaj_manjina_u_vojvodini.pdf, pristupljeno 19. novembra 2018. godine; „Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm.

239 Izjava K.V. data FHP-u, avgust 1995. godine; „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine; „Krajišnici useljavaju, specijalci iseljavaju", *Borba*, 12. avgust 1995. godine.

240 Izjava S.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.

Jedna meštanka Brega hrvatske nacionalnosti je u razgovoru sa istraživačima FHP-a opisala događaj iz avgusta 1995. godine: „Desetog avgusta je naišla gomila. Pitali su za hrvatske kuće. Mi, žene koje smo stajale na ulici pobegle smo u kuće i zaključale ulazne kapije. Tada je nastalo lupanje po vratima. Vikali su 'ustaše'. Toliko su lupali da sam morala da izađem i pokušam da se dogovorimo. Žene su nasrnule na mene, govoreći da su one izašle iz Knina bez ičega i da ću tako morati i ja. Moj sin je otišao po policiju i oni su ih oterali. Ponovo su dolazili, posle policijske racije. Ali sada nastupaju ljubazno, pitaju za razmenu. Ne spavamo, nego dežuramo."[241]

U Rumi je zebeležen i slučaj da su novopridošle izbeglice iz kuće izbacile srpske izbeglice iz Pakraca koje je ranijih godina primila jedna hrvatska porodica. „Na Bregu imamo još jednu kuću u koju smo ranije primili jednu srpsku izbegličku porodicu iz Pakraca. Njih su tog 12. avgusta isterali Kninjani. Pokušavala sam telefonom da razgovaram sa njima, da ih sprečim u tome, ali nije vredelo. Pozvala sam policiju. Milicija ih je isterala i mi smo vratili ljude iz Pakraca. U noći između 11. i 12. avgusta došla je policija i terala ove ljude napolje. Jedva smo ih ubedili da ih ostave na miru, da smo ih dobrovoljno primili."[242]

Na događaje u Rumi reagovao je i Branislav Devrnja, tada načelnik Sremskog upravnog okruga. On je osudio nasilje i najavio da će nadležni državni organi reagovati.[243] MUP u Rumi je reagovao tako što su iseljavali izbeglice iz zauzetih kuća i vraćali u njih vlasnike Hrvate.[244]

Opština Stara Pazova, 1995. godina

Počevši od 7. avgusta 1995. godine srpske izbeglice iz Krajine masovno su dolazile u selo Golubince blizu Stare Pazove. Najpre su Hrvatima nudili u zamenu svoje kuće u Krajini. Međutim, nakon što je lokalno hrvatsko stanovništvo odbilo zamenu, usledile su pretnje da će biti ubijeni ako ne napuste kuće.[245] Prema proceni meštana, bilo je oko 30 nasilnih upada u hrvatske kuće.[246]

Oko 19 časova, 11. avgusta 1995. godine u Golubince je stigla specijalna jedinica savezne policije i uspostavila red. Sve nasilno useljene izbeglice izbačene su iz kuća meštana.[247] Opštinska vlast Stare Pazove se nije bavila inspiratorima nasilnih ulazaka u kuće Hrvata u Golubincima, iako su meštani Golubinaca ukazivali da su to bili članovi SRS, SPS i Srpske narodne obnove (SNO).[248]

241 Izjava K.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.
242 Izjava S.R. data FHP-u, avgust 1995. godine.
243 „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine.
244 „Krajišnici useljavaju, specijalci iseljavaju", *Borba*, 12. avgust 1995. godine.
245 „Krajiške izbeglice isteruju vojvođanske Hrvate iz kuća", *Telegraf*, 16. avgust 1995. godine, str. 36-37.
246 Izveštaj istraživača FHP-a M.B., avgust 1995. godine.
247 Izveštaj istraživača FHP-a M.B., avgust 1995. godine.
248 Izveštaj istraživača FHP-a M.B., avgust 1995. godine; Srpska narodna obnova (SNO) je prva nacionalistička stranka u Srbiji, osnovana je početkom 1990. godine u Novoj Pazovi. Na njenom čelu je bio Mirko Jović, koji je tokom rata organizovao grupe dobrovoljaca i slao ih na front u Hrvatskoj i BiH.

Zbog novog talasa pritisaka, veliki broj Hrvata u selu je pristao na razmenu imovine.[249]

U Novim Banovcima je do 15. avgusta 1995. godine prijavljeno 1.377 Srba izbeglih iz Hrvatske nakon akcije „Oluja". Izbeglice su smeštene po kućama u selu. Većinu izbeglica u Novim Banovcima primili su upravo Hrvati, da bi se time zaštitili.[250]

Jedna veća grupa izbeglica, od kojih su neki bili u uniformama, došla je 10. avgusta u Nove Banovce. Ova grupa je uz podršku meštana, članova SRS, pokušala da izbaci nekoliko Hrvata iz njihovih kuća i nasilno se useli. Većina tih incidenata dogodila se u Vojvođanskoj ulici u delu Novih Banovaca koje se zove Džervin.[251] Policija je veoma brzo reagovala i uspostavila red, međutim nije se bavila odgovornošću članova SRS za organizovanje i podršku nasilnim aktima.[252]

Na većem broju kuća u naselju ispisani su grafiti koji su sugerisali da su vlasnici već primili srpske izbeglice ili sa njima razmenili imovinu: „zauzeto Knin", „useljene izbeglice", „Vranješ zauzeto", „Ivetić Grahovo", „Radojčić".[253]

Opština Šid, 1995. godina

U šidsko selo Kukujevci 8. avgusta 1995. godine došli su uniformisani i naoružani muškarci i na kućama u ulici Stjepana Radića počeli da razbijaju ulazna vrata i prozore. Pretili su meštanima batinama i prisiljavali ih da se isele. Veća grupa hrvatskih meštana krenula je u pravcu železničke stanice, kako bi se sklonila od pretnji i napada.[254]

Ubrzo je u selo došla specijalna jedinica MUP-a Srbije, koja je iz kuća iselila napadače i u njih vratila vlasnike.[255] Međutim, odmah po odlasku specijalne jedinice MUP-a iz Kukujevaca, nastavljeni su upadi naoružanih ljudi u kuće Hrvata.[256]

249 Izveštaj istraživača FHP-a M.B., avgust 1995. godine.
250 Izveštaj istraživača FHP-a I.K. i A.R., avgust 1995. godine.
251 Izveštaj istraživača FHP-a I.K. i A.R., avgust 1995. godine; „Ne upadaju izbeglice sa traktora", *Borba*, 12. avgusta 1995. godina.
252 „Da je Sloba bio tu", *NIN*, 18. avgust 1995. godine.
253 Izveštaj istraživača FHP-a I.K. i A.R., avgust 1995. godine; „Sa strepnjom se čeka noć", *Borba*, 11. avgust 1995. godine.
254 „Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm
255 „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine. Tokom 1995. godine „Glas ravnice", glasilo DSHV, objavljuje Bilten kriznih dana, svakodnevno prateći atake na građane hrvatske nacionalnosti u Vojvodini. Videti u: „Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm.
256 „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine; „Teror glasan, država nema - Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji o etničkom čišćenju u Vojvodini", *Dnevnik*, 19. februar 2003. godine, dostupno na http://web.archive.org/web/20080211104555/http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/19-02-2003/Strane/spec.htm.

Tokom nasilja u avgustu 1995. godine došlo je i do ubistva jednog Hrvata u Kukujevcima. U porodičnoj kući u selu ubijen je Živko Litrić [videti str. 62].

Predsednik Mesne zajednice Kukujevci Đuro Svorcan je negirao prisilno iseljavanje Hrvata uprkos ubistvu Litrića i brojnim drugim incidentima.[257] Međutim, nasilje u avgustu 1995. godine dovelo je do masovnijeg odlaska Hrvata iz Kukujevaca, ali i susednog sela Gibarac, uprkos brzoj reakciji policije koja je pokušala da uspostavi red. Ova dva sela su gotovo u potpunosti ostala bez hrvatskog stanovništva u periodu između 1991. i 1995. godine [videti str. 65 i 66].[258]

III. Logori u Srbiji

Od septembra 1991. godine do avgusta 1992. godine na teritoriji Srbije JNA je oformila više logora za Hrvate: u Stajićevu kod Zrenjanina, u kasarni JNA u Zrenjaninu, u Begejcima kod Žitišta, u Kazneno-popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici, u vojnom zatvoru u Šidu, u Kazneno-popravnom zavodu i Vojnom zatvoru u Nišu, Aleksincu, kao i u Vojno-istražnom zatvoru u Beogradu i u podzemnim objektima Instituta za bezbednost na Banjici (Beograd).[259] U ove logore su dovedeni hrvatski civili i vojnici sa područja Vukovara, Osijeka i Vinkovaca. Ukupan broj zarobljenika u ovim logorima bio je oko 7.000.[260] Među njima se nalazio i do danas neutvrđen manji broj Hrvata iz Vojvodine.

Zarobljenici u ovim logorima bili su izloženi torturi, izgladnjivanju i ponižavanju. Bili su prinuđeni da spavaju na betonu, a hrana je bila oskudna i lošeg kvaliteta. Stražari su zarobljenike tukli palicama, kundacima pušaka, rukama i nogama.[261]

Ivan Paradžiković, Hrvat iz Kukujevaca, uhapšen je 23. septembra 1991. godine od strane nepoznatih pripadnika JNA u šidskom selu Ilinci. U to vreme, Ivan Paradžiković se služio štakama zbog saobraćajne nesreće koju je doživeo par meseci pre hapšenja.[262] Paradžiković je uhapšen u lokalnoj kafani u

257 „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine.

258 „Ni specijalci nisu sprečili iseljavanje", *Borba*, 14. avgust 1995. godine; „Svi su isterani, nema više nikoga", *Borba*, 21. avgust 1995. godine; Izveštaj Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine, dok. pred. br. P00574, *Šešelj*, str. 18.

259 Optužnica Tužilaštva MKSJ protiv *Gorana Hadžića* od 21. maja 2004. godine, par. 32; Pretpretresni podnesak tužilaštva u predmetu *Hadžić* od 3. jula 2012. godine, par. 223-240; Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Mrkšić i dr.* od 27. septembra 2007. godine, par. 580; Tatjana Tabački i Andrej Jakovljev, „Logori u Srbiji", http://yuhistorija.com/serbian/ratovi_91_99_txt01c2.html, pristupljeno 26. novembra 2018. godine.

260 Udruga Vukovar 1991 i FHP o logorima u Srbiji, 23. maj 2008. godine, dostupno na: http://www.hlc-rdc.org/?p=13756, pristupljeno 26. novembra 2018. godine.

261 Pretpretresni podnesak tužilaštva u predmetu *Hadžić* od 3. jula 2012. godine, par. 223-240; Tatjana Tabački i Andrej Jakovljev, „Logori u Srbiji", http://yuhistorija.com/serbian/ratovi_91_99_txt01c2.html, pristupljeno 26. novembra 2018. godine.

262 Izjava svedoka E.P data FHP-u, novembar 2018. godine; Izjava svedoka I.P. data FHP-u, novembar 2018. godine.

Ilincima, pod optužbom da je došao da špijunira JNA i informacije šalje u Hrvatsku.[263] Pripadnici JNA su najpre odvukli Ivana Paradžikovića u magacin lokala i tamo ga pretukli. Tukli su ga šakama i nogama, kao i njegovom štakom, nakon čega su ga smestili u kola i odvezli u stanicu policije u Šidu.[264]

Iste noći, vojnici JNA su Ivana Paradžikovića prebacili u KP dom u Sremskoj Mitrovici, gde je proveo tri dana. U Sremskoj Mitrovici nije bio zlostavljan. Iz KP doma Ivan Paradžiković je sa još oko 150 zatvorenika prebačen na jednu ekonomiju u blizini Sremske Mitrovice.[265] Tu su ga čuvari tukli lancem i cevima.[266] Na ekonomiji je držan tri dana, nakon čega je vraćen u KP dom u Sremskoj Mitrovici, gde je proveo dodatnih pet dana.[267]

Rano ujutru 3. oktobra 1991. godine, zajedno sa drugim zatvorenicima, Ivan Paradžiković je prebačen u logor u Begejce kod Žitišta. Pri samom ulasku u logor rezervisti JNA su primorali zatvorenike da trče spuštene glave sa rukama na leđima. Ivan Paradžiković nije mogao da trči zbog povređenih nogu, zbog čega je dobio batine.[268]

Ivan Paradžiković je proveo u logorima u Srbiji ukupno 79 dana. Dana 10. decembra 1991. godine u Bosanskom Šamcu u BiH razmenjen je za srpske zarobljenike koje su uhapsile hrvatske snage u Hrvatskoj.[269]

Ljubomir Kuraja, Hrvat iz Beške, u junu 1991. godine zaposlio se u MUP-u Republike Hrvatske i preselio se u Hrvatsku. U periodu do jeseni 1991. godine redovno je obilazio rodbinu i porodičnu kuću u Beški.[270]

Za vreme dolazaka i boravka u Beški, više puta je privođen na informativne razgovore u seosku policijsku stanicu. Dana 18. novembra 1991. godine uhapšen je na prilazu porodičnoj kući.[271] Uhapsio ga je komandir odeljenja milicije Beška Mladen Repić.[272] Odveo ga je najpre u policijsku stanicu u Beški, odakle je prebačen stanicu u Rumi.[273]

263 Izjava Ivana Paradžikovića od 8. marta 1994. godine, navedeno prema dr Milan Bičanić, „Srijem krvavo krilo Hrvatske“, Mladost, Zagreb, 1994. godine, str. 290.
264 Izjava svedoka I.P. data FHP-u, novembar 2018. godine.
265 *Ibid.*
266 Izjava Ivana Paradžikovića od 8. marta 1994. godine, navedeno prema dr Milan Bičanić, „Srijem krvavo krilo Hrvatske“, Mladost, Zagreb, 1994. godine, str. 291.
267 Izjava svedoka I.P. data FHP-u, novembar 2018. godine.
268 Izjava Ivana Paradžikovića od 8. marta 1994. godine, navedeno prema dr Milan Bičanić, „Srijem krvavo krilo Hrvatske“, Mladost, Zagreb, 1994. godine, str. 292.
269 Izjava svedoka I.P. data FHP-u, novembar 2018. godine, Izjava svedoka E.P. data FHP-u, novembar 2018. godine,
270 Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, mart 2015. godine; Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, novembar 2018. godine.
271 Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, mart 2015. godine; Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, novembar 2018. godine.
272 Mladen Repić je bio pripadnik MUP-a sve do 2016. godine, kada mu je prestao radni odnos - Odgovor MUP-a, Odeljenje za obradu podataka, pritužbe i saradnju sa nezavisnim telima na zahtev FHP-a od 3. novembra 2017. godine, Baza podataka FHP-a.
273 Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, mart 2015. godine; Izjava svedoka Lj.K. data FHP-u, novembar 2018. godine.

U policijskoj stanici Ljubomir Kuraja je ispitivan o strukturi DSHV i ljudima koji su povezani sa strankom, kao i o njegovom angažovanju u MUP-u Republike Hrvatske. Nakon dva dana Kuraja je prebačen u KP dom u Sremskoj Mitrovici. U Sremskoj Mitrovici je proveo više od šest meseci. Bio je izložen maltretiranju i zlostavljanju od strane čuvara koji su bili rezervisti i aktivni vojnici JNA.[274]

Ljubomir Kuraja je razmenjen 22. maja 1992. godine u mestu Lipovac u Hrvatskoj za srpske ratne zarobljenike koji su uhapšeni od strane hrvatskih snaga.[275]

Mladen Lončar, Hrvat iz Iloka, u jesen 1991. godine stanovao je u Novom Sadu gde je radio i bio na specijalizaciji na neuropsihijatriji Pokrajinske bolnice.[276] Dana 1. oktobra 1991. godine on je uhapšen i odveden u prostorije Pokrajinskog SUP-a u Novom Sadu.[277] Tamo je ispitivan više od 30 sati o njegovim vezama sa DSHV i rasporedu hrvatskih jedinica u Iloku. Tokom ispitivanja policajci su ga tukli pendrekom. Posle ispitivanja Lončar je pušten.[278]

U narednih mesec dana policija ga je još četiri ili pet puta privodila. Obično bi ga odveli sa radnog mesta u bolnici u Pokrajinski SUP na ispitivanje. Svaki put je iznova saslušavan uz prebijanje.[279]

Početkom novembra 1991. godine Mladen Lončar je ponovo uhapšen i odveden na ispitivanje. Nakon ispitivanja u prostorijama SUP-a Lončar je prebačen u objakat JNA u Paragovu, nedaleko od Novog Sada. Tu je sa još desetak uhapšenih osoba proveo tri dana i svakodnevno je ispitivan.[280]

Tokom ispitivanja jedan oficir JNA je Lončara pitao da li želi da ga pošalju u logor na teritoriji tzv. SAO Krajine ili u logor u Srbiji. Lončar je odgovorio da on živi i radi u Novom Sadu i da zato treba da ostane na teritoriji Srbije.[281]

Trećeg dana boravka u Paragovu, Vojna policija JNA prebacila je Lončara u logor u Begejcima. U Begejcima je u to vreme bilo zatvoreno između 500 i 600 osoba, uglavnom sa područja Vukovara. Lončar je, kao i drugi zarobljenici, bio svakodnevno tučen i maltretiran.[282]

274 *Ibid.*
275 *Ibid.*
276 Svedočenje Mladena Lončara pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 5. septembra 2013. godine, str. 8193.
277 Svedočenje Mladena Lončara pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 5. septembra 2013. godine, str. 8200, Pismo Helsinki Watch Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću od 21. januara 1992. godine, dok. pred. br P00183.B, *Šešelj*, str. 14-15.
278 Svedočenje Mladena Lončara pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 5. septembra 2013. godine, str. 8201-8203.
279 *Ibid*, str. 8203-8204.
280 *Ibid*, str. 8206.
281 *Ibid*, str. 8207.
282 *Ibid*, str. 8209-8212, Pismo Helsinki Watch Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću od 21. januara 1992. godine, dok. pred. br P00183.B, *Šešelj*, str. 14-15.

Mladen Lončar je proveo 34 dana u Begejcima.[283] Lončar je bio u grupi koja je 10. decembra 1991. godine razmenjena za pripadnike grupe „Labrador"[284], sačinjene od operativaca Kontraobaveštajne službe (KOS) JNA.[285]

Istraživači FHP-a su u novembru 1993. godine razgovarali sa načelnikom SUP-a u Šidu Nedeljkom Makivićem. Tokom razgovora istraživači su u više navrata postavili pitanje Makiviću o informacijama o zatvaranju Hrvata iz Vojvodine u logor u Begejcima. Nedeljko Makivić nije želeo da potvrdi ove informacije, ali ih nije ni demantovao.[286]

IV. Slučaj porodice Barbalić u Zemunu

Položaj Hrvata na teritoriji opštine Zemun pogoršan je dolaskom SRS na vlast u ovoj opštini u novembru 1996. godine, a pritisci su se tokom 1997. pojačavali.[287]

Dana 1. jula 1997. godine, dok se porodica Barbalić nalazila na godišnjem odmoru, u opštinski stan u kojem su uživali stanarsko pravo u beogradskoj opštini Zemun, nasilno se uselila Ljiljana Mihajlović (tada Mijoković), sekretarica Vojislava Šešelja, uz pomoć drugih članova SRS.[288] Stvari porodice Barbalić tada su izbačene iz stana. Među ljudima koji su iznosili stvari bio je i Petar Panić Pana, tadašnji telohranitelj Vojislava Šešelja.[289] Po informacijama iz medija, stvari su smeštene u kamion sa tablicama Belog Manastira, a zatim odvezene u opštinski depo.[290]

283 Svedočenje Mladena Lončara pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 6. septembra 2013. godine, str. 8243; Pismo Helsinki Watch Slobodanu Miloševiću i Blagoju Adžiću od 21. januara 1992. godine, dok. pred. br. P00183.B, *Šešelj*, str. 14-15.

284 Operacija „Labrador" je bila operacija KOS-a čije su aktivnosti sprovođene od avgusta 1991. godine. U okviru ove akcije operativci KOS izveli su nekoliko akcija na teritoriji Zagreba, poput akcije miniranja jevrejskih grobova na groblju „Mirogoj". Operaciju „Labrador" vodio je načelnik Odeljenja bezbednosti u RV i PVO pukovnik Slobodan Rakočević. Jedna grupa operativaca koji su sprovodili operaciju „Labrador" uhapšena je u Zagrebu i razmenjena za hrvatske zarobljenike u decembru 1991. godine. Videti u: Svedočenje Mustafe Čandića pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 11. novembra 2002. godine, str. 12734-12735; Izjava Radenko Radojčić od 29-31. marta 1994. godine, str. 72, dostupno na https://hrcak.srce.hr/file/119825, pristupljeno 21. decembra 2018. godine.

285 Svedočenje Mladena Lončara pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 6. septembra 2013. godine, str. 8257.

286 Napomena istraživača FHP-a, Izjava svedoka N. M. data FHP-u, novembar 1993. godine.

287 Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1997. godinu, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, str. 119; „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

288 Izvod iz knjige „Dosije Zemun - prilog savremenoj istoriji Zemuna", Dragan Stojković, Slučaj Barbalić, str. 11, dostupno na http://www.mostart.co.rs/pdf/dosije%20zemun/02-Slucaj%20Barbalic.pdf; Sanja Kljajić i Vanja Đurić, „Poslanica radikala prijavila oteti stan kao svoj", *VOICE*, 30. oktobar 2016. godine, dostupno na http://voice.org.rs/poslanica-radikala-prijavila-oteti-stan-kao-svoj/, pristupljeno 12.10.2018. godine.

289 Sanja Kljajić i Vanja Đurić, „Poslanica radikala prijavila oteti stan kao svoj", *VOICE*, 30. oktobar 2016. godine, dostupno na http://voice.org.rs/poslanica-radikala-prijavila-oteti-stan-kao-svoj/, pristupljeno 12.10.2018. godine; „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

290 „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine; TV duel Vojislav Šešelj - Nikola Barović 16. jul 1997. godine, Emisija „Tet-a-tet", *BK televizija*, https://www.youtube.com/watch?v=XGkNAdB2_Sk, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

Barbalići su se vratili u Zemun 3. jula 1997. godine, ali više nisu mogli da uđu u stan.[291]

Dva dana nakon zauzimanja stana porodice Barbalić, 3. jula 1997. godine, Ljiljana Mihajlović je sa opštinom Zemun, čiji je predsednik u to vreme bio Vojislav Šešelj, potpisala ugovor o zakupu. Narednih dana sa opštinom je potpisala i ugovor o otkupu stana.[292]

Porodica Barbalić je policiji u Zemunu prijavila slučaj provale, tražeći da njima nepoznati ljudi koji su se uselili u stan odande budu izbačeni. U policiji je Barbalićima rečeno da to „nisu nepoznati ljudi, jer su prilikom kontrole pokazali lične karte".[293]

Barbalići su potražili zaštitu na sudu, te je u julu 1997. godine Četvrti opštinski sud u Beogradu doneo privremenu meru kojom je odredio da se porodica Barbalić vrati u stan iz kog je prisilno iseljena.[294] Međutim, policija je, uz javnu podršku predstavnika vlasti opštine Zemun u kojoj je SRS imao većinu, odbila da asistira u izvršenju privremene mere iseljenja bespravno useljenih.[295]

Zbog nasilnog izbacivanja porodice Barbalić iz stana u julu 1997. godine održano je više protesta građana Zemuna i Beograda, sa zahtevom da se ispoštuje odluka suda o vraćanju Barbalića u stan. Međutim, uprkos protestima, to se nije dogodilo.[296] U vreme protesta protiv iseljenja porodice Barbalić građani Zemuna nesrpske nacionalnosti bili su izloženi pretećim telefonskim pozivima, u kojima su im nepoznate osobe govorile da su na spisku za iseljenje, kao i da treba da paze šta rade ako ne žele da im se nešto desi.[297]

291 Sanja Kljajić i Vanja Đurić, „Poslanica radikala prijavila oteti stan kao svoj", *VOICE*, 30. oktobar 2016. godine, dostupno na http://voice.org.rs/poslanica-radikala-prijavila-oteti-stan-kao-svoj/, pristupljeno 12. oktobra 2018. godine.

292 Izvod iz knjige „Dosije Zemun - prilog savremenoj istoriji Zemuna", Dragan Stojković, Slučaj Barbalić, str. 11-12, dostupno na http://www.mostart.co.rs/pdf/dosije%20zemun/02-Slucaj%20Barbalic.pdf; Srpska radikalna stranka je u novembru 1996. godine osvojila većinu na lokalnim izborima u Zemunu i za predsednika opštine izabran je Vojislav Šešelj. SRS je ostao na vlasti u opštini Zemun sve do oktobra 2000. godine, videti u: Tamara Skrozza, „Oni se nisu promenili", *Vreme*, 15. januar 2004. godine, https://www.vreme.com/cms/view.php?id=364165, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

293 „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine; TV duel Vojislav Šešelj - Nikola Barović 16. jul 1997. godine, Emisija „Tet-a-tet", *BK televizija*, https://www.youtube.com/watch?v=XGkNAdB2_Sk, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

294 „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

295 Godišnji izveštaj Fonda za humanitarno pravo o stanju ljudskih prava u SR Jugoslaviji u 1998. godine, par. 11.1.5, Izveštaj o ljudskim pravima u Srbiji za 1997. godinu, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, str. 119.

296 Izvod iz knjige „Dosije Zemun - prilog savremenoj istoriji Zemuna", Dragan Stojković, Slučaj Barbalić, str. 11, dostupno na: http://www.mostart.co.rs/pdf/dosije%20zemun/02-Slucaj%20Barbalic.pdf; „Ivan Barbalić: Pravda za svu decu koja su ostala bez doma", *Novi Magazin*, 11. decembar 2014. godine dostupno na http://www.novimagazin.rs/vesti/ivan-barbalic-pravda-za-svu-decu-koja-su-ostala-bez-doma, pristupljeno 8. decembra 2018. godine; „Otimanje stanova pod patronatom vlasti", *AIM*, 15. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70715-003-pubs-beo.htm, pristupljeno 8. decembra 2018. godine.

297 "Buđenje pacova", *AIM*, 22. jul 1997. godine, dostupno na http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199707/70722-012-pubs-beo.htm, pristupljeno 22. decembra 2018. godine.

SRS je u opštinskom glasilu „Zemunske novine“, kao i u stranačkim novinama „Velika Srbija“, objavljivala lične podatke porodice Barbalić, uključujući i podatke maloletnog člana porodice, nazivajući ih „ustašama“ i „lažnim Zemuncima“. Urednik „Zemunskih novina“ u to vreme je bio Ognjen Mihajlović, suprug Ljiljane Mihajlović.[298] Takođe, 16. jula 1997. godine, Vojislav Šešelj je u emisiji na BK televiziji pokazivao pasoš maloletnog člana porodice Barbalić, navodeći da je reč o „hrvatskom ustaškom pasošu“.[299]

Porodica Barbalić je 1997. godine pokrenula postupak protiv Ljiljane Mihajlović zbog zauzimanja poseda. Početkom 1998. godine opština Zemun i Ljiljana Mihajlović, sa dve tužbe, pokrenuli su postupke za poništaj ugovora o zakupu stana i prestanku stanarskog prava porodice Barbalić. Barbalići su uzvratili protivtužbom.[300]

Prva presuda Četvrtog opštinskog suda u Beogradu iz 2004. godine bila je u korist Barbalića. Međutim, Okružni sud u Beogradu ukinuo je tu presudu 2005. godine i predmet vratio prvostepenom sudu na ponovno suđenje.[301]

Prilikom odlučivanja, Okružni sud u Beogradu nije uzeo u obzir svedočenja komšija porodice Barbalić o tome da su oni živeli u stanu u Zemunu, niti su kao dokazi prihvaćeni plaćeni računi za struju i komunalije ili potvrde da je maloletni član porodice Barbalić tokom godina života u Zemunu uredno pohađao vrtić i školu. Umesto toga, Sud je prihvatio izjave troje svedoka iz SRS-a koji su svedočili o tome da je u stanu bilo prašine koja je dokaz da je stan napušten i da u njemu pre Ljiljane Mihajlović niko nije živeo.[302]

Presuda u ponovljenom postupku je doneta 2013. godine, i u njoj je utvrđeno da Barbalići nemaju pravo na korišćenje stana. Dve godine kasnije Apelacioni sud u Beogradu je potvrdio presudu iz 2013. godine. Nakon ove odluke, nevladina organizacija Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM) podnela je žalbu Ustavnom sudu zbog povrede prava na pravično suđenje, odnosno suđenja u razumnom roku, prava na obrazloženu odluku i prava na pravnu sigurnost, kao i povredu prava na imovinu. Do objavljivanja ovog Dosijea Ustavni sud još uvek nije doneo odluku u ovom predmetu.[303]

---

298 „Cirkuske akrobacije Nikole Barovića“, *Velika Srbija*, broj 402, jul 1997. godine, https://www.srpskaradikalnastranka.org.rs/lat/izdavastvo/casopis-velika-srbija/?&pg=7; „Otišli na more, stan uzela funkcionerka SRS“, *N1*, 6. novembar 2016. godine, http://rs.n1info.com/Vesti/a206302/Slucaj-Barbalic.html, Izvod iz knjige „Dosije Zemun - prilog savremenoj istoriji Zemuna“, Dragan Stojković, Slučaj Barbalić, str. 18, dostupno na http://www.mostart.co.rs/pdf/dosije%20zemun/02-Slucaj%20Barbalic.pdf.

299 TV duel Vojislav Šešelj - Nikola Barović, 16. jul 1997. godine, Emisija „Tet-a-tet“, *BK televizija*, https://www.youtube.com/watch?v=XGkNAdB2_Sk, pristupljeno 8. decembra 2018. godine

300 Sanja Kljajić i Vanja Đurić, „Poslanica radikala prijavila oteti stan kao svoj“, *VOICE*, 30. oktobar 2016. godine, dostupno na http://voice.org.rs/poslanica-radikala-prijavila-oteti-stan-kao-svoj/, pristupljeno 12.10.2018. godine.

301 *Ibid*.

302 *Ibid*; „Slučaj Barbalić: Otišao na more, stan uzela funkcionerka SRS“, *N1*, 6. novembar 2016. godine, dostupno na: http://rs.n1info.com/a206302/Vesti/Vesti/Slucaj-Barbalic.html, pristupljeno 12. oktobra 2018. godine.

303 *Ibid*.

Ljiljana Mihajlović je poslanica SRS u Narodnoj skupštini Republike Srbije od 3. juna 2016. godine. Mihajlović je zamenica člana u Odboru za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova.[304] Kada je 2016. godine postala poslanica, Ljiljana Mihajlović je prijavila stan porodice Barbalić kao ličnu imovinu Agenciji za borbu protiv korupcije.[305]

V. Ubistva i nestanci Hrvata u Vojvodini

Tokom kampanje zastrašivanja i pritisaka na vojvođanske Hrvate u periodu od 1991. godine do 1995. godine počinjen je i određeni broj etnički motivisanih ubistava. Ova ubistva su dodatno doprinela stvaranju atmosfere straha i iseljavanju Hrvata sa područja Vojvodine.

Služba RDB Srbije je imala saznanja o prisilnim odvođenjima i etnički motivisanim ubistvima vojvođanskih Hrvata. Prema izveštaju Centra RDB iz Sremske Mitrovice, „[r]egistrovani su slučajevi dolazaka naoružanih pripadnika TO sa područja Istočne Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema i dr. paravojnih formacija čiji su pripadnici ilegalno odvodili lica hrvatske nacionalnosti sa našeg područja i vršili pretrese njihovih kuća". U istom izveštaju se navodi da su „[p]ritisci vršeni na različite načine, počev od anonimnih telefonskih pretnji pa do fizičkih likvidacija".[306]

Mada je tokom istraživanja za potrebe pisanja ovog dosijea FHP došao do indicija da je počinjen veći broj ubistava Hrvata, u nastavku se navode samo primeri koji su potvrđeni iz više različitih izvora.

i. Nestanak Stevana Đurkova

Stevan Đurkov (1956), Hrvat iz Sonte, uhapšen je 27. septembra 1991. godine u Sonti i navodno je poslednji put viđen istog dana u selu Dalj[307] u Hrvatskoj.

Dana 27. septembra 1991. godine kafanu „Ronta", čiji je vlasnik bio Stevan Đurkov u Sonti, okružilo je desetak nepoznatih i naoružanih lica u maskirnim uniformama sa belim opasačima. Oni su Đurkova izveli iz kafane i kombijem ga odvezli u nepoznatom pravcu.[308]

Supruga Stevana Đurkova je nedugo nakon toga saznala da je Stevan viđen u Dalju, selu u opštini Osijek u Hrvatskoj, 24 kilometra udaljenom od Sonte. Dobila je informaciju da je Stevan viđen na

304 Narodna skupština Republike Srbije, narodni poslanici, dostupno na http://www.parlament.gov.rs/LjILjANA+_MIHAJLOVI%C4%86.946.891.html, pristupljeno 12. oktobra 2018. godine.

305 Pretraga registra funkcionera, Agencija za borbu protiv korupcije, dostupno na http://www.acas.rs/pretraga-registra/, pristupljeno 12. oktobra 2018. godine.

306 Prilog za izradu teme: „Delovanje militantnih grupacija sa pozicija srpskog ekstremizma - SČO, Srpska garda, Beli orlovi, Ravnogorski pokret i dr", MUP RS RDB, Centar RDB Sremska Mitrovica, dok. pred. br. D01289, *Stanišić i Simatović*, str. 5.

307 Dalj je 1991. godine bio deo opštine Osijek, dok danas pripada opštini Erdut.

308 Izjava svedoka S.Đ. data FHP-u, decembar 2012. godine; Rešenje Opštinskog suda u Apatinu o proglašenju nestalog lica za umrlo, 14. februar 2002. godine, Baza podataka FHP-a.

ulazu u policijsku stanicu u Dalju, na teritoriji koju su u tom periodu kontrolisale srpske oružane snage takozvane SAO SBZS.[309]

Supruga Stevana Đurkova prijavila je njegov nestanak Crvenom krstu u Apatinu i nakon tri ili četiri dana otišla je u štab TO u Dalju da se raspita o Stevanu.[310] Tamo je od pripadnika srpske TO Milorada Stričevića[311] saznala da se Stevan nalazi u štabu TO i da ga drže zatvorenog „zato što je Stevan hrvatski špijun".[312]

Milorad Stričević zvani Staljin iz Dalja bio je pripadnik takozvane „svemirske policije" ili jedinice za sigurnost u sastavu TO Dalj. Ova jedinica bila je zadužena za privođenje i ispitivanje nesrpskog stanovništva u Dalju.[313] Stričević je bio direktno podređen Željku Ražnatoviću Arkanu, komandantu SDG.[314]

Milorad Stričević je supruzi Stevana Đurkova tokom razgovora rekao da dođe sutradan i da će tad moći da vidi supruga.[315]

Dan kasnije, supruga Stevana Đurkova ponovo je otišla u štab TO u Dalju, ali tamo nije zatekla Stričevića. Ljudi koji su tamo bili pravili su se da za Stričevića nikada nisu čuli.[316]

Prema izveštaju Odeljenja SDB u Somboru od 15. oktobra 1991. godine, Milorad Stričević je prosledio organima bezbednosti JNA netačnu informaciju o tome da su pojedini građani Sonte pripremali atentat na jednog pukovnika JNA i da su zato pripadnici vojne policije JNA prešli u Sontu i uhapsili nekoliko građana.[317]

Na suđenju Goranu Hadžiću pred MKSJ, Zlatko Antunović je svedočio o tome da je čovek iz Sonte prijavljen Stričeviću zbog toga što je na svom kafiću istakao hrvatsku zatavu.[318]

309 *Ibid.*
310 *Ibid.*
311 Izjava svedoka S.Đ. data FHP-u, decembar 2012. godine; Potvrda o preuzetim licima iz policijske stanice Dalj u ime Štaba odbrane Dalja Milorad Stričević od 5. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. P00315, *Stanišić i Simatović*, str. 1; Svedočenje C-1175 pred MKSJ u predmetu *Milošević* od 27. avgusta 2003. godine, str. 25464.
312 Izjava svedoka S.Đ. data FHP-u, decembar 2012. godine.
313 Informacija, Neovlašćena ubistva zarobljenih pripadnika ZNG i drugih lica, general major Milan Babić od 18. oktobra 1991. godine, dok. pred. br. 00718, *Hadžić*, str. 1-2; Presuda Županijskog suda u Osijeku u predmetu Željko Čizmić od 27. decembra 2011. godine, str. 4.
314 Public redacted version of Prosecution final trial brief 28 February 2013, *Stanišić i Simatović*, par. 993.
315 Izjava svedoka S.Đ, data FHP-u, decembar 2012. godine; Rešenje Opštinskog suda u Apatinu o proglašenju nestalog lica za umrlo, 14. februar 2002. godine, Baza podataka FHP-a.
316 Izjava svedoka S.Đ. data FHP-u, decembar 2012. godine.
317 Informacija odeljenja SDB Sombor, Pokrajinski SUP APV, od 15.10.1991. godine, dok. pred. br. P00334, *Stanišić i Simatović*, str. 2.
318 Svedočenje Zlatka Antunovića pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 17. oktobra 2012. godine, str. 240.

Za zločine u Dalju vođeno je više postupaka pred sudovima u Hrvatskoj, u kojima su okrivljeni pripadnici TO Dalj, međutim nijedan postupak se nije bavio nestankom Stevana Đurkova.[319]

Milorad Stričević je ubijen u Dalju 1992. godine.[320]

Stevan Đurkov se do danas nalazi na listi nestalih osoba MKCK.[321]

ii. Nestanak Mate i Ivice Abjanovića

Hrvati Mato (1950) i Ivica (1952) Abjanović, rođena braća iz šidskog sela Morović, 23. oktobra 1991. godine odvedeni su iz svoje kuće i tada su poslednji put viđeni živi.

Dana 23. oktobra 1991. godine u kuću porodice Abjanović u selu Morović u opštini Šid, došla su četiri uniformisana i naoružana muškarca. Oni su došli u dva siva automobila sa registarskim oznakama JNA. U tom trenutku u kući su bili Mato Abjanović, njegova majka Marija, supruga Gordana, kao i njihova maloletna deca.[322]

Uniformisana lica su opkolila kuću, ušla unutra i tražila da Mato Abjanović krene na saslušanje u stanicu policije u Šidu. Istakli su da imaju nalog za saslušanje, ali ga porodici Abjanović nisu pokazali.[323] Mato Abjanović nije pružao otpor, mada je rekao da se ni zbog čega ne oseća krivim i da ne želi da ide u stanicu policije. U tom trenutku iz susednog dvorišta u kuću je došao i Matov rođeni brat, Ivica Abjanović.[324]

Kada je postalo jasno da uniformisane osobe neće odustati od namere da odvedu Matu na saslušanje, Ivica Abjanović je odlučio da pođe sa njima. Nakon toga, Mato i Ivica su ušli u službene automobile JNA i odvezeni su prema Šidu. Tada su poslednji put viđeni. [325]

---

319 Zločin u Dalju, dostupno na https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-dalju.html; Zločin u Dalju 2, dostupno na https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-dalju-2.html; Zločin u Dalju 3, dostupno na https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-dalju-3.html; Zločin u Dalju 4, dostupno na https://www.documenta.hr/hr/zlo%C4%8Din-u-dalju-iv.html; pristupljeno 19. oktobra 2018. godine.

320 Zločin u Dalju, Izveštaji sa rasprave, Centar za mir Osijek od 2. juna 2011. godine, dostupno na http://www.centar-za-mir.hr/ps/zlocin-u-dalju/, pristupljeno 5. oktobra 2018. godine; Svedočenje Gorane Rakić pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 20. novembra 2012. godine, str. 1526; Svedočenje Višnje Bilić pred MKSJ u predmetu *Hadžić* od 11. aprila 2013. godine 3838.

321 Nacionalna evidencija nestalih osoba MUP RH, dostupno na http://www.nestali.hr/default.aspx?id=22&osoba_id=2406, pristupljeno 5. oktobra 2018. godine; Osobe nestale u vezi s oružanim sukobom u Republici Hrvatskoj MKCK, dostupno na https://familylinks.icrc.org/croatia/hr/pages/person-details.aspx?cid=76213, pristupljeno 5. oktobra 2018. godine.

322 Izjava V.A., data Vojvođanskom građanskom centru, dostupna na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/vesna-a/, pristupljeno 9. decembra 2018. godine; Podnesak punomoćnika oštećenih podnet Okružnom javnom tužilaštvu Sremska Mitrovica 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP

323 Podnesak punomoćnika oštećenih podnet Okružnom javnom tužilaštvu Sremska Mitrovica 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP.

324 Izjava V.A., data Vojvođanskom građanskom centru, dostupna na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/vesna-a/, pristupljeno 9. decembra 2018. godine; Podnesak punomoćnika oštećenih podnet Okružnom javnom tužilaštvu Sremska Mitrovica 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP.

325 *Ibid.*

Iste večeri, 23. oktobra 1991. godine, Matova supruga je sa sinom otišla u stanicu policije u Šidu da se raspita šta se dogodilo. Razgovarala je sa tadašnjim načelnikom policije u Šidu, Nedeljkom Makivićem, koji joj je rekao da on nije izdao službeni nalog za privođenje ili hapšenje braće Abjanović.[326]

Sutradan ujutro Gordana Abjanović ponovo je otišla u zgradu SUP-a Šid, ovaj put sa Marijom Abjanović, majkom Mate i Ivice. Načelnik policije Makivić im je tada rekao da je braću Abjanović odvela „druga strana". Na pitanje Marije Abjanović o kojoj strani se radi i šta je u pitanju, načelnik joj je rekao: „Njih su ustaše sklonile", čime je sugerisao da je za njihovu sudbinu odgovorna hrvatska strana.[327]

Porodica Abjanović nikada nije dobila službenu informaciju o tome šta se dogodilo sa Matom i Ivicom. U pokušaju da dođu do odgovora, obilazili su logore za Hrvate u Srbiji za koje su čuli, išli su u Niš, Zrenjanin, Stajićevo, Begejce i u Sremsku Mitrovicu. Do njih su stizale različite informacije, između ostalog i to da su iz SUP-a u Šidu predati srpskim paravojnim jedinicama iz Tovarnika.[328] Takva informacija nikada nije potvrđena.

Porodica Abjanović je ostala u Moroviću do 1993. godine, kada su dve porodične kuće zamenili za imanja u Hrvatskoj i odselili se.[329]

Nakon što su poslednji put viđeni u kući u Moroviću, Mato i Ivica Abjanović se do danas vode kao nestala lica u evidenciji MKCK.[330]

Njihova sudbina je i do danas nepoznata i niko nije odgovarao za njihovo odvođenje, iako je porodica Abjanović Okružnom javnom tužilaštvu u Sremskoj Mitrovici 2004. godine podnela krivičnu prijavu. Tužilaštvo je odbacilo krivičnu prijavu, navodeći da je nastupila relativna zastarelost krivičnog gonjenja.[331]

---

326 *Ibid*.

327 *Ibid*; Izveštaj M.Z. od 23. aprila 2007. godine, Arhiva FHP.

328 Izjava V.A., data Vojvođanskom građanskom centru, dostupno na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/vesna-a/ pristupljeno 9. decembra 2018. godine.

329 *Ibid*.

330 Nacionalna evidencija nestalih osoba MUP RH, dostupno na http://www.nestali.hr/default.aspx?id=21, pristupljeno 20. septembra 2018. godine; Osobe nestale u vezi s oružanim sukobom u Republici Hrvatskoj, MKCK, dostupno na https://familylinks.icrc.org/croatia/hr/pages/search-persons.aspx, pristupljeno 20. septembra 2018. godine.

331 FHP je u svom istraživanju utvrdio da je tužilac bez zakonom predviđenog osnova odbacio prijavu, odnosno tužilac je pri računanju roka zastarelosti pošao od toga da se radi o krivičnom delu ubistva, međutim u konkretnom slučaju radi se o teškom ubistvu, jer tada važeći Krivični zakon RS predviđa da je umišljajno lišenje života više lica teško ubistvo, te je zaprećena kazna duža, a samim tim i rok zastarelosti. FHP je o tome obavestio Okružno javno tužilaštvo, Republičko javno tužilaštvo i Tužilaštvo za ratne zločine. Navedeno prema: Izveštaj M.Z. od 23. aprila 2007. godine, Arhiva FHP; Izveštaj o radu na slučaju nestanka braće Abjanović, M.V., od 13. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP; Podnesak punomoćnika oštećenih podnet Okružnom javnom tužilaštvu Sremska Mitrovica 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP; Podnesak punomoćnika oštećenih u predmetu Okružnog javnog tužilaštva u Sremskoj Mitrovici upućen Republičkom javnom tužilaštvu 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP; Podnesak punomoćnika oštećenih u predmetu Okružnog javnog tužilaštva u Sremskoj Mitrovici upućen Tužilaštvu za ratne zločine 31. oktobra 2008. godine, Arhiva FHP.

iii. Ubistvo Krešimira Hercega

Krešimir Herceg (1938), Hrvat iz šidskog sela Višnjićevo, ubijen je 7. novembra 1991. godine. Ubistvo se odigralo kod mosta na kanalu Šarkudin, kod ulaza u Višnjićevo iz pravca sela Morović.

Ubistvo Krešimira Hercega po sopstvenom priznanju počinio je Đorđe Dvoranac iz Višnjićeva.[332] Okolnosti samog ubistva nisu u potpunosti razjašnjene i postoje dve verzije samog događaja.

Đorđe Dvoranac je bio pripadnik TO Višnjićevo. U večernjim satima 7. novembra 1991. godine, Dvoranac je ostao sam na stražarskom mestu na ulazu u Morović iz pravca Višnjićeva, kod mosta na kanalu Šarkudin. Oko 20 časova Dvoranac je obavestio MZ Višnjićevo da je „pucao na nepoznatu osobu koja nije stala na sva upozorenja".[333]

Dežurni iz Mesne zajednice Višnjićevo je iste večeri obavestio dežurnu službu SUP-a Šid da leš NN osobe nije pronađen jer je upao u vodu, kao i da ne mogu sa sigurnošću da tvrde da je NN osoba usmrćena. Policija je iste večeri izvršila uviđaj kod mosta na kanalu Šarkudin, gde su pronađene čaure. Telo Krešimira Hercega je pronađeno dan kasnije, 8. novembra 1991. godine, u kanalu.[334]

Đorđe Dvoranac je uhapšen 7. novembra 1991. godine oko 23 časa. Dva dana kasnije, protiv njega je podneta krivična prijava Okružnom javnom tužilaštvu u Sremskoj Mitrovici. U samoj krivičnoj prijavi je navedeno da „[p]rema kazivanju meštana sela Višnjićeva, Herceg se na više mesta i više puta eksponirao kao velikohrvat, vređao poznanike, komšije i sl, upućivao pretnje Romima sela Višnjićeva da će dovesti ustaše da ih kolju i slične provokacije. Pretpostavlja se da je i ovoga puta Krešimir hteo da dokaže kako bez ičijeg znanja i odobrenja može kad god on to želi [može] ući i izaći iz sela i to neprimećen, a kada je bio primećen pokušao je pobeći gde je ovom prilikom izgubio život".[335]

Đorđe Dvoranac je pušten iz pritvora nakon dva dana. Naredne godine Okružno javno tužilaštvo iz Sremske Mitrovice je odbacilo ovu krivičnu prijavu.[336]

Dana 12. decembra 2005. godine u 21 čas na televiziji B92 emitovana je emisija „Insajder" koja se bavila ubistvom Krešimira Hercega u Višnjićevu. Prema onome što su meštani ispričali ekipi novinara „Insajdera", Đorđe Dvoranac je izveo Krešimira Hercega iz kafane FK Hajduk u centru sela, proveo ga kroz selo i usput tukao, vređao i vukao sve do kanala Šarkudin, gde ga je ubio.[337] Ovi navodi nisu novi – nekoliko svedoka je tokom istrage navelo da su čuli za to već te večeri kada je Krešimir Herceg ubijen ili nakon događaja, međutim ove informacije nisu nikada potvrđene.[338]

---

332 Krivična prijava KU 945/91 za ubistvo u Višnjićevu, Đorđe Dvoranac, 9. Novembar 1991. godine, str. 1.
333 *Ibid.*
334 *Ibid*, str. 2.
335 *Ibid*, str. 3.
336 Službena beleška, Okružno javno tužilaštvo, Sremska Mitrovica, 13. april 2006. godine, Baza FHP, str. 1.
337 „Ubistvo u Višnjićevu", *Insajder*, 12. decembar 2005. godine, dostupno na https://insajder.net/sr/sajt/tema/616/, pristupljeno 17. oktobra 2018. godine.
338 Službena beleška, Okružno javno tužilaštvo, Sremska Mitrovica, 13. april 2006. godine, Baza FHP, str. 11.

Nakon prikazivanja emisije „Insajder“ sprovedena je dodatna istraga od strane Ratka Galečića, okružnog javnog tužioca u Sremskoj Mitrovici, koji je zaključio da nisu prikupljeni novi podaci i dokazi na osnovu kojih bi se mogao pokrenuti krivični postupak. Tužilac Galečić je u istrazi utvrdio da nema neposrednih svedoka događaja, da su svi koji su ispitani za sam događaj čuli ili od nekog drugog ili od lica koja više nisu živa. On je navode iz emisije „Insajder“ ocenio kao neosnovane.[339]

iv. Ubistvo Živana Marušića

Živan Marušić (1939), Hrvat iz sela Jamena u opštini Šid, ubijen je u dvorištu porodične kuće 23. februara 1992. godine. Za ovo ubistvo osuđen je meštanin sela Jamena Zoran Filipović.[340]

Zoran Filipović je od početka sukoba u Hrvatskoj bio mobilisan u rezervni sastav JNA. Po povratku u selo bio je pripadnik TO u selu Jamena. Početkom februara 1992. godine Filipović je čuo seoske glasine o tome da Marušić ima radio stanicu i da preko nje održava vezu sa Hrvatima. On je sumnjičio Marušića „da pripada ustaškoj organizaciji i da poseduje radio stanicu sa kojom održava vezu sa navedenom organizacijom“.[341]

Filipović je u prvoj polovini februara 1992. godine otišao naoružan kod Živana Marušića, u nameri da potraži radio stanicu za koju je čuo. U kući je tada zatekao Marušićevu suprugu, koju je pitao da li imaju radio stanicu. Kada je ona rekla da nemaju, Filipović je izvršio pretres pomoćne zgrade, ali ništa nije našao, nakon čega je otišao iz kuće.[342]

U večernjim satima 23. februara 1992. godine Zoran Filipović se, naoružan poluautomatskom puškom, dovezao automobilom do kuće Živana Marušića. Preskočio je zidanu ogradu i ušao u dvorište, gde se prikrio u mraku. Kada je Marušić naišao, Filipović je u njega ispalio više hitaca, od kojih su ga tri pogodila. Živan Marušić je preminuo na licu mesta. Nakon počinjenog ubistva, Zoran Filipović je preko zidane ograde otišao iz dvorišta i svojim automobilom se uputio u nepoznatom pravcu.[343]

Dan kasnije, 24. februara 1992. godine Zoran Filipović je uhapšen.[344]

Zoran Filipović je u septembru 1992. godine osuđen na kaznu zatvora u trajanju od šest godina za ubistvo Živana Marušića.[345]

339 *Ibid*, str. 11 i 12.
340 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Zoran Filipović* od 8. septembra 1992. godine; Izjava svedoka I. M. data FHP-u, novembar 2018. godine.
341 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Zoran Filipović* od 8. septembra 1992. godine, str. 7.
342 *Ibid.*
343 *Ibid.*
344 *Ibid.*
345 *Ibid.*

v. Ubistvo Franje, Ane i Joze Matijevića

Članovi hrvatske porodice Matijević – Ana (1932), Jozo (1931) i njihov sin Franjo (1975) – iz šidskog sela Kukujevci ubijeni su u selu Mohovo u Hrvatskoj neutvrđenog datuma nakon 20. aprila 1992. godine, kada su odvedeni iz porodične kuće.

Dana 20. aprila 1992. godine Ana i Jozo Matijević su se, zajedno sa svojim maloletnim sinom Franjom, spremali za selidbu iz Kukujevaca. Više članova njihove porodice se do tada već iselilo iz Kukujevaca zbog pretnji i pritisaka koje su Hrvati trpeli u selu. Stvari porodice Matijević su bile utovarene na kamion u dvorištu porodične kuće u Proleterskoj ulici.[346]

Prema svedočenju komšija, tog dana u dvorištu porodice Matijević bio je čovek iz Žlebine, opština Virovitica, sa kojim su menjali kuću. U dvorište je tada došlo desetak ljudi koji su u to vreme išli po selu i uzimali stvari od Hrvata koji su se iseljavali. Među njima je bio i čovek sa nadimkom Major, Srbin koji se doselio u Kukujevce. Oni su od Matijevića tražili da im predaju mešalicu koja je već bila utovarena u kamion. Jozo Matijević im je platio 400 maraka da je ne uzmu. Tada je čovek sa nadimkom Major ošamario Anu Matijević u dvorištu. Nakon toga su Major i drugi napadači otišli.[347]

Matijevići su planirali da krenu za Hrvatsku 20. aprila 1992. godine kasno uveče.[348] Međutim, oko 23 časa kuću porodice Matijević opkolilo je desetak naoružanih lica koji su do kuće došli u dva automobila – belom *Citroenu* i žutom *Mercedesu.* Prema svedočenju meštana, među tim ljudima bili su i Nikola Krtinić, taksista iz Šida, čovek sa nadimkom Golub koji je držao podrum pića u Šidu i Petar Živković iz Sota.[349] Jedna komšinica porodice Matijević je čula da se nešto dešava i izašla je iz kuće da vidi o čemu se radi. Jedan od naoružanih ljudi je toj ženi rekao da se vrati u kuću i dodao: „Hoćeš i ti da završiš...?“[350]

Nakon tog događaja, Franjo, Ana i Jozo Matijević nisu više viđeni. Dan kasnije, 21. aprila 1992. godine, vozač kamiona odvezao je stvari porodice Matijević u Slavonski Brod, rekavši Aninim i Jozinim sinovima, koji su čekali roditelje, da su oni zadržani na granici.[351]

346 Izjava svedoka A.M. data FHP-u, septembar 2015. godine.
347 *Ibid*; Izjava svedoka M.C. data FHP-u, april 2013. godine.
348 Izjava svedoka A.M. data FHP-u, septembar 2015. godine.
349 *Ibid*. Petar Živković, prosvetni radnik iz Sota, bio je četvrtooptuženi u predmetu koji se ticao ubistva porodice Oskomić u Kukujevcima i Stevana Krošlaka u Sotu. U tom procesu Živković je oslobođen optužbi za izazivanje rasne, verske i nacionalne mržnje, razdora i netrpeljivosti. Videti u: Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine.
350 Izjava svedoka A.M. data FHP-u, septembar 2015. godine.
351 *Ibid*; izjava istog svedoka, oktobar 2018. godine.

Tela Franje, Ane i Joze Matijevića ekshumirana su 30. aprila 1998. godine iz masovne grobnice u selu Mohovo u blizini Iloka u Hrvatskoj, oko 35 kilometara od Kukujevaca.[352] Jozo i Franjo su pronađeni sa rukama vezanim na leđima. Prilikom identifikacije je utvrđeno da su oni ubijeni iz lovačke puške, i to iz neposredne blizine. Na posmrtnim ostacima Ane Matijević nisu nađene vidljive povrede.[353]

Za ubistvo porodice Matijević niko nije procesuiran. FHP ne poseduje podatke o tome da li je vođena istraga za ubistvo porodice Matijević. FHP je 16. oktobra 2018. godine Tužilaštvu za ratne zločine (TRZ) Republike Srbije podneo krivičnu prijavu protiv nekoliko NN lica, zbog ubistva tri člana porodice Matijević.[354]

TRZ je 14. novembra 2018. godine odbacilo krivičnu prijavu FHP-a, uz obrazloženje da krivično delo zločin protiv čovečnosti nije bilo propisano kao krivično delo u vreme događaja 1992. godine.[355]

vi. Ubistvo Mijata Štefanca

Mijat Štefanac (1951), Hrvat, meštanin sela Hrtkovci, ubijen je 28. juna 1992. godine u ataru Golomača između Nikinaca i Hrtkovaca, u vojvođanskoj opštini Ruma.[356]

Telo Mijata Štefanca pronađeno je sutradan ujutru, 29. juna 1992. godine, od strane dežurne službe SUP-a Ruma. Istog dana uhapšeno je šest lica zbog ubistva. Oni su zadržani u pritvoru. Dana 22. septembra 1992. godine Okružno javno tužilaštvo u Sremskoj Mitrovici podiglo je optužnicu protiv Mlađena Kekerovića, Momčila Vidakovića, Branislava Kalinića, Pere Lukača, Petra Žegarca i Dragana Lazarevića. Sva navedena lica su Srbi koji su pre tog događaja izbegli iz Hrvatske.[357]

Tokom sudskog postupka protiv šestorice optuženih utvrđeno je da je 28. juna 1992. godine, oko pet sati posle podne Mlađen Kekerović, izbeglica iz Grubišnog Polja, dovezao Mijata Štefanca do Nikinaca. Tokom vožnje od Hrtkovaca do Nikinaca, Štefanac je u alkoholisanom stanju izrazio nezadovoljstvo

352 U istoj grobnici pronađeni su i posmrtni ostaci Martina Pankovića, hrvatskog civila iz Bogdanovaca u Hrvatskoj. Videti u: Masovne grobnice u Hrvatskoj, Centar za mir Osijek, dostupno na http://www.centar-za-mir.hr/uploads/masovne_grobnice_u_RH_1995_2005._karta.pdf, pristupljeno 18. septembra 2018. godine; Otkrivanje spomen obilježja na lokaciji „Mohovo", masovne grobnice žrtava iz Domovinskog rata, dostupno na: http://pozega.sdp.hr/aktualno/otkrivanje-spomenobiljezja-na-lokaciji-mohovo-masovne-grobnice-zrtava-iz-domovinskog-rata/, pristupljeno 18. septembra 2018. godine.

353 Izjava svedoka A.M. data FHP-u, septembar 2015. godine.

354 Krivična prijava za ubistvo članova porodice Matijević u aprilu 1992. godine, 16. oktobar 2018. godine, FHP, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=35719, pristupljeno 23. oktobra 2018. godine.

355 Obaveštenje Tužilaštva za ratne zločine o odbacivanju krivične prijave od 14. novembra 2018. godine, Baza podataka FHP-a. Stav FHP- a je da postojeći pravni okvir u Srbiji dozvoljava vođenje krivičnih postupaka za krivično delo zločin protiv čovečnosti.

356 „Uhapšeni osumnjičeni za ubistvo u Hrtkovcima", *Politika*, 2. jul 1992. godine; „Ubistvo u Hrtkovcima", *Sremske novine*, 8. jul 1992. godine; Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Mlađen Kekerović i dr.* od 18. novembra 1992. godine, str. 2-3.

357 „Uhapšeni osumnjičeni za ubistvo u Hrtkovcima", *Politika*, 2. jul 1992. godine; „Političko ili obično nasilje", *Borba*, 3. jul 1992. godine; „Ubistvo u Hrtkovcima", *Sremske novine*, 8. jul 1992. godine; Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Mlađen Kekerović i dr.* od 18. novembra 1992. godine, str. 8.

zbog dolaska Srba iz Hrvatske u Hrtkovce, psovao je Srbe što ga teraju iz kuće i govorio je da je on Hrvat.[358]

Kekerović mu je rekao da prestane sa tim jer je on Srbin. Nakon toga, zajedno su otišli u kafanu „Točak" u Nikincima, gde su sedeli u društvu još nekoliko lica. Štefanac je nastavio da govori da je on Hrvat, da će otići za Mađarsku i da će Srbi videti kad se Hrvati vrate. Nakon toga su mu osobe u čijem je društvu bio skinule i polupale naočare i prosule mu piće po glavi.[359]

Oko osam sati uveče, Štefanac je krenuo iz kafane „Točak" i zamolio Mlađena Kekerovića da ga odveze za Hrtkovce. Kekerović je prihvatio. Osim njih dvojice, u vozilo je ušao i Momčilo Vidaković, Srbin iz Grubišnog Polja. Tokom vožnje je svađa nastavljena, nakon čega je Kekerović zaustavio automobil i rekao Štefancu da izađe iz auta. Kada je izašao, Kekerović ga je više puta šutnuo u glavu i telo. Potom je Kekerović seo za volan i autom dva puta prešao preko tela Mijata Štefanca, usled čega je Štefanac preminuo.[360]

Kekerović je zbog tog ubistva osuđen na četiri godine i šest meseci zatvora.[361] Druga lica obuhvaćena optužnicom su oslobođena.[362]

Iako je optužnica sva navedena lica teretila za krivično delo nasilja kojim se ugrožavaju slobode i prava građana pripadnika drugog naroda, narodnosti ili etničke grupe[363], sud je ipak presudio da je Mlađen Kekerović izvršio krivično delo ubistva na mah i obrazložio da nije utvrđeno da su optuženi vređali, ponižavali ili zlostavljali Mijata Štefanca.[364] „Objektivno ceneći uvrđeno činjenično stanje to što je oštećeni uvredljivo govorio o Srbima i posebno Srbima izbeglicama, i imajući situaciju i atmosferu u kafani u vidu, te činjenicu da se oštećeni nalazio upravo u društvu optuženih koji su izbeglice sa teritorije bivše Republike Hrvatske za normalnog čoveka nije se moglo ni očekivati drugačije ponašanje optuženih od onog kako su se ponašali, bolje rečeno nije se moglo očekivati da optuženi u takvoj situaciji ostanu ravnodušni i da ne ispolje svoju uvređenost."[365]

358 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Mlađen Kekerović i dr.* od 18. novembra 1992. godine. str. 2-3.
359 *Ibid.* str. 3.
360 *Ibid.*
361 Kekerović je tada osuđen i za za neovlašćeno nabavljanje, držanje, nošenje, razmenu oružja i municije na 6 meseci, pa mu je izrečena jedinstvena kazna zatvora od 4 godine i 9 meseci.
362 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Mlađen Kekerović i dr.* od 18. novembra 1992. godine, str. 27.
363 Optužnica Okružnog javnog tužilaštva protiv *Mlađena Kekerovića i dr.* od 22. septembra 1992. godine, tačka 1.
364 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Mlađen Kekerović i dr*. od 18. novembra 1992. godine, str. 25 i 26.
365 *Ibid*, str. 25.

vii. Ubistvo Nade i Stevana Guština

Bračni par Nada i Stevan Guštin[366] ubijen je u porodičnoj kući u vojvođanskom mestu Bač, u noći između 2. i 3. avgusta 1992. godine.[367] Stevan je bio Hrvat, a Nada Srpkinja.[368]

Stevan Guštin je bio fotograf u Baču. Dana 2. avgusta 1992. godine bio je angažovan da fotografiše na seoskoj slavi u susednom naselju Mali Bač. Njegova supruga Nada ostala je sama kod kuće.[369]

Nepoznati počinioci su te večeri ušli u kuću i ubili Nadu. Sačekali su da se vrati Stevan, pa su potom ubili i njega. Na osnovu iskaza svedoka, bračni par Guštin je zaklan.[370]

Kriminalistička policija iz Novog Sada je izvršila uviđaj i sprovela istragu, međutim počinioci nikada nisu pronađeni i za ovo ubistvo niko nije odgovarao.[371]

viii. Ubistvo Stevana Krošlaka

Dana 9. aprila 1993. godine, u večernjim satima, u šidskom selu Sot ubijen je Stevan Krošlak (1940). Krošlak je bio Slovak po nacionalnosti, ali je percipiran kao neko ko pomaže „ustašama" i likvidiran je u sklopu plana „da na teritoriji SR Jugoslavije u selima Zapadnog dela Srema, pretežno nastanjenim hrvatskim i drugim nesrpskim življem, ozbiljnim pretnjama i prinudom treba vršiti pritisak na Hrvate i na pripadnike drugih nesrpskih nacionalnosti, te ih zastrašiti, tako da napuste ta sela i da to zastrašivanje 'odjekne' i na taj način bi se ubrzalo prvenstveno iseljavanje Hrvata, ali i drugih nesrpskih nacionalnosti naklonjenih Hrvatima".[372]

Ubistvo su počinili Pavle Drašković iz sela Vrapce u opštini Medveđa na jugu Srbije, i Goran Vuković zvani Šojka iz Đurisela u opštini Kragujevac, koji su bili pripadnici dobrovoljačke jedinice iz Srbije koja je ratovala na teritoriji Hrvatske.[373]

Ubistvo Stevana Krošlaka je bio deo plana koji su Drašković i Vuković dogovorili zajedno sa komandantom njihove dobrovoljačke jedinice, Milanom Nikolićem zvanim Đeneral iz sela Ranilović kod Aranđelovca.[374]

366 FHP-u nepoznata godina rođenja Nade i Stevana Guština.
367 Izjava svedoka M.G. data FHP-u, novembar 2018. godine; Podaci Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata (1991.) od 13. novembra 2018. godine.
368 Izjava svedoka M.G. data FHP-u, novembar 2018. godine.
369 Izjava svedoka M.G. data FHP-u, novembar 2018. godine; Podaci Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata (1991.) od 13. novembra 2018. godine.
370 *Ibid.*
371 Kriminalistička policija iz Novog Sada je izvršila uviđaj i sprovela istragu, međutim počinioci nikada nisu pronađeni i za ovo ubistvo niko nije odgovarao.
372 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine, str. 1 i 3.
373 Izjava svedoka J.K. data FHP-u, decembar 2012. godine, Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine, str. 1-3.
374 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine, str. 2-3.

Dana 9. aprila 1993. godine, Drašković i Vuković su došli autom u selo Sot, sa namerom da izvrše pritisak na Stevana Krošlaka da se iseli. O njemu su prethodno prikupili informacije od Krošlakovog komšije, prosvetnog radnika i funkcionera SRS Petra Živkovića, koji je i pre toga učestvovao u akcijama zastrašivanja nesrpskog stanovništva opštine Šid [videti str. 18, 40, 56].[375]

Drašković i Vuković su na imanje Stevana Krošlaka upali naoružani. Kada su ga spazili u dvorištu, Pavle Drašković je u njega ispalio tri hica, od kojih su ga dva pogodila u leđa. Stevan Krošlak je nedugo potom preminuo.[376]

Pavlu Draškoviću, Goranu Vukoviću, Milanu Nikoliću i Petru Živkoviću suđeno je pred Okružnim sudom u Sremskoj Mitrovici u objedinjenom postupku za ubistvo Stevana Krošlaka i članova porodica Oskomić i Tomić [videti str. 60 i 61]. Drašković, Vuković i Nikolić su osuđeni za izazivanje, odnosno podstrekavanje rasne, nacionalne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Za ubistvo Stevana Krošlaka Drašković je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina.[377] Presudu je potvrdio i Vrhovni sud Srbije 13. septembra 1999. godine.[378]

ix. Ubistvo Marije Tomić, Agice i Nikole Oskomića

Bračni par Agica (1943) i Nikola (1940) Oskomić i Nikolina tetka Marija Tomić (1906), meštani sela Kukujevci u opštini Šid, ubijeni su u porodičnoj kući u noći između 29. i 30. jula 1993. godine.

Te noći Milan Nikolić zvani Đeneral dovezao je Pavla Draškovića i Gorana Vukovića zvanog Šojka do kuće porodice Oskomić u ulici Vladimira Nazora u Kukujevcima.[379]

U kući su u tom trenutku bili Agica i Nikola Oskomić i Nikolina tetka Marija Tomić. Drašković i Vuković su naoružani upali u pomoćnu zgradu i u kuhinji zatekli Nikolu Oskomića. Vuković je uperio pištolj modela Škorpion u Oskomića, a Drašković je u rukama držao pajser. Vuković i Drašković su pitali Nikolu Oskomića da li je istina da mu je sin u Zagrebu i zašto se on još uvek nije iselio iz Kukujevaca. Tokom tog razgovora Drašković je više puta pajserom udario Nikolu Oskomića u glavu. Nakon toga su Drašković i Vuković isekli dva kabla i vezali mu ruke i noge, a preko usta mu povezali krpu kako ne bi mogao da viče. Tako vezanog odvukli su ga u ostavu u okviru kuhinje i gurnuli ga niz stepenice.[380]

Drašković i Vuković su se potom uputili u glavnu kuću, gde su bile Agica Oskomić i Nikolina tetka Marija Tomić. Po ulasku u kuću, Pavle Drašković je Agicu udario više puta pajserom, nakon čega joj je Vuković iz pištolja Škorpion ispalio hitac u potiljak. Agica Oskomić je preminula na licu mesta. U tom trenutku u hodnik je izašla i Nikolina tetka, Marija Tomić, koju je Vuković na isti način usmrtio.[381]

375 *Ibid*, str. 3.
376 *Ibid*, str. 3 i 4.
377 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine, str. 84 i 85.
378 Presuda Vrhovnog suda Srbije u Beogradu u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 13. septembra 1999. godine.
379 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr*. od 26. aprila 1996. godine, str. 4.
380 *Ibid*.
381 *Ibid*, str. 4 -5.

Vuković je zatim izašao iz kuće i vratio se u pomoćnu zgradu, gde je sa tri hica usmrtio vezanog Nikolu Oskomića.[382]

Nakon ubistva porodice Oskomić, Drašković i Vuković su pobegli. Njih je na dogovorenom mestu trebalo da sačeka Milan Nikolić, međutim on se nije pojavio, pa su peške napustili Kukujevce.[383]

Za ubistvo članova porodica Oskomić i Tomić osuđen je Goran Vuković. On je za to i za druga krivična dela (izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti) osuđen na 15 godina zatvora[384] [detaljnije o tom procesu, u kojem su pored njega osuđeni Pavle Drašković i Milan Nikolić, videti str. 59-61].

x. Ubistvo Marije Purić

Marija Purić (1966), Hrvatica iz sela Golubinci u opštini Stara Pazova, ubijena je 6. februara 1994. u porodičnoj kući.

Porodica Purić je od 1992. godine bila izložena telefonskim pretnjama. Obično bi posle ponoći neko pozvao i psovao im „majku ustašku" i pretio da će ih zaklati. Mesec dana pred ubistvo Marije Purić, NN lice je pozvalo telefonom porodicu Purić i tražilo od njih da dan kasnije ostave 2.000 maraka ispod cigle na prilazu njihovoj kući. Porodica Purić je odbila da to uradi.[385]

Dana 6. februara 1994. godine u kasnim večernjim satima NN lice je ušlo u kuću porodice Purić i ubilo Mariju Purić u trpezariji. Ona je izbodena nožem. U drugim prostorijama kuće u tom trenutku su bili Marijina majka i brat. Marijin otac se nalazio u štali. Kada su čuli buku, Marijina majka i brat dotrčali su do trpezarije, gde su zatekli Mariju u krvi. Odmah su je kolima odvezli u Dom zdravlja Stara Pazova, gde je konstatovano da je Marija preminula.[386]

Iste večeri, policija iz Stare Pazove je izvršila uviđaj u kući porodice Purić. Narednih dana policija je više puta ispitala oca i brata Marije Purić. Ispitivanje je vođeno tendenciozno, na šta, između ostalog, ukazuje i pitanje koje im je postavljano – zašto mrze Srbe. Iz tog razloga brat Marije Purić zaključio je da policija njega sumnjiči za ubistvo sestre, zbog čega je napustio Srbiju.[387]

Za ubistvo Marije Purić nikada niko nije procesuiran.

382 *Ibid*, str. 5.
383 *Ibid*, str. 5.
384 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Pavle Drašković i dr.* od 26. aprila 1996. godine, str. 6-8.
385 Izjava svedoka M.P. data FHP-u, oktobar 2018. godine.
386 *Ibid*; Podaci Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata (1991.) od 13. novembra 2018. godine.
387 *Ibid*; Izjava svedoka M.V. data Vojvođanskom građanskom centru, dostupna na http://www.neispricaneprice.com/zrtva/milan-vidakovic/, pristupljeno 23. novembra 2018. godine.

xi. Ubistvo Živka Litrića

Živko Litrić (1936), Hrvat iz Kukujevaca, ubijen je 12. avgusta 1995. godine u porodičnoj kući u tom selu u ulici Vuka Karadžića. Za ovo ubistvo osuđen je Vilim Virt, izbeglica iz Hrvatske, Hrvat oženjen Srpkinjom, koji se u Kukujevce doselio 1992. godine.

Vilim Virt se nakon doseljavanja u Kukujevce angažovao oko zbrinjavanja srpskih izbeglica. Kako je sam govorio, bio je spreman da pod pretnjom iseljava Hrvate iz Kukujevaca. Pred istražnim sudijom i na suđenju za ubistvo Litrića, izjavio je da ga je ubio zato što se „ponašao prohrvatski, tačnije, bio je veliki Hrvat, puštao je Radio Zagreb u alkoholisanom stanju, psovao je majku četničku". Virt je takođe tvrdio da ga je najviše pogodilo to što je Litrić puštao muziku u vreme dok su izbeglice dolazile u Kukujevce.[388] Virt je, po sopstvenom priznanju, od dolaska u Srbiju bio član SRS. [389]

Dana 12. avgusta 1995. godine kasno uveče Vilim Virt je ušao u kuću Živka Litrića između 23 časa i ponoći i zatekao ga kako spava. Udario ga je pesnicom dva puta u glavu, usled čega je Litrić izgubio svest. Virt je tada izvadio kaiš iz pantalona, napravio omču i zadavio Litrića.[390]

Dva dana nakon počinjenog ubistva, Vilim Virt je, uz podršku zamenika predsednika SRS-a u Kukujevcima Petra Markovića, otišao u Zvornik i prijavio se kao dobrovoljac u srpske jedinice u BiH.[391]

Po dolasku u Zvornik Virt je priznao da je u Kukujevcima ubio Živka Litrića. Vojne vlasti Zvornika su odmah obavestile SUP Sremske Mitrovice, nakon čega je Virt uhapšen.[392]

Vilim Virt je 1996. godine osuđen za ubistvo Živka Litrića na deset godina zatvora, dok je Stevo Mrmoš, koji mu je pomogao da prikrije dokaze, osuđen za krivično delo pomoći učiniocu posle krivičnog dela na šest meseci zatvora.[393]

VI. Suđenje Vojislavu Šešelju pred MKSJ i reakcije na presudu

Dana 15. januara 2003. godine Tužilaštvo MKSJ je podiglo optužicu protiv lidera SRS Vojislava Šešelja za zločine protiv čovečnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja na području Hrvatske, BiH

388 Dopuna krivične prijave KU-203/95 povodom KD učinjenog na štetu Litrić Živka iz Kukujevaca od 15. avgusta 1995. godine, navedeno prema: Vojislav Šešelj, „Afera Hrtkovci i ustaška kurva Nataša Kandić", Beograd, Srpska radikalna stranka, 2007. godina, str. 984-986; Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Vilim Virt i Stevo Mrmoš* od 5. juna 1996. godine, str. 4-5.

389 Izjava Vilima Virta data 15. avgusta 1996. godine u SUP Sremska Mitrovica, navedeno prema Vojislav Šešelj, „Afera Hrtkovci i ustaška kurva Nataša Kandić", Beograd, Srpska radikalna stranka, 2007. godina, str. 987.

390 Presuda Okružnog suda u Sremskoj MItrovici u predmetu *Vilim Virt i Stevo Mrmoš* od 5. juna 1996. godine, str. 1-2.

391 Izjava Vilima Virta data 15. avgusta 1996. godine u SUP Sremska Mitrovica, navedeno prema: Vojislav Šešelj, „Afera Hrtkovci i ustaška kurva Nataša Kandić", Beograd, Srpska radikalna stranka, 2007. godina, str. 987.

392 Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Vilim Virt i Stevan Mrmoš* od 5. juna 1996. godine, str. 9.

393 Nakon ubistva Živka Litrića, Stevo Mrmoš je dao Virtu odeću da se presvuče i uklonio njegovu odeću. Videti u: Presuda Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici u predmetu *Vilim Virt i Stevan Mrmoš* od 5. juna 1996. godine, str. 3.

i Vojvodine, to jest vojvođanskog sela Hrtkovci. U optužnici se navodi da je Šešelj u svojim javnim istupima pozivao na proterivanje hrvatskog stanovništva iz dela Vojvodine, konkretno iz sela Hrtkovci u opštini Ruma, čime je podsticao svoje sledbenike, ali i predstavnike lokalne vlasti, da sprovode kampanju progona Hrvata.[394]

Dana 31. marta 2016. godine Pretresno veće MKSJ je oslobodilo Vojislava Šešelja po svim tačkama optužnice za zločine protiv čovečnosti i za kršenja zakona ili običaja ratovanja.[395]

Žalbeno veće Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove (MRMKS) je delimično ukinulo oslobađajuću presudu Vojislavu Šešelju i proglasilo ga krivim za podsticanje progona (prisilno raseljavanje), deportacije i drugih nehumanih dela (prisilno premeštanje), kao zločina protiv čovečnosti, a takođe i za činjenje progona (kršenje prava na bezbednost) kao zločina protiv čovečnosti u Hrtkovcima u Vojvodini. Žalbeno veće je osudilo Vojislava Šešelja na 10 godina zatvora.[396]

Presuda Vojislavu Šešelju je ujedno i jedina presuda koja je pred međunarodnim i domaćim sudovima izrečena za prisilno iseljavanje Hrvata iz Vojvodine, odnosno Hrtkovaca.

U presudi je utvrđeno da je neposredno nakon govora Vojislava Šešelja održanog 6. maja 1992. godine u Hrtkovcima [videti na str. 22-28], veliki broj Hrvata bio primoran da napusti selo. Ovaj govor je, po zaključku Žalbenog veća MKSJ, podstakao nasilje nad hrvatskim stanovništvom Hrtkovaca, što je rezultiralo njihovim odlaskom.[397] Na Hrvate je, navodi se dalje, vršen pritisak da zamene svoja imanja za imanja Srba iz Hrvatske – bili su izloženi šikaniranju i zastrašivanju. Takođe, utvrđeno je i da lokalne vlasti nisu preduzele ništa kako bi zaštitile hrvatsko stanovništvo i sprečile njihovo iseljavanje.[398]

Nakon oslobađajuće prvostepene presude MKSJ, Aleksandar Vučić, u to vreme predsednik Vlade Republike Srbije a ranije potpredsednik SRS i član ekspertskog tima odbrane Vojislava Šešelja, izjavio je da je suđenje Vojislavu Šešelju od početka bio politički proces i dodao: „Ponosan sam na činjenicu što je Vlada Srbije štitila zakone, što je Vlada Srbije štitila dostojanstvo Republike Srbije, što je štitila dostojanstvo građana Republike Srbije i dostojanstvo građanina Šešelja."[399]

Nakon izricanja presude Žalbenog veća, niko od najviših državnih zvaničnika nije se obratio javnosti. Jedan od malobrojnih koji je izneo svoje mišljenje bio je Marijan Rističević, poslanik u Parlamentu Srbije sa liste *Aleksandar Vučić - Srbija pobeđuje*, koji je rekao: „Pošto ja živim u Sremu, mogu da

394 Optužnica Tužilaštva MKSJ protiv Vojislava Šešelja od 15. januara 2003. godine, dostupno na: http://www.icty.org/x/cases/seselj/ind/bcs/ses-ii030115b.htm, pristupljeno 22. decembra 2018. godine.
395 Prvostepena presuda MKSJ u predmetu *Šešelj* od 31. marta 2016. godine, str. 104-105.
396 Žalbena presuda MRMKS u predmetu *Šešelj* od 11. aprila 2018. godine, par. 181.
397 *Ibid*, par. 146-147.
398 *Ibid*, par. 148-150.
399 „Vučić: Štitili smo dostojanstvo građanina Šešelja", *N1*, dostupno na http://rs.n1info.com/a148076/Vesti/Vesti/Vucic-o-presudi-Seselju.html, pristupljeno 21. novembra 2018. godine.

potvrdim da gospodin Šešelj sem verbalnog delikta nije učinio nijedno krivično delo, ni u Hrtkovcima ni u Slankamenu."[400]

Poslanik SRS u Skupštini Srbije Nemanja Šarović je nakon osuđujuće presude Vojislavu Šešelju izjavio da „niko iz Hrtkovaca nije deportovan", kao i da su Hrvati iz Hrtkovaca menjali svoju imovinu za imovinu Srba iz Hrvatske „zato što su bili u mogućnosti da dobiju višestruko vrednu imovinu" Srba iz Zagreba, Splita, Pule, Osijeka i drugih velikih gradova.[401]

Sam Vojislav Šešelj je nakon presude izjavio sledeće: „Ja ću sada preduzeti određene pravne mere da opovrgavam tu presudu, ali ono što je najvažnije na kraju je da sam ja ponosan na sve svoje pripisane ratne zločine i zločine protiv čovečnosti i u budućnosti sam spreman da ih ponovim."[402]

Odmah nakon izrečene presude, organizacije civilnog društva, kao i pojedini poslanici Narodne skupštine, tražili su od predsednice Narodne skupštine Srbije i nekadašnje potpredsednice SRS Maje Gojković da konstatuje prestanak mandata Vojislavu Šešelju, budući da član 88 Zakona o izboru narodnih poslanika predviđa da narodnom poslaniku koji je pravnosnažnom sudskom odlukom osuđen na kaznu zatvora od najmanje šest meseci prestaje mandat.[403] Međutim, Vojislavu Šešelju nije oduzet mandat i on je i dalje poslanik u Skupštini Srbije.[404] Štaviše, predsednica Vlade Republike Srbije Ana Brnabić je u novembru 2018. godine kritikovala rad Tribunala u slučaju *Šešelj* i istakla da Tribunal „duguje" Šešelju najmanje tri godine života, jer je dobio kaznu zatvora od deset godina, a proveo je trinaest godina u pritvoru.[405]

400 „Podeljene reakcije na presudu Šešelju u Hagu", *N1*, 11. april 2018. godine, dostupno na http://rs.n1info.com/a379014/Vesti/Podeljene-reakcije-na-presudu-Seselju-u-Hagu.html, pristupljeno 28. novembra 2018. godine; Narodni poslanik Marijan Rističević, http://www.parlament.gov.rs/MARIJAN_RISTI%C4%8CEVI%C4%86.598.891.html.

401 „Šarović o presudi Šešelju: Nikakvog progona niti deportacije nije bilo", *N1*, 11. april 2018. godine, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=ScZD-55gDDM, pristupljeno 10. decemba 2018. godine; Narodni poslanik Nemanja Šarović, http://www.parlament.gov.rs/NEMANJA_%C5%A0AROVI%C4%86.523.891.html.

402 „Šešelj osuđen na deset godina za zločine u Hrtkovcima", *Radio slobodna Evropa*, 11. april 2018. godine, dostupno na https://www.slobodnaevropa.org/a/pocelo-izricanje-drugostepene-presude-seselju/29159032.html, pristupljeno 22. novembra 2018. godine.

403 Saopštenje FHP-a, „Žalbenom presudom Vojislavu Šešelju pravda delimično zadovoljena" od 13. aprila 2018. godine, dostupno na http://www.hlc-rdc.org/?p=35055; Saopštenje YIHR, „Ne zaslužujemo da nas predstavja ratni zločinac" od 11. aprila 2018. godine, dostupno na http://www.yihr.rs/bhs/ne-zasluzujemo-da-nas-predstavlja-ratni-zlocinac/; „Čanak: Stigla presuda, Šešelju oduzeti mandat", *Danas*, 20. april 2018. godine, dostupno na https://www.danas.rs/politika/canak-stigla-presuda-seselju-oduzeti-mandat/; „Radikali okružili, pretili i vređali Aleksandru Jerkov", *Danas*, 17. april 2018. godine, dostupno na https://www.danas.rs/politika/jerkov-kada-ce-seselju-biti-oduzet-mandat/.

404 Narodni poslanik Vojislav prof. dr Šešelj, http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupstina-/sastav/poslanicke-grupe/predsednici-poslanickih-grupa/prof-dr-vojislav-seselj.2415.html

405 „Serbian PM: 'We are not ready' to join EU", *DW Conflict Zone*, 20:45- 21:40, dostupno na https://www.youtube.com/watch?v=U-e80BQw83g i Transkript intervjua „Brnabić novinaru DW: 'Mogu li ja da kažem ili ćete Vi da vodite intervju sami sa sobom?', https://www.blic.rs/vesti/politika/ceo-transkript-intervjua-brnabic-novinaru-dw-mogu-li-ja-da-kazem-ili-cete-vi-da/vg42mmc

Epilog

U perodu između dva popisa stanovništa, 1991. i 2002. godine, na teritoriji Vojvodine primetno je smanjenje broja Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva. Smanjenje hrvatske populacije u Vojvodini je u najvećoj meri posledica politike progona hrvatskog stanovništva u periodu od 1991. do 1995. godine.[406]

U izveštaju Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine AP Vojvodine iz 2003. godine navodi se da je do smanjenja broja Hrvata došlo u 39 od 45 vojvođanskih opština. Prema popisu iz 1991. godine, u Vojvodini je bilo 74.808 Hrvata, dok ih je na popisu 2002. godine registrovano 56.546. To znači da se broj Hrvata u Vojvodini smanjio za 18.262, to jest 24,41%. [407]

Na nivou opština, najveće smanjenje udela hrvatskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika zabeleženo je u **Šidu** i iznosi 65,5%.[408]

Na nivou naselja, najveće smanjenje zabeleženo je u šidskom selu **Kukujevci**, gde je prema popisu iz 1991. godine živelo 1.622 Hrvata i oni su činili 89% ukupnog broja stanovnika sela. Broj Hrvata u Kukujevcima je 2002. godine pao na 72, odnosno na 3,2% od ukupnog broja stanovnika sela.[409] Sličan trend je primetan i u susednom selu **Gibarac**, gde je udeo hrvatskog stanovništva smanjen sa 91,4% na 7,8% od ukupnog broja stanovnika, odnosno sa 768 na 91 između dva popisa.[410]

Na teritoriji opštine **Inđija** 1991. godine živelo je 4.650 Hrvata, a na popisu 2002. godine registrovano je njih 1.904, što je smanjenje od 59,05%.[411]

Najveća promena na teritoriji opštine Inđija dogodila se u selu **Novi Slankamen**, gde je broj Hrvata 1991. godine iznosio 1.953, to jest 65,60% ukupnog broja stanovnika. Dotle je 2002. godine broj stanovnika hrvatske nacionalnosti smanjen na 544, tj, na 15,74% ukupnog broja stanovnika.[412]

Na teritoriji opštine **Ruma** 1991. godine živelo je 3.810 stanovnika hrvatske nacionalnosti, dok je 2002. godine taj broj smanjen na 1.987 stanovnika, to jest za 47,85%.[413]

406 Izveštaj Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine, dok. pred. br. P00574, *Šešelj*, str. 2.
407 *Ibid.*
408 *Ibid.*
409 *Ibid,* str. 8 i 18.
410 *Ibid*, str. 18.
411 *Ibid,* str. 8.
412 *Ibid,* str. 12.
413 *Ibid,* str. 8 i 15.

Što se tiče naselja u opštini Ruma, najveća promena se dogodila u selu **Hrtkovci**, gde se broj Hrvata između dva popisa smanjio sa 1.080 na 256[414], to jest za 76, 3%.[415]

Na teritoriji opštine **Stara Pazova** 1991. godine živelo je 3.094 Hrvata, dok je 2002. godine broj stanovnika hrvatske nacionalnosti u ovoj opštini smanjen na 1.615, to jest za 47,80%.[416]

U selu **Golubinci** u opštini Stara Pazova, 1991. godine živelo je 1.780 stanovnika hrvatske nacionalnosti, a taj broj je 2002. godine opao na 799, što je smanjenje za 55,16%.[417]

Smanjenje broja hrvatskog stanovništva zabeleženo je i u sledećim opštinama Vojvodine: **Sremski Karlovci** za 44,79%, **Opovo** za 41,26%, **Bački Petrovac** za 34,43%, **Plandište** za 33,01%, **Bač** za 31,44%, **Sremska Mitrovica** za 31,07%, **Pančevo** za 30,97%, **Bela Crkva** za 30,77%, **Novi Sad** za 29,22%, i slično.[418]

Dana 27. februara 2004. godine Skupština Autonomne Pokrajine Vojvodine donela je Deklaraciju o pozivanju na povratak svih građana koji su bili primorani da napuste Vojvodinu u periodu od 1990. do 2000. godine.[419] Skupština AP Vojvodine je ovom Deklaracijom pozvala sve one građane „koji su bili primorani da napuste Vojvodinu u periodu 1990-2000. godine, usled političkih, ekonomskih, etničkih razloga, da se vrate u Vojvodinu".[420]

Poziv, međutim, nije doveo do povratka Hrvata u Vojvodinu, već je, naprotiv, njihov broj dodatno opao. Na popisu 2011. godine registrovano je 47.033 Hrvata u Vojvodini, što znači da je njihov broj u odnosu na popis iz 2002. godine smanjen za još 9.513.[421]

U vreme objavljivanja ovog Dosijea, događaji kojima se on bavi više nisu tema u javnosti u Srbiji. Političari na vlasti o tome retko govore, medijski izveštaji skoro da ne postoje, a nijedan zločin nad Hrvatima na teritoriji Vojvodine nije memorijalizovan. Osim civilnog sektora, na zločine nad vojvođanskim Hrvatima niko ne podseća.

Najzastupljenija stranka u Narodnoj skupštini Republike Srbije trenutno je Srpska napredna stranka, na čijim rukovodećim pozicijama se nalazi veliki broj ljudi koji su u vreme kampanje proterivanja Hrvata iz Vojvodine bili članovi i funkcioneri Srpske radikalne stranke, to jest stranke koja je

414 *Ibid,* str. 15.
415 Ekspertski izveštaj Ewa Tabeau - Iseljavanje Hrvata i drugih nesrba iz sela Hrtkovci, dok. pred. br. P00565.B, *Šešelj*, str. 31.
416 Izveštaj Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine o kretanju broja pripadnika hrvatske nacionalne manjine u AP Vojvodini u periodu 1991-2002. godine, dok. pred. br. P00574, *Šešelj*, str. 2 i 8.
417 *Ibid,* str. 17.
418 *Ibid,* str. 2.
419 Deklaracija o pozivanju na povratak svih građana Vojvodine koji su bili primorani da napuste Vojvodinu u periodu 1990-2000. godine. Deklaracija je objavljena u *Službenom listu APV* br. 3/2004 od 4. marta 2004. godine.
420 *Ibid*.
421 Popis stanovništva 2011. godine, nacionalna pripadnost, str. 21, dostupno na: http://publikacije.stat.gov.rs/G2012/Pdf/G20124001.pdf, pristupljeno 22. decembra 2018. godine.

zagovarala i predvodila kampanju proterivanja Hrvata iz Vojvodine. Zajedno sa Srpskom naprednom strankom, u vladajućoj koaliciji je Socijalistička partija Srbije, koja je bila na vlasti devedesetih godina prošlog veka, kada su Hrvati iz Vojvodine proterivani. Te dve političke partije danas čine vladajuću koaliciju u Republici Srbiji. Srpska radikalna stranka Vojislava Šešelja najjača je opoziciona partija u parlamentu Srbije.[422]

422 Narodna Skupština Republike Srbije – narodni poslanici, dostupno na: http://www.parlament.gov.rs/%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%BA%D1%83%D0%BF%D1%88%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0/%D1%81%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B2/%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8/%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D1%81%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%B2.11.html, pristupljeno 22. decembra 2018. godine.

Prilozi

СЛУЖБЕНА ТАЈНА
СТРОГО ПОВЕРЉИВО

REPUBLIKA SRBIJA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
RESOR DRŽAVNE BEZBEDNOSTI
CENTAR RESORA DB SREMSKA MITROVICA
11.10.1995. GODINE

-srpski ekstremizam-

PRILOG ZA IZRADU TEME: **"DELOVANJE MILITANTNIH GRUPACIJA SA POZICIJA SRPSKOG EKSTREMIZMA-SČO, SRPSKA GARDA, BELI ORLOVI, RAVNOGORSKI POKRET I DR."**

Nakon secesionističke politike pojedinih federalnih jedinica bivše SFRJ, a samim tim i izbijanjem ratnih sukoba, posebno na teritoriji Republike Hrvatske, a kasnije i bivše republike BiH, na teritoriji Srema i šire u Republici Srbiji dolazi do formiranja paravojnih i "dobrovoljačkih f ormacija", koje su najčešće bile u sastavu jedinica TO Istočne Slavonije, Zapadnog Srema i Baranje.

Prva od takvih militantnih grupacija oformljena je pod stranačkim okriljem SNO, pod nazivom "Dušan Silni", kojoj se kasnije kao sastavni deo priključuje tzv. "Podmladak" pod nazivom "Beli orlovi". Sa borbenim dejstvima navedena militatna formacija uključuje se već avgusta meseca 1991. godine. Naime, oko 50-70. lica organizovano iz sedišta u Beogradu odlazi na teritoriju ondašnje Republike Hrvatske u AVNOJ-evskim granicama, gde se naoružavaju uglavnom pešadijskim naoružanjem vlasništva TO navedenih mesta (Tovarnik, Lovas i dr.).

Oktobra meseca 1991. godine, organi bezbednosti JNA su u sklopu izvršavanja zadataka iz svoje nadležnosti u zoni odgovornosti jedinica JNA angažovanih na teritoriji RSK, prikupili više operativnih i drugih podataka o izvršenju teških krivičnih dela (ubistva, pljačke, zlostavljanja, silovanja i dr.) od strane dobrovoljačkih formacija koje

Prilog 1

su u vreme izvršenja ovih dela najčešće bile u sastavu jedinica TO Istočne Slavonije. Medjutim, prioritetno izvršavajući težišne zadatke u uslovima borbenih dejstava i nepostojanja pravne nadležnosti sudstva, kao i činjenice da su počinioci ovih krivičnih dela najčešće odmah napuštali jedinice (organizovano ili samoinicijativno) počinjena dela su uglavnom registrovana, a samo delimično i dokumentovana.

Obzirom na navedeno, naš Centar je u cilju preduzimanja adekvatnih mera na oktrivanju izvršilaca, Resoru DB MUP-a Republike Srbije dostavljao raspoloživa saznanja dobijena operativnim putem o počinjenim zločinima i drugim krivičnim delima, a posebno o počinjenom zločinu, dana 18.10.1991. godine u mestu Lovas.

Navedenog dana, pripadnici odreda "Dušan Silni" i pripadnici valjevskog odreda protivdiverzantske čete TO su izvršili zločin nad civilnim stanovništvom hrvatske nacionalnosti, na taj način što je 50-60 zarobljenih meštana sela postrojeno u cilju čišćenja terena od zaostalih pripadnika ZNG. Tom prilikom meštanima je naredjeno da idu ispred pripadnika TO i odreda "Dušan Silni"kako bi služili kao živi štit od dejstva ZNG. Navodno, prilikom izvidjanja naišla su na miniran seoski put, koji su po savetu vodiča - meštanina pokušali da zaobidju ali su naišli na minsko polje postavljeno od strane pripadnika valjevske brigade. Jedan od zarobljenih meštana se bacio na minu, od čije eksplozije su ranjena tri pripadnika odreda "Dušan Silni", a poginulo je 7-8 meštana. Neki od meštana su od straha izazvanog eksplozijom mine počeli da beže, pri tome aktivirajući više mina, na šta su pripadnici TO i odreda "Dušan Silni" otvorili vatru iz streljačkog naoružanja, što je za epilog imalo 17. poginulih meštana, dok je više njih ranjeno.

Prilog 1

U vezi iznetog, ovaj Centar je dostavio spisak lica koji bi se mogao koristiti u krivičnom postupku, vezano za navedeni zločin kao i identifikovao lica sa našeg područja kao moguće izvršioce zločina.

Kao nosioci zločinačke delatnosti, lica sa područja našeg Centra identifikovani su:

-**STUPAR Petra SLAVKO**, rodjen 3.9.1963. godine u Zemunu, nastanjen u Novoj Pazovi, opština Stara Pazova, ulica Djure Djakovića broj 80.

-**SKOKO ALEKSANDAR zv. "Aca"**, rodjen 24.4.1958. godine u Zemunu, nastanjen u Novoj Pazovi, Opština Stara Pazova, ulica Pionirska broj 12, od 1987. godine odjavljen za Beograd.

-**DJURIČIĆ Milivoja MILIMIR**, rodjen 26.4.1949. godine u Novoj Pazovi, gde je i nastanjen, ulica Lenjinova broj 11.

-**BASTA MILORAD** iz Pančeva, 1991. godine živeo u Novoj Pazovi, da bi nakon zločina u Lovasu bio postavljen za komandanta "Belih orlova".

Nakon navedenog dogadjaja, odred "Dušan Silni" se uglavnom iz straha od odmazde "raspušta", tako da kako je napred izneto, organizovano ili samoinicijativno napuštaju jedinice JNA i TO, skrivajući se u SRJ ili odlazeći na teritoriju Republike Srpske.

Politička platforma militantne grupacije "Dušan Silni" i "Beli orlovi" u pravom smislu nije ni postojala. Inicijator - kreator delovanja ovih grupacija je bila SNO, koja je kroz delovanje navedenih odreda nastojale steći političke poene igrajući na "kartu" patriotizma, za šta im je na ruku išlo početno euforično stanje kod

Prilog 1

naroda u RSK i SRJ tokom 1991. godine, sve do kraja 1992. godine. U pomenutom periodu pomoć istima pristizala je i iz inostranstva, posebno iz Zapadne Evrope i SAD. Pomoć iz inostranstva uglavnom je poticala od srpske emigracije, sa kojom i danas ekstremisti SNO odžavaju vezu i od koje, posebno iz Velike Britanije dobijaju novčana sredstva.

Prateći aktivnost - delovanje pomenutih paravojnih formacija na području CRDB Sremska Mitrovica, registrovano je u periodu 1991.-1993. godina i delovanje Srpske garde, koja je koristeći političku platformu SPO u navedenom periodu osim ratnih dejstava u RSK i Republici Srpskoj imala za cilj u sprezi sa političkim rukovodstvom SPO, u slučaju potrebe i nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka Republike Srbije (U pomenutom periodu registrovno je da su pripadnici Srpske garde uzeli učešće u skoro svim mitinzima SPO).Na području Srema u navedenu militantnu grupaciju bilo je uključeno nekoliko desetina lica (uglanom iz avanturističkih i ratno-profiterskih pobuda), koja su na ratom zahvaćena područja odlazila u organizaciji ekstremista iz sedišta u Beogradu, dok su se veze sa ekstremistima SPO održavale samo u domenu finansijske podrške.

U navedenom periodu naš Centar je vodio jednu prethodnu obradu preko koje je praćena navedena aktivnost.

Pored navedenih militantnih grupacija, naš Centar od 1993/94. do danas prati i aktivnost SCO, koja je proistekla iz političke platforme Narodne stranke, a teritoriji našeg Centra okuplja prema raspoloživim saznanjima neznatan broj lica, koja su uglavnom orijentisana ka ratnom profiterstvu, a čiji pripadnici deluju samoinicijativno, uglavnom na ratom zahvaćenim područjima u bivšoj Republici BiH. Nosilac ekstremne delatnosti iz navedene grupacije sa našeg terena je pod tretmanom RDB.

Prilog 1

Karakteristika delovanja navedenih militatnih organizacija je da su one težište svoje aktivnosti imale na područjima van Republike Srbije i SRJ. Na teritoriji Centra, registrovana je njihova ekstremistička delatnost, uglavnom sračunata na podsticanje za etničko čišćenje teritorije Srema i šire, kroz pritiske za iseljenje lica hrvatske i muslimanske nacionalnosti. Uporišta za navedeni metod i vid delovanja nalazili su medju izbeglim licima srpske nacionalnosti iz Republike Hrvatske, što je posebno kulminiralo sredinom 1992. godine. U tom periodu su na području Srema vršeni permanentni pritisci na pojedina mesta naseljena hrvatskim stanovništvom, posebno u opštinama Ruma i Šire.

Pritisci su vršeni na razne načine, počev od anonimnih telefonskih pretnji pa do fizičkih likvidacija. Registrovani su slučajevi dolazaka naoružanih pripadnika TO sa područja Istočne Slavonije, Branje i Zapadnog Srema i dr. paravojnih formacija čiji su pripadnici ilegalno odvodili lica hrvatske nacionalnosti sa našeg područja i vršili pretrese njihovih kuća, što je izazvalo nesigurnost građjana i nepoverenje u organe vlasti Republike Srbije.

Sve navedeno je vršeno u sprezi militantnih pripadnika gore navedenih organizacija sa područja ovog Centra i istomišljenika - "saboraca" iz RSK i Republike Srpske.

Radeći na sprečavanju navedenih pojava, naš Centar je preduzimao sve raspoložive mere i radnje RDB u saradnji sa RJB i OBJV kao i davao sugestije kroz procene o načinu prevazilaženja prezentovanih pojava. Sugestije su se odnosile na procene Centra da organi pravosudja efikasnije rešavaju predmete koji se odnose na pritiske za iseljenje, kao i na institucije koje se bave zbrinjavanjem izbeglih lica, sve u cilju preduzimanja efikasnijih mera na planu zakonitog rešavanja njihovog problema.

Prilog 1

U navedenom periodu naš Centar je imao poseban problem koji se odnosio na ponašanje pripadnika SDG, koji su delovali van zakonskih propisa i naredjenja MUP-Republike Srbije. Isti su ispoljavali bahatost, drskost i spremnost da se suprotstave i vatrenim oružjem.

Uzimajući u obzir navedene militatne organizacije, a sagledavajući ih u svetlu aktuelnog stanja, možemo konstatovati da na području CRDB ne egzistira organizovani oblik militantnog organizovanja (izuzev SČP-što je bio predmet posebnog analitičkog sagledavanja). Iz navedene grupacije lica, po problematici srpskog ekstremizma CRDB Sremska Mitrovica vodi dve operativne obrade i jednu prethodnu obradu koje su pokrivene operativnim pozicijama uz primenu OTM.

Iako stanje u redovima paravojnih organizacija u periodu 1994/95. možemo oceniti kao latentno, uslovljeno zbivanjima na ratom zahvaćenim područjima, kao i strategijom kreatora ovih organizacija (pojedine opozicione stranke -SNO, SPO i NS) na unutrašnjoj političkoj sceni, u narednom periodu akcenat u angažovanosti Centra biće na praćenju aktivnosti Srpske garde, pored već navedenih oranizacija, obzirom da se očekuje "razmah" ekstremista SPO koji perfidnim metodama, posebno tokom ove godine, u svoje redove pridobijaju dobar deo ekstremnog članstva drugih opozicionih stranaka, o čemu blagovremeno mesečno izveštavamo nadležnu Upravu RDB MUP-a R. Srbije.

Radjeno u 2 primerka
Dostavljeno:
1 x MUP RS-Resor DB-V Uprava
1 x OE.

Prilog 1

Т4.

Република Србија
Аутономна Покрајина Војводина
ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ПРОПИСЕ, УПРАВУ
И НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ
Број: 101-90-00412/2003
Дана 20. септембра 2003. године
Н О В И С А Д

03549631

ИЗВРШНО ВЕЋЕ АП ВОЈВОДИНЕ
- Биро секретара –

Нови Сад

У прилогу вам достављамо ИНФОРМАЦИЈУ О КРЕТАЊУ БРОЈА ПРИПАДНИКА ХРВАТСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ У АП ВОЈВОДИНИ У ПЕРИОДУ 1991-2002. ГОДИНЕ и предлажемо да се уврсти у дневни ред једне од наредних седница Извршног већа АП Војводине.

Информација је сачињена у Покрајинском секретаријату за прописе, управу и националне мањине и њено разматрање је предвиђено Програмом рада Извршног већа.

Пре седнице Извршног већа АП Војводине, потребно једа Информацију размотри и Комисија за међунационалне односе.

ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАР

Dr. Korhecz Tamás

Prilog 2

Кретање хрватске популације према упоредним подацима пописа 1991-2002. године

Према подацима пописа становништва из 2002. године у АП Војводини живи 56546 Хрвата, што износи 2,19% од броја становника Покрајине. односу на податке пописа из 1991. године када је тај број припадника ове националне мањине износио 74808, садашњи број указује да се број Хрвата у Покрајини смањио за 18262, односно 24,41%.

Упоређујући податке ова два пописа, види се да је у 39 од 45 општина у АП Војводини дошло до смањења броја припадника хрватске националне заједнице, а само у шест дошло је до повећања (Бечеј, Мали Иђош, Србобран, Суботица, Темерин и Чока). Највеће смањење хрватске популације што је углавном последица политике прогона хрватског становништва у годинама рата на територији бивше Југославије, нарочито 1991. године, у време ратних операција на територији Републике Хрватске, десио се у општини Шид, као пограничној општини са Хрватском, где је хрватско становништво спало на само трећину претходног пописа, тј. са 6047 на 2086 или изражено у процентима то смањење износи 65,50%. Следе општине Инђија са 59,05%, Рума са 47,85%, Стара Пазова 47,80%, Сремски Карловци са 44,79%, Опово са 41,26%, Пећинци са 40,45%, Оџаци са 34,57%, Бачки Петровац са 34,43%, Пландиште са 33,01%, Бач са 31,44%, Сремска Митровица са 31,07%, Панчево са 30,97%, Бела Црква са 30,77%, Нови Сад са 29,22% итд. Највеће повећање хрватског становништва забележено је у општинама Темерин и то са 154 становника на 196 становника што у просеку износи 27,27% повећања, али највеће повећање у апсолутном износу забележено је на територији општине Суботица, где се њихов број повећао за 319, тј. са 16369 на 16688 становника.

Припадници хрватске националне мањине живе на територији свих 45 општина у Покрајини, од општине Нова Црња где их је најмање, тј. 42 становника до 16688 у Суботици где их је највише, по последњем попису из 2002. године.

Општина у којој је, изражено у процентима било највише Хрвата у покрајини је Суботица са 11,25% Хрвата по попису из 2002. године, а по претходном попису то су Сремски Карловци са 18,10%.

Посматрајући општине појединачно према последњем попису становништва, Хрвати су, у односу на укупан број становника општине, бројчано најзаступљенији у општинама Суботица 16688, Сомбор 8106, Нови Сад 6263, Апатин 3766, Сремској Митровици 2547, Шид 2086, Рума 1987, Инђија 1904, Стара Пазова, 1615, Бач 1389 и Панчево 1168. Изражено у процентима највећи број Хрвата живи у Апатину 11,48%,

Prilog 2

Суботици 11,25%, Бачу 8,54%, Сремски Карловци 8,52%, Сомбору 8,33%, Шиду 5,35% и Беочину 4,71%.

Ако посматрамо територијално-регионални аспект концентрације хрватског становништва, оба последња пописа показују, као и они пре њих, значајније груписање на северу и северозападу Бачке, западу, истоку и северу Срема, као и градовима Новом Саду и Панчеву.

Бројчана заступљеност хрватске националне мањине у појединим општинама у односу на укупан број Хрвата у Покрајини показује да је то становништво доста неравномерно распоређено. Тако само у четири општине (Суботица, Сомбор, Нови Сад и Апатин), хрватско становништво учествује изнад 5% у односу на укупан број припадника ове националне мањине у АП Војводини, или заједно ове четири општине са 61,59%, што чини готово две трећине укупног хрватског становништва Покрајине. Претходни попис бележи седам таквих општина, уз наведене, то су општине Шид, Рума и Инђија. Изнад 2% учешћа, таквих општина има 11 по попису из 2002. године и то су општине: Суботица 29,51%, Сомбор 14,34%, Нови Сад 11,08%, Апатин 6,66%, Сремска Митровица 4,50%, Шид 3,69% Рума 3,51%, Инђија 3,37%, Стара Пазова 2,86%, Бач 2,46% и Панчево 2,07%. Према попису из 1991. године преко 2% од укупног броја Хрвата живело је такође у тих 11 општина: Суботица 21,88%, Сомбор 11,62%, Нови Сад 11,83%, Шид 8,08%, Инђија 6,22%, Апатин 5,82%, Рума 5,09%, Сремска Митровица 4,94%, Стара Пазова 4,14%, Бач 2,71% и Панчево 2,26%. Све ове општине бележе пад броја припадника хрватске националне мањине, али изражено у процентима, попис из 2002. бележи 0,46% повећања броја Хрвата у овим општинама у односу на укупан број Хрвата у АП Војводини по попису из 1991. године, тј. 85,05 односно 84,59.

Према попису становништва из 1991. године, Хрвати су живели у 423 насеља у Покрајини. Број од та 423 насељена места је смањен за 19 у следећем попису 2002. године и у њима је живело свега 29 Хрвата, најчешће по један у насељеном месту. С друге стране, по попису 2002. године, 13 је нових насеља у којима живе Хрвати у укупном броју од 41 становника хрватске националне мањине, тако да по последњем попису, припадници хрватске националне мањине живе у 417 насељених места у АП Војводини. По попису из 2002. године Хрвати су живели у 76 насеља у којима их је било више од 100, док је тај број у претходном попису износио 86 насељених места.

У односу на стање из 1991. године, бројчано смањење забележено је у 267 насеља, а повећање броја припадника ове националне мањине у 107 насеља. Исти број припадника хрватске националне мањине у оба пописа налазимо у укупно 30 насељених места у АП Војводини.

Prilog 2

Насеља са највећим бројем хрватског становништва т.ј. преко 1000, посматрајући у апсолутним бројевима су: Суботица 10424, Нови Сад 3519, Сомбор 3197, Сонта 2966, Сремска Митровица 2130, Бачки Моноштор 2043, Петроварадин 1364, Доњи Таванкут 1234 и Рума 1027. То је укупно 49,38% од укупног хрватског становништва Покрајине.

Велико смањење броја Хрвата у АП Војводини у односу на попис из 1991. године евидентан је у свим оним општинама у којима је живео већи број припадника ове мањине. То смањење се тумачи као последица рата 1991. године у непосредном суседству и у вези с њима одређених политичких снага у то време које су се масовно ангажовале у циљу протеривања хрватског становништва, нарочито у оним насељеним местима где су они сачињавали изразиту или релативну већину становништва или су били заступљени у значајном проценту. То су пре свега насељена места у општинама Шид, где је хрватско становништво, као на пример у Гибарцу и Кукујевцима пало са 91,43% на 7,86%, односно 89,07% на свега 3,20%, Шид са 8,83% на 4,44% и Инђија где је у Новом и Старом Сланкамену број Хрвата сведен са 65,60% у укупном становништву насеља на 15,74% односно са 40,52% на 16,02% или у Бешкој где је тај однос 23,50% према 8,11%. У општини Рума у насељеним местима Хртковцима 40,23% према 7,47%, Никинцима 18,84% према 9,47 или Платичеву 19,54% према 13,08%. Слично је стање забележено у општини Нови Сад, где је удео хрватског становништва у насељеном месту Петроварадин опао са 19,81% на 9,76% и Сремској Каменици где је тај однос 9,45% према 5,00% и општини Сремски Карловци где је истоимено насеље забележило пад хрватског становништва са 18,10% на 8,52% од укупног броја становника општине. У ову категорију драстичног пада удела у становништву припадника хрватске националне мањине уврстили су се и Голубинци у општини Стара Пазова са 39,58% Хрвата по попису из 1991, према 15,58% по попису из 2002. године. Нешто мањи пад забележен је у општини Бач, где је у селу Плавна од 32,31% Хрвата 1991. године, тај број у последњем попису пао на 22,41%, Бајска са 16,99% на 11,14%, Бач са 10,55% на 8,36% и Бођани са 22,67% на 15,45%.

С друге стране, евидентиран је благ пораст броја Хрвата у неким насељеним местима у којима су они представљали значајнији проценат становништва. Тако у општини Апатин, у насељеном месту Сонта, хрватско становништво је повећано, изражено у процентима са 57,78% на 59,41%, иако је укупан број Хрвата смањен за готово 500, а укупан број становника за готово 1000, у општини Сомбор је слична ситуација у насељеном месту Светозар Милетић где је иако незнатно смањен број Хрвата у новом попису у односу на претходни, њихов удео у процентима је нарастао са 18,10% на 18,33%. У насељеном месту Биково, општина Суботица, такође са 29,30% на 30,86%,

Prilog 2

Горњи Таванкут, такође општина Суботица са 23,52% на 37,53% што је очигледан пример изјашњавања дела становништва буњевачке националне припадности из 1991. године. За припадност хрватској националној мањини, изјаснило се такође у Љутову 15,73% становника по попису из 1991. године на 26,08% по попису 2002. године, Малој Босни са 41,33% према 49,88%, Старом Жеднику 27,63% према 32,60% и Доњем Таванкуту 32,36% према 46,90%. У општини Сомбор, поред два насељена места са значајним процентом припадника хрватске националне мањине које бележе мањи пад становништва ове мањине (Станишић, Сомбор), друга два насељена места сличног удела становништва, бележе пораст. То су Бачки Брег и Бачки Моноштор. Први, јер му се укупан број становника смањио за више од 300, а Хрвата само за три становника у односу на претходни попис, бележи осетно повећање хрватског становништва изражено у процентима и то са 46,75% на 53,17%. Друго насељено место, Бачки Моноштор показује једну занимљиву појаву, додуше запажену и у другим насељеним местима, а то је драстичан пад оних који су се изјашњавали као Југословени. Разлика је у томе што је у овом вишенационалном насељеном месту њихов број по попису из 1991. године био изразито висок и износио је 1709 становника по чему је био једино насеље у АП Војводини где су Југословени сачињавали најбројнију националну заједницу. По попису из 2002. године, услед смањења укупног броја становника, а нарочито оних који су се изјашњавали, као Југословени, т.ј. са 1709 на 570, повећан је број хрватског становништва са 1563 на 2043 тако да је, изражено у процентима, број становника осетно повећан и то са 37,17% на 52,12%.

Из приложеног можемо видети да највеће процентуално учешће у укупном броју становника по појединим насељеним местима, Хрвати имају у Сонти 59,41%, Бачком Брегу 53,17% и Бачком Моноштору 52,12%. У другим насељеним местима где они имају већину у односу на остале националне заједнице, то је релативна већина т.ј. испод 50% становништва. У наведена три насељена места то износи свега 5747 становника или 10,16% од укупног броја припадника хрватске националне мањине у АП Војводини.

У оним местима где је забележено незнатно повећање процента хрватског становништва, а што се односи на иначе изразито низак, често занемарујуће низак проценат припадника ове мањине у тим насељеним местима, то је најчешће последица укупног пада броја становника тих насеља.

Prilog 2

Izvodi iz govora Vojislava Šešelja u Hrtkovcima od 6. maja 1992. godine

И у овом селу, Хртковцима, и у овом месту српског Срема нема места Хрватима. Којим Хрватима само има места међу нама? Само оним Хрватима и њиховим породицама који су заједно са нама крварили на фронтовима. Уосталом, њих су само називали Хрватима. Код њих је већ ослобођена свест да су, уствари, Срби католици. Било их је неколико и међу нашим добровољцима. Они ће остати међу нама, а сви остали морају напоље из Србије. И ови одавде из Хртковаца, који су закључали своје куће и отишли, рачунајући ваљда да ће се једног дана вратити, ми им поручујемо – немају где да се врате. У њихове куће ће се уселити српске избеглице.

Браћо Срби и сестре Српкиње, ако је Туђман протерао више од двеста хиљада Срба, један део ће се вратити на подручје Српске Крајине, али један део не може тамо да се смести. Ми тим Србима морамо дати кров над главом и гладна уста морамо нахранити. Ми немамо новца да подижемо нове куће и стамбене зграде. Ми немамо могућно-

04655199

сти да отварамо нова радна места за њих. Е лепо, кад немамо могућности, онда треба свакој избеглој српској породици да дамо адресу једне хрватске породице. Даће милиција, милиција ће радити онако како власт одлучи а ми ћемо ускоро бити власт. Лепо, све избегле српске породице ће доћи на хрватска врата и затеченим Хрватима дати своје адресе у Загребу и у другим хрватским местима. Хоће, хоће. Биће довољно аутобуса, извешћемо их на границу српске земље, одатле пешке нека продуже, ако сами не оду.

Убеђен да ћете и ви Срби из Хртковаца и осталих села у околини знати да сачувате међусобну слогу и јединство, да ћете се врло брзо отарасити преосталих Хрвата у вашем селу и околини, да ћете знати да цените плодове слободе и демократије, да ћемо сложни и јединствени победити, ујединити све српске земље, изаћи из економске и социјалне кризе, на крају данашње промоције Српске радикалне странке ја вас поздрављам традиционалним српским поздравима „Све за српство а српство низашта", „Србија је вечна док су јој деца верна". Живели!

1628 - 25.

06321488 25. 12

POKRAJINSKI SUP APV
ODELJENJE SDB
15. 10. 1991. god.
S o m b o r

SLUŽBENA TAJNA
STROGO POVERLJIVO

I N F O R M A C I J A

Nastavljajući kontakte sa našim proverenim izvorom ostvarili smo razgovor sa istim 12. 10. o.g. od 18,00 do 21,00 na njegovu inicijativu, u motelu "Šumice" u Odžacima.

Izvor nam je izneo da je situacija u Slavoniji veoma teška. O najvažnijim akterima izneo nam je sledeće:

1. ŽELJKO RAŽNATOVIĆ - ARKAN, kriminalac iz Beograda je sa svojom grupom od oko 40-50 dobro naoružanih lica smešten u Erdutu. U potpunosti je uzurpirao zgrade i teren na kojem se nalaze njegovi ljudi. Pre dvadesetak dana je zajedno sa Goranom Hadžićem, predsednikom vlade SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem i grupom svojih ljudi iz zatvora u Dalju koji drži milicija Slavonije, odveo 13 lica i strejao ih na Dunavu. Dana 3. 10. Ražnatović je sa svojim ljudima u istom zatvoru ubio 15 zatvorenih lica, u subotu 5. 10. ubio je 13, a u nedelju 6. 10. jedno lice. Pre desetak dana je oteo kamion vlasništvo nekog privatnika iz Slovenije koji je prevozio kožne jakne. Jakne su prodate na crnoj berzi, a Ražnatović je kamion poklonio Pavlu Milovanoviću - Paji, komandantu odbrane Dalja.

2. Kapetan "KOLE" koji rukovodi sa svojih 17 ljudi je svojom nesposobnošću doprineo da Šegarac, dopisnik "Večernjih novosti" poginc pre desetak dana. Naime, "Kole" je Šegarcu i njegovim saradnicima

Prilog 4

rekao da se drže leve strane puta na Trpinskoj cesti, a svojim ljudima je naredio da pucaju na sve što se kreće. Da bi se utvrdilo ko je ubio Žegarca treba, prema rečima izvora, pregledati ranu od koje je on stradao. Ako je rana (ulazni i izlazni otvor rane) ukoso u odnosu na ramena novinara su ubili ZNG, a ukoliko je paralelna radi se o nesretnom slučaju. Prema oceni izvora "Kole" je veoma smušen i kod "svojih" ljudi nema dovoljno autoriteta za starešinu. Česta je pojava da mu ljudi ginu bez razloga zbog čega mu se broj ljudi stalno smanjuje. Novinarske izveštaje da su "Koletovi" ljudi spasili tela poginulih novinara izvor ocenjuje kao laž jer je u akciji spasavanja pored vozila JNA učestvovala jedinica TO iz Dalja.

3. MILORAD STRIČEVIĆ, kriminalac povratnik je vodja grupe "organa bezbednosti" pri štabu odbrane Dalja. Stričevićevu grupu "isledника" sačinjavaju Trbović Dragoljub, Milinković Djordje, Orlović Mićo i Goja Gojsović. Manijakalno surovim "istragama" STričević i njegova grupa su "izvukli" priznanja iz neidentifikovanih zatvorenika da su sa gradjanima iz Sonte (opština Apatin) pripremali atentat na pukovnika Tasića, komandanta jedinice koja je zaposela teritoriju Dalja. Ova izmišljena informacija je od zatvorenika iznudjena mučenjem i kao proverena i verodostojna plasirana organima bezbednosti JNA nakon čega su prešli u Sontu i pohapsili nekoliko gradjana. O svireposti Stričevića koji je u zatvoru prove-o 5,5 godina svedoče slučajevi da je izvesnu Mjazgu, stariju ženu iz Dalja ubio zato što se njena ćerka Snežana iz Osijeka pojavila pre mesec dana u jednoj od TV emisija HTV. Pre desetak dana je u dvorištu Štaba u Dalju gde se i nalazi zatvor "svemirske policije" - kako ovu grupu zovu u Dalju, Stričević je čeličnom šipkom na očigled nekoliko gradjana ubio dvoje staraca iz Aljmaša. Pap Stjepana, vlasnika firme za izradu

Prilog 4

paleta nastanjenog kod železničkestanice u Dalju "svemirska policija" je prvi put uhapsila pre 3 nedelje i nakon zadržavanja od nekoliko dana pustili su ga kući. Pre nekoliko dana ponovo je uhapšen i nateran da kompletnu pokretnu i nepokretnu imovinu ostavi pripadnicima "svemirske policije". Izvor je video da isti poseduju dozvole da na teritoriji I armijske oblasti nose duqo i kratko naoružanje. Od pomoćnih sredstava imaju prigušivače za pištolje koje nose.

4. BERKOVIĆ BORA ili Orlović Boško, kriminalac iz Borova Naselja, koji je duci niz godina živeo u SRN gde se bavio oružanim pljačkama i čuvao "čentu" kriminalca iz Beograda. U razgovoru Berković je tvrdio da mu je Bora Milinković, ministar za verska pitanja u SAO Slavonija, Baranja i Zapadni Srem nudio izvesnu sumu DEM da ubije izvora. Pored toga, Berković se hvalio da mu je nuđeno da ubije kapetana JNA koji radi za KOS, a na teren dolazi belim stojadinom, visok oko 170 cm, crn, sa izraženim stomakom, star oko 35 godina, po narodnosti Musliman. Opustivši se u razgovoru sa izvorem Berković se hvalio i da je za račun Službe radio neke poslove u Nemačkoj. Izvor je tvrdio da je kod njega imao priliku da vidi sumu od 100.000 DEM za koje ne zna poreklo. Berkoviću je navodno Služba promenila identitet i sad se zove Orlović Boško na koje ime ima i putnu ispravu.

Podatke dobijene od izvora ocenjujemo veoma interesantnim jer u potpunosti oslikavaju stanje u Slavoniji, a posebno u mestu Dalj. Smatramo da je izvor prema SDP iskren i da su podaci o navedenim licima tačni. Izvor je jedan od organizatora otpora ustaškim vlastima u Slavoniji i zna veoma mnogo podataka o licima koja su sad na vodećim mestima u SAO SBZS i verovatno im zbog toga predstavlja određenu pretnju da neće ostati na tim položajima.
Sa izvorom nastavljamo rad prema dogovoru sa USDB PSUP APV iz Jula 1991. godine.

* * *

Prilog 4

Dosije Zločini nad Hrvatima u Vojvodini
Prvo izdanje

Izdavač:
Fond za humanitarno pravo
Dečanska 12, Beograd
www.hlc-rdc.org

Autorka: Jovana Kolarić
Urednica: Ivana Žanić
Supervizor: Nemanja Stjepanović
Lektor: Predrag Ivanović
Grafičko oblikovanje: Milica Dervišević
Tiraž: 300
Štamparija: Instant System, Beograd

ISBN 978-86-7932-098-8

© Fond za humanitarno pravo